

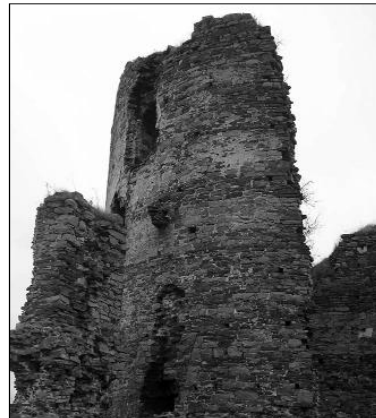
ТЕРНОПІЛЬЩИНА

Перша згадка про Бучач датується 1397 роком. Імовірно, що замок тут був набагато раніше, ніж утворилося поселення. Позаяк у XIV—XV століттях зводять фортифікаційну споруду на місці колишніх укріплень. Керували будівництвом твердині українські феодалі Бучацькі.

Оборонний комплекс складався з двох частин. Ширина замкових стін сягала три з половиною метри. Бійниці були пристосовані до вогнепальної зброї. Замок був огорожений глибоким ровом, через який вів підйомний міст. На подвір'ї замкового комплексу був зведений палац у стилі ренесанс. Перед ним був фонтан.

У 1600 роках володарями замку та міста стали Потоцькі. Дружина Стефана Потоцького Марія Могилянка зміцнила укріплення замку, збільшила південну частину форпосту.

У 1672 році татаро-турецька навала під проводом Магомета IV взяла в облогу Бучацьку твердиню, коли у замку була лише дружина власника Тереза Потоцька з дітьми. Жінка дуже хоробро і мужньо керувала обороною замку. Сили захисників

ТУРКИ БУЧАЧ РУЙНУВАЛИ

вичерпалися, і ось-ось уже бусурмани прорвуться через оборонні мури й рови. Проте дійшла до нападників звістка, що весь цей час захистом керувала жінка, бо чоловіка не було вдома. Це так розчулило їхнього провідника (мабуть, згадав про свою дружину, яку давно не бачив), що він віддав наказ повертати назад. Так була врятована Бучацька твердиня та її мешканці.

1676 року замок знову спіткала

біда — споруду зруйнували турки. Ян Потоцький рішуче взявся за відбудову. Та, мабуть, це була остання суттєва відбудова замку. Відтоді його вже не підтримували у належному стані. Тож у записках XVIII століття є згадка про те, що замок — занедбаний. У такому стані він і зараз.

КРИВОНІС ЗДОБУВАВ КРЕМЕНЕЦЬ

Побудували дерев'яну фортецю у Кременці дуже давно. Першу згадку про неї знаходимо у Іпатіївському літописі 1226 року. Саме тоді у цьому поселенні руські війська розбили угрів, які хотіли здобути Галицько-Волинські землі й Кременець.

Татарська навала не минула й це місто та його могутню фортецю. Найвизначальніша битва відбулася у 1249 році. Мужньо і віддано боролися за фортецю люди і таки не віддали її в руки бусурманів.

У 1261 році була укладена фатальна для фортеці угода: хан Бурндай зажадав знищити оборонну споруду, і його вимогу виконали.

У кінці XIII століття Мстислав Да-

нилович вирішив відбудувати укріплення в Кременці. Будували фортецю вже з каменю. Замок мав товсті та високі стіни і три вежі. За фортечними мурами були господарські споруди, казарми.

У XVI столітті литовський князь Сигізмунд I, якому належала ця територія, подарував фортецю своїй дружині Боні — уродженці Італії. Тож усі зміни в будівлі відтоді велися на італійський кшталт.

Зруйнували фортецю 1648 року війська Максима Кривоноса. Півтора місяця точилися безперервні битви за неї, і врешті замок здали.

З XVII століття на місці замку — руїна...

УЛЮБЛЕНЕЦЬ ІСТОРИКІВ

1643 року замок переходить у власність коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського. Новий власник зводить Нижній замок, який його наступник перебудовує в триповерховий палац.

У XX столітті архітектор Б. Гверкен багато досліджував цю споруду. Він зауважив вигідне розташування замку, адже його захищала з трьох боків скеля. Будівля неправильної форми, збудована з цегли й каменю.

У часи національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького замок витримав облогу козаків. У 1672 році фортифікаційну споруду взяли штурмом турецькі війська.

Відтоді, як Польща захопила Кам'янець-Подільський, почався період занепаду Язловецького замку, адже він утратив своє стратегічне значення.

Історики XVIII століття, незважаючи на часткову руйнацію замку, захоплено відгукуються про нього, підкреслюючи його велич.

Далі буде.

Підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК
Видавнича компанія "АТЛАНТИК"

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
270-63-69

Літературний відділ
Ірина ШЕВЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Спеціальний кореспондент
відділу культури
Олександр ЄВТУШЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПІНА
279-49-47

Відділ листів
Людмила ІЛЬЄНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosvity.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середі.
Зам. № 3301225

Наклад — 12000

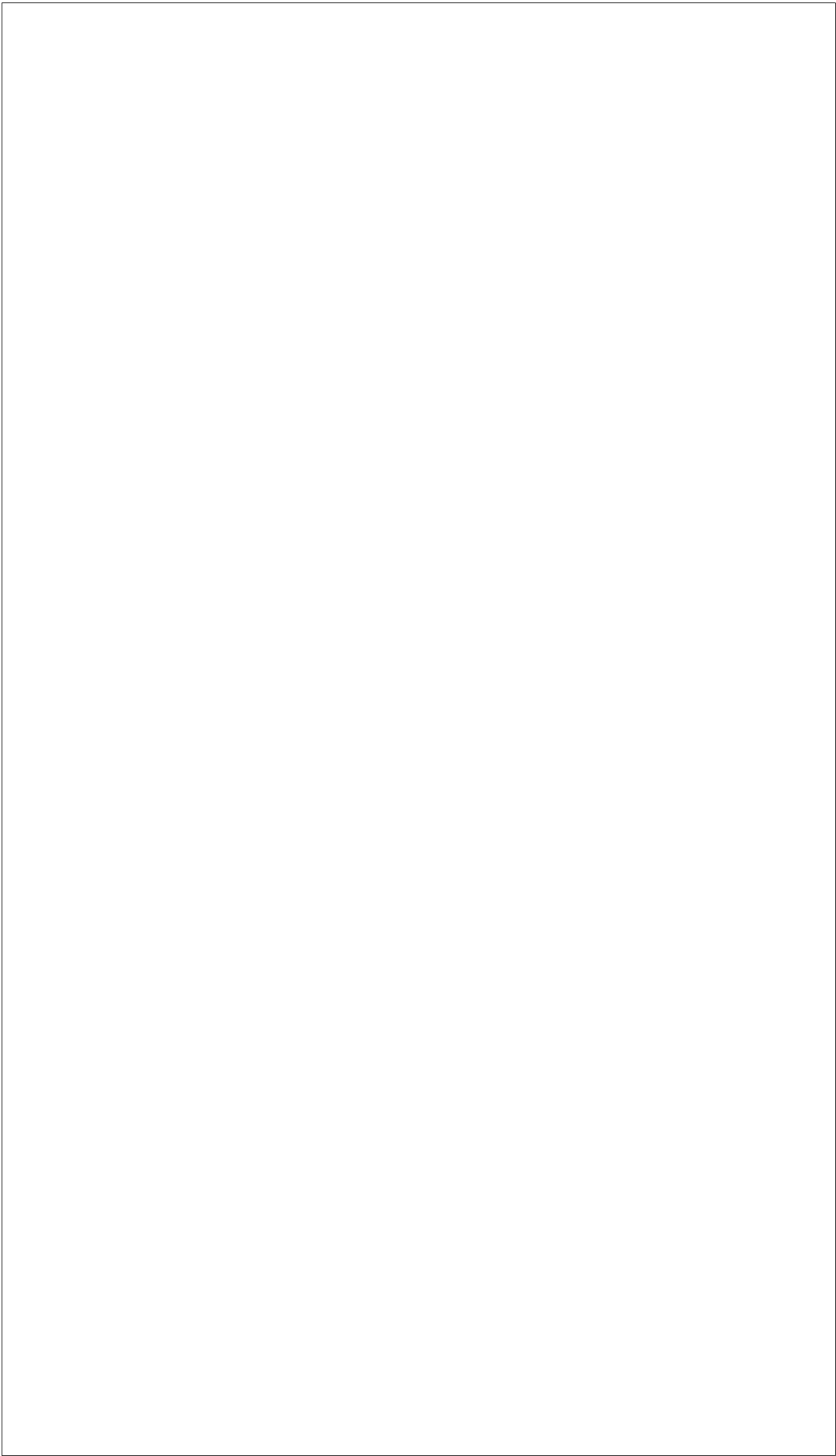
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

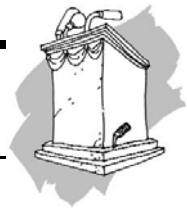
Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочення
текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на "Слово
Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

МОВНЕ ПИТАННЯ

Запеклими прихильниками Європейської Хартії у парламенті були комуністи. Що вони тільки не робили, аби Хартія була ратифікована. Коли ж Конституційний Суд визнав процедуру ратифікації неконституційною, — вони знову активно перейнялися долею всіх мов, крім української, і знову домоглися свого. А після другої, уже вдалої спроби ратифікації, коли МЗС ніяк не наважувалося передати ратифікований текст до Ради Європи, саме комуністи використовували будь-яку нагоду, аби добитися повної легітимності Хартії.

Чи розуміли в парламенті, чому противники європейської інтеграції України і прихильники інтеграції з Росією, яка ще згаданої хартії не ратифікувала і робити цього не збирається, так несамовито відстоювали Європейську Хартію? Звичайно, у Верховній Раді розуміли, що позиція і поведінка комуністів є їхньою спробою компенсувати свою поразку під час затвердження Конституції, коли їм не вдалося проголосити російську мову державною. Комуністи робили “хід конем”: не Конституцією, так Хартією, а все ж надамо російській мові офіційний статус бодай на тих територіях, де переважає “рускоязычне населення”. На жаль, як виявилось, в українському парламенті попереднього скликання українці були в меншості. Не за метриками, а за фактом.

Комуністи вважають розпад Радянського Союзу “трагической ошибкой” і, очевидно, дуже хотіли б у якийсь спосіб знову приєднати Україну або бодай її частину до Росії. Оскільки це нині нереально, комуністи ставлять перед собою завдання-мінімум: повернути Україну на орбіту геополітичних інтересів Москви. А для цього потрібно продовжити зросійщення українців, не допустивши їхнього національного відродження. Хартія в умовах України перетворилася на черговий інструмент зросійщення українців та

ЧИ СКАЖЕ СВОЄ СЛОВО РАДА ЄВРОПИ?

Після рішень кількох обласних і міських рад про надання російській мові статусу регіональної варто ще раз повернутися до питання про роль Європейської Хартії регіональних мов і мов національних меншин у конфлікті, що небезпечно загострюється. Хоча свого часу Хартія енергійно “проштовхувалася” у Верховній Раді під виглядом виконання зобов’язань України перед Радою Європи, тепер стало зрозуміло багатьом із тих, хто цього раніше не розумів, кому в Україні і для чого вона була потрібна. Очевидно, що цей конфлікт не може не викликати стурбованості в Раді Європи. Адже Хартія є передовсім її документом.

боротьби за зміну її зовнішньо-політичного курсу. Чиновникам із Ради Європи і пересічним громадянам важко збагнути, як така гуманна і справедлива Хартія, яка за задумом її авторів покликана захищати мови, що вимирають, може бути використана комуністами для реалізації їхніх політичних цілей. Річ у тім, що у варіанті тексту ратифікованої у нас Хартії є перелік мов, які українська держава повинна захищати і підтримувати законодавчо закріпленими діями. У тексті ратифікованої Україною Хартії до таких мов, за наполюванням комуністів, крім білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, румунської, словацької, угорської віднесена ще й російська мова. Будь-хто в Україні розуміє, що російська мова у нас не вмирає і що її становище в Україні чи в більшості її населених пунктів не можна порівняти зі становищем інших перерахованих мов. Російська мова у нас не державна, але вона панівна. Українська мова у нас проголошена державною,

але вона такою ще не стала. Ті, хто голосував за “український” варіант тексту Хартії, не могли цього не знати і не враховувати.

Обійдімо питання про сенс захисту білоруської мови в Україні, оскільки її ніхто не захищає в Білорусії, де вона фактично залишилася державною лише “на папері”, поступившись місцем російській. Не торкаймося питання про те, для чого нам захищати єврейську мову, якої у природі не існує, а є їдиш і іврит. Але комуністів цікавило лише одне: аби у тексті Хартії підзахисною була проголошена російська мова. І вони за сприяння багатьох парламентських українців (які такими, треба гадати, вже перестали бути) добилися політичного абсурду, який, на жаль, прийняли в Раді Європи. Мова, якою задушили всі мови в Росії та білоруську в Білорусі, якою витіснили українську мову в Україні, визнана в “нашій” Хартії такою, що вмирає, а тому потребує підтримки з боку держави.

Цим абсурдом уміло скористалася Партія регіонів, яка не може знес-

ти гіркоти поразки, завданої їй помаранчевою командою та соціалістами. Партія регіонів чинить на них політичний і психологічний тиск, проголошуючи у регіонах, де вона перемогла на виборах до місцевих рад, регіональність російської мови поряд з офіційною українською. Але панам Ахметову, Януковичу і Чорноволу, звичайно ж, зрозуміло, що “поряд” залишиться лише на папері, а буде панувати одна російська мова, що, до речі, в усному мовленні спостерігається і зараз. А це повністю закрие українцям сходу й півдня України шлях до національного відродження, що у свою чергу в перспективі навіки поділить український народ на два народи. Схоже, що фінансово-бізнесовим колам сходу й півдня України тільки цього й треба.

Дивно лише, чому мовчить Рада Європи. Невже там нічого не відомо про те, як їхня Хартія розколює Україну? Там мусять бути відповідні експерти. Можливо, вони пояснять українцям, як так могло статися, що мовна Хартія стала в Україні не на захист знедоленої української мови, а підтримала колишню імперську мову, яка досі впевнено займає панівні позиції в Україні (і не тільки у побутовій сфері).

Віце-прем’єр В. Кириленко повідомив нещодавно про намір уряду внести пропозиції про зміни до тексту Хартії та здійснити її автентичний переклад. Проте це нічого не дасть доти, доки не будуть внесені зміни до переліку мов, що потребують захисту. З цього переліку слід насамперед виключити російську мову. За такого рішення все стало б на місце. А головне: тоді буква Європейської Хартії відповідала б її духові. Водночас таке рішення не могло б завдати жодної шкоди російській мові, бо нею активно володіє майже все населення України, і це свідчить про те, що вона тут не вмирає і за нинішніх інформаційних технологій вмерти не може, чого не скажеш про українську та інші мови.

● **Юрій ГНАТКЕВИЧ**

ПРОГРЕС

Цей проект підтримує компанія “Теленор” — найбільша телекомунікаційна компанія Норвегії і один із провайдерів послуг мобільного зв’язку, що динамічно розвивається. В Україні “Теленор” активно працює з 1997 року. Сукупні інвестиції “Теленор” у нашу країну перевищують 180 млн. доларів США, що є доволі потужним внеском на тлі інвестиційної стагнації, яку переживала Україна впродовж 1997—2005 років. Основний український актив компанії — “Київстар”, у якому “Теленор” володіє 56,5 % акцій. Уроцисте відкриття лабораторії відбулося за участю президента НаУКМА В’ячеслава Брюховецького, міністра закордонних справ Норвегії пана Йонаса Гар Стьоре та президента компанії “Теленор” пана Фредріка Баксааса.

Генеральною, так би мовити, концептуальною метою проекту “Розбудова демократії та можливостей державної служби в Україні” є поєднання європейських стандартів держслужби з новітніми інформаційними технологіями. Змістом проекту буде навчання українських державних службовців, спрямоване на європеїзацію служіння українській державі. Важко спростувати той несприятливий факт, що публічна, в тому числі й державна, служба в Україні впродовж 1999—2005 років перебувала в стадії спаду й розбалансування. Ані чітких стандартів і стратегічних засад, ані матеріальної, ані ціннісної мотивації для оптимізації, одночасного морального й технічного оновлення української державної служби не було витворено. Виступаючи на офіційній частині відкриття лабораторії, В’ячеслав Брюховецький наголосив, що Укра-

ТЕХНОЛОГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОСТІ (ЩЕ ОДИН КРОК НАЗУСТРІЧ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ)

Українські політики й чиновники тривалий час були переконані, що саме в Брюсселі випишуть довідки, які підтверджують спроможність країни бути повноправним членом Європейського Союзу. Хочеться сподіватися, що цей етап фахового політичного й управлінського дилетантства минає. І нарешті ми всі збагнемо, що таку довідку лише ми собі й можемо виписати на нашій українській землі, але тільки тоді, коли європейські стандарти в різних сферах життя, зокрема з державною службою, будуть для нас реальними, а не віртуальною абстракцією.

Відкриття на базі Національного університету “Києво-Могилянська академія” новітньої лабораторії інформаційних технологій, яка буде технічною базою для реалізації проекту “Розбудова демократії та можливостей державної служби в Україні”, є промовистим прикладом конструктивної, стратегічно важливої ініціативи назустріч європейським стандартам.

їні бракує справжніх бюрократів. Слово “бюрократ” в українських реаліях синонімі відчуженої, паперотворчої персоніфікованої субстанції. А натомість у європейських реаліях це насамперед має бути синонімом компетентного менеджера у сфері публічного, тобто державного й самоврядного, управління. Якісного, вмотивованого, професіонального державного менеджменту як такого ми не маємо, оскільки та адміністративна система, яка домінувала в Україні, починаючи з 1922 року до сьогодні, спиралася на інші стандарти й норми роботи, на іншу світоглядну систему. Прийшов час змін, час нових підходів і нових ідей. На відкритті лабораторії керівник проекту, завідувач кафедри політології НаУКМА Олександр Дем’янчук розповів про основні напрями навчальної програми та конкретні форми реалізації проекту. Загалом проект розраховано на два роки (2006—2007). Одночасно навчання в його рамках проходять 25 державних службовців України, а також 5 викладачів

периферійних університетів, залучених до викладання дисциплін із розробки та аналізу публічної політики. Учасники програми слухатимуть курси з менеджменту у сфері державного управління, з теорії та практики прийняття політичних і управлінських рішень, з електронного урядування (!), а також — курси, які стосуватимуться політики ЄС щодо країн-сусідів та Європейської економічної зони.

Паралельно проект “Розбудова демократії та можливостей державної служби в Україні” реалізовуватиметься на базі Інституту демократії імені Пилипа Орлика у Львові, й відкриття тамтешньої ІТ-лабораторії відбудеться незабаром. Учасники проекту проходять стажування в управлінських структурах ЄС. Це, безперечно, вкрай актуальний елемент загальної професійної підготовки нової генерації українських чиновників. Ми так багато говоримо про європейську ідентичність і строки вступу до ЄС і навіть не усвідомлюємо того, що сьогодні Україна позбавлена базових ме-

ханізмів здійснення своєї євроінтеграційної політики: власних лобістів у структурах ЄС, власних фахівців із європейського права.

Норвегія не є членом ЄС, що, правда, із власної волі. Але вона входить до Європейської економічної зони. Норвезький досвід вироблення специфічної моделі політичної та економічної інтеграції з ЄС актуальний для України. Приклад Норвегії, яка навчилася успішно лобіювати прийняття вигідних для себе рішень у структурах ЄС, яка максимально використовує можливості гуманітарного співробітництва з ЄС, яка, зрештою, доводить своїм національним розвитком, що головне — не довідка з Брюсселя, а суть процесів і стратегічність мислення, розвинений патріотизм і здоровий прагматизм, засвідчує, що для того, аби формувати європейську ідентичність нації, варто спочатку сформувати національну ідентичність у її членів.

● **Жанна БЕЗП’ЯТЧУК,** студентка НаУКМА

СВІТ

ПОЛЯКИ РОЗЧАРОВУЮТЬСЯ В УКРАЇНІ?

Днями найавторитетніший у Польщі осередок соціологічних досліджень — Центр вивчення суспільної думки (CBOS) представив журналістам результати своїх чергових опитувань на тему ставлення до головних “проблемних” сусідів — Росії, України, Німеччини. Попередній висновок з цих опитувань можна сформулювати приблизно так: “Поляки з українцями хочуть єднатися, але Україні особливо не довіряють”.

Не секрет, що Помаранчева революція суттєво змінила ставлення пересічних поляків до українців і до України. Згідно з опитуваннями, проведеними у середині 2004 року, поєднання з українським народом вважали за можливе 60 % поляків. У грудневі дні того ж року цей показник зріс до 81 %.

Водночас кількість поляків, котрі ставилися до українців із симпатією, зросла з 19 до 29 %, а кількість вороже налаштованих до нас сусідів зменшилася з 51 до 34 %.

Однак за півтора роки, котрі минули відтоді, ентузіазм поляків щодо нашої країни дещо зменшився. Наприклад, зараз у можливості поєднання з українцями переконані 77 % респондентів опитування. Є й такі, хто бачить у нашій країні загрозу. Найбільше поляки, щоправда, бояться Росії — 59 %, на другому місці йдуть німці — 23 %. У цій градації Україна займає п’яте місце (після Білорусі та Іраку), — нашої країни остерігаються 5 % проанкетованих поляків.

І тільки на один відсоток більше поляків схильні вважати Україну державою-другом. (Випереджають нас США — 32 %, Великобританія — 17 %, Німеччина — 15 % і Франція — 11 %). А ще рік тому Україну визначали як доброго сусіда 12 % респондентів опитувань CBOS.

Цікаве порівняння наведених цифр із даними подібного дослідження з періоду президентства Леоніда Кучми. Тоді поляки з більшою прихильністю ставилися до української держави загалом, але гірше оцінювали самих українців.

Польський соціолог Яцек Кухарчук висловив думку, що завдяки Помаранчевій революції поляки “припинили вкидати усіх східних сусідів до одного мішка з написом “руські” і почали інакше дивитися на українців”. Разом із тим Яцек Кухарчук підтвердив, що нашу країну у Польщі сприймають усе ж недостатньо серйозно: “Україна не заіснувала у нашій свідомості як істотний політичний партнер”.

Таку тенденцію пояснити нескладно. Восени 2004 року поляки побачили на засніженому Майдані народ, гідний подиву і поваги. Людей, які вийшли на вулиці задля захисту своєї гідності, свого вибору, своєї свободи. Інша справа — це країна, у якій ці люди живуть. За півтора постреволуційних роки українській владі не вдалося досягти особливих здобутків ні у внутрішньо-, ні у зовнішньополітичній сферах, тому її й не розцінюють як “істотного політичного партнера”.

● **Тетяна АРТУШЕВСЬКА**

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

ЧОМУ РАДА
ЖУРНАЛІСТАМ НЕ РАДА?

...На першому ж після виборів засіданні Верховної Ради Криму понад 60 депутатів від “Регіонів”, СДПУ(о), “Союзу”, Блоку Вітренко і комуністів навіщо намагалися звільнити залу від журналістів, що відразу ж негативно вплинуло на декотрих обранців кримчан і їхні стосунки з шокованою цим рішенням “четвертою владою”. Чому депутати прагнули утаємничити звичайний процес обрання голови, комісій і секретаріату ВР АРК, не зрозуміло й досі. Це тоді, як у Києві давно транслюють засідання парламенту в прямому ефірі, аби кожен громадянин знав, чим займаються особи, за яких він віддав свій голос на виборах.

Депутатів не зупинив навіть протест прокурора Криму на ці дії, що суперечать вимогам ст. 2 Закону України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”. Та йому виступити не дали, хоча Віктор Шемчук намагався попередити депутатів про те, що за перешкоджання професійній діяльності журналістів передбачена кримінальна відповідальність. Високопосадовець-спостерігач із Києва Олег Рибачук теж зауважив журналістам: “Ухвалені рішення порушують закон “Про інформацію” та конституційні права мешканців автономії”.

Особливо вразило працівників ЗМІ, які відмовилися вийти із зали засідань, що два депутати-журналісти (“регіонал”, редактор газети “Республіка Крим” Григорій Іоффе і “комуніст”, редактор “Кримської правди” Михайло Бахареv) підтримали ідею “виперти” їх із Верховної Ради півострова. Врешті, журналісти відстояли своє право спостерігати за роботою парламенту, але відзначили: спроба тишком-нишком вирішувати важливі для кримчан питання — тривожний сигнал.

“РОЗЛУЧЕННЯ ПО-КРИМСЬКИ”

...Не забарилася на схожі резонансні дії Рада міністрів автономії, яка раптово вирішила змінити “свій рупор” — “Кримську газету”, в якій з 1992 року два засновники: уряд півострова і трудовий колектив редакції. На своєму засіданні члени уряду ухвалили постанову “Про газету Ради міністрів АРК”, питання про яку навіть не було внесено до порядку денного. Першим пунктом цього документа уряд в односторонньому порядку постановив “вийти із числа засновників часопису “Кримская газета”, а третім — “увійти до складу засновників газети “Крымская панорама”. “З виданням через 14 років спільної діяльності й державного фінансування уряд вирішив розлучитися “без пред’явлення будь-яких претензій, без попередження і навіть оповіщення трудового колективу й керівництва часопису”, — говорять її головний редактор Петро Макуха та його заступник Олег Главацький. Вони назвали цей розрив “ударом у спину, тим більше, у розпал передплати на друге півріччя, що може залишити без газет щонайменше 10 тисяч постійних підписників, які мали б отримувати це видання до кінця року”. Звісно, газетарам важко втрачати півмільйона бюджетних гривень, які платять кримчани за утримання урядового видання, статус держслужбовців, безбідне стабільне існування, але вони переконані — талановитий колектив без роботи не залишиться

“за будь-якої погоди”. І пов’язують таке рішення чиновників швидше з бажанням “під шумок” відібрати в редакції велетенське приміщення в центрі Ялти нібито за сотисячні борги перед Пенсійним фондом. Акцентують: зміна газети урядом оголошена на початку доопрацювання й узгодження пілотного проекту роздержавлення преси, яке ми підтримуємо, бо воно неминуче, але “розлучення має бути цивілізованим”, щоб не нанести збитку непередуманими діями жодній із газет, включно з районними. Головна ж мета цього, на їхню думку, “липового роздержавлення” — перекидання грошей: Мінфіну доручено підготувати проект постанови ВР АРК “Про внесення відповідних змін у бюджет”. Тобто, забрати гроші у знаної читачами “Крымской газеты” й перекинути “Крымской панораме”, яка ще на шляху до становлення.

У КРИМУ «ПРЕСУЮТЬ» ПРЕСУ

Із приходом нової кримської влади на півострові частішають випадки протиправних дій із боку державних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування автономії, які виступають засновниками чи співзасновниками деяких друкованих засобів масової інформації. Вони порушують чинне законодавство України, що регламентує стосунки в сфері друкованих ЗМІ: в односторонньому порядку розривають засновницькі договори, відмовляються від виконання фінансових зобов’язань, без оголошення будь-яких причин звільняють редакторів, здійснюють тиск на працівників ЗМІ.

Подібні дії журналісти оцінюють як політичну розправу, що почалася після виборів. Фактів такого “чуйного” ставлення до преси на півострові вистачає.

Ситуацію прокоментувала перший заступник голови Рескому з інформації АРК Тетяна Казаннік, яка запевняє: газета не закривається, постанова не підписана прем’єром, отже, не прийнята. Редакція просто випередила події. Роздержавлення триватиме не один день, звісно, з повним дотриманням законів. Постанова ще не діє, те, що вона з’явилася, не означає, що хтось “розлучиться нецивілізовано”. Ще будуть зустрічі керівництва газети й уряду.

ЗВІЛЬНИТИ “БЕЗ ПРАВА ПИСАТИ Й МАЛЮВАТИ”

...Така тривожна ситуація склалася нині і з газетами “Судакский вестник” і “Нижнегорье”, де, вважають журналісти, дії засновників у особі влади скеровані на руйнування цілісних майнових комплексів і працеспроможних колективів із багаторічною історією. Останній випадок: на Керченському півострові припинив друкуватися єдиний у регіоні загальнодоступний засіб масової інформації — громадсько-політична газета “Наше время”. Депутати Ленінського району нового скли-

дороги, житовітучі села, немає прозорості з прибутками і видатками місцевого бюджету?” — дивується Андрій і переконує: зумів підняти газету, яка чотири роки тому була на межі банкрутства, вона стала самоокупною. Звільнення вважає розплатою за правду, яку оприлюднював на сторінках видання, давав слово всім, — це не сподобалося місцевим чиновникам. Розповідає: тиск на газету “регіонали” почали рік тому. Колектив часопису (Ленінська райрада) заявив,

що не має наміру більше “танцювати ні під чію дудку”, а відстоюватиме свої позиції й надаватиме слово всім очим.

Коли журналісти почали друкувати матеріали, не озираючись на думку районного керівництва, посилалися телефонні дзвінки з погрозами.

Дізнавшись про звільнення свого керівника, колектив газети відмовився працювати, бо переконаний: це політична розправа, кара за свободу слова. Журналісти не сприйняли нового вияву тиску: хто звільнився, хто пішов у відпустку. Якщо правда не переможе, мають намір створити власний друкований орган, хоча приміщення редакції належить райраді.

У переслідуваннях звинувачують нового голову райради Анатолія Петріщева. Він же мотивує звільнення редактора тим, що журналісти “забули, що є райрада — їхній засновник і господар”. “Причина такого рішення сесії, — говорить Анатолій Дмитрович, — у тім, що було порушено процедуру призначення редактора: його кандидатуру не узгоджувала районна рада”. Проблема ж саме в тому, що єдиний засновник газети “Наше время” — райрада, і за засновницьким договором, який свого часу журналісти не переглядали, голова цієї ради має повне право звільняти редактора й призначати нового. Найприкріше в цій ситуації те, що доки журналісти, які “підняли бунт” проти своїх засновників і часто не радували своїми матеріалами районне керівництво, пишуть у всі інстанції аж до прокуратури Криму й Секретаріату Президента з проханнями розібратися в ситуації, — мешканці Керченського півострова залишилися без єдиного джерела місцевої інформації.

ЩОБ ДІЯ ДОРІВНЯЛАСЯ ДО ПРОТИДІЇ

...Захищати роботу преси, друковані органи півострова енергійно заходилися Кримська республіканська організація Національного союзу журналістів України та Комітет із моніторингу свободи преси в Криму, які звернулися з відкритими листами до влад автономії й керівників ЗМІ, попрохали прокуратуру втрутитися у “своєрідне роздержавлення преси по-кримськи”. Адже “нинішні події не мають нічого спільного зі справжніми демократич-

ними процесами формування цілісної системи незалежних ЗМІ”. Журналістські організації вважають, що чиновники-співзасновники перешкоджають професійній діяльності кримських журналістів, незаконно втручаються в діяльність ЗМІ й займаються зміцненням “керівної ролі” чиновництва в інформаційному просторі півострова. Тож закликали депутатів ВР АРК розглянути на черговому засіданні сесії питання про ситуацію, що склалася навколо комунальних ЗМІ Криму.

“Механізм роздержавлення засобів масової інформації у країні лише розробляється. Кабмін і Національна спілка журналістів України допрацьовують пілотний проект із роздержавлення перших 50 газет із усіх регіонів країни. А до 2010 року Мін’юст пропонує розпродати всі державні й комунальні газети. Через чотири роки державним органам буде дозволено видавати лише офіційні відомості, бюлетені й вісники для публікації нормативно-правових актів і рішень. Проект закону передбачає вихід держорганів зі складу засновників друкованих видань і наступну приватизацію їхнього майна. При цьому новий закон передбачає першочергове право трудового колективу на безкоштовне придбання майна редакції за умови збереження його цільового використання і мови видання. Це повинно звести до мінімуму можливості маніпулювання друкованими ЗМІ з боку держави й посилити гарантії свободи слова в Україні. Мета цього проекту — апробувати дієвий правовий і фінансово-економічний механізми поступового входження державних і комунальних ЗМІ в медіа-ринок, щоб не нанести збитку непередуманими діями ні журналістам, ні редакційним колективам, ні читачам”, — відзначено в документі. Союз журналістів звернувся до працівників ЗМІ з проханням не залишати без уваги колег і громадськості жодного факту переслідування журналістів і перешкоджання у виконанні ними своїх професійних обов’язків.

Що ж, настав час роздержавлення ЗМІ. Це означає, що всі засоби масової інформації — від національних до дитячих — перейдуть на вільні хліби. Жорсткий, але справедливий закон ринку диктує: якщо видання затребуване — житиме завдяки своїм читачам, коли ж ні — підтримувати його бюджетними коштами ніхто не буде. Та вже напередодні роздержавлення бюджетної преси в Криму очевидні поодинокі спроби позбавити такі газети майна і матеріальної бази, — щоб і віддавати було нічого. Наше професійне завдання — врахувати кожен урок, твердо домогтися справедливості у будь-яких ситуаціях і перипетіях. Уже є перші результати: позов у частині відміни рішення про звільнення редактора газети “Нижнегорье” задоволено, “Крымской газете” відповіли: подібні суперечки сторони вирішують виключно в судовому порядку, щодо подій навколо газети “Наше время” проводиться прокурорська перевірка, свої висновки готує Представництво Президента в Криму, експертизу аналогічним випадкам проводять журналістські громадські організації...

Верховній Раді України потрібно ухвалити закон, який би забезпечив поетапне роздержавлення ЗМІ так, щоб журналісти не опинилися на вулиці, без роботи й засобів до існування, щоб їм були передані приміщення, устаткування й майно, яке вони заробили власною нелегкою працею, розумом і талантом. Потрібен закон, який би не роз’єднав журналістів після роздержавлення ЗМІ, а забезпечив рівні умови всім. “Рубати з плеча” не можна, бо можливі конфлікти з Фондом майна і Пенсійним фондом. Потрібна й система держзамовлення інформаційного забезпечення органів виконавчої влади. Багато хто вважає, що ці кошти повинні закладатися в Держбюджет України.

Це “розлучення ЗМІ з владою” обов’язково має бути цивілізованим, моральним і законним. Щоб не постраждала жодна газета, колектив чи журналіст, і відповідно, читачі, не було перекосів у правовому відношенні. Аби декотрим владним особам, партіям чи олігархам (котрі в самостійному журналістові завжди вбачають ворога й діють уже завчено: прагнуть натиснути, диктувати, змінити політичні орієнтири, не дати коштів, зробити кадрові зміни, приборати) не вдалося прихопити всю пресу в свої руки і зменшити вільномовство. Адже йдеться не про стосунки хазіяна дрібної лавки і найманого працівника — йдеться про долю громадської думки в країні, яка утверджує свою незалежність у світі.

● **Віктор ХОМЕНКО,**
Крим

ЗМІЇНИЙ ОБЖИВАЄТЬСЯ

Незабаром на карті Причорномор’я з’явиться новий населений пункт. На розгляд чергової сесії Одеської обласної ради, засідання якої відбудеться 23 червня і 5 липня, виносяться питання про зміни в адміністративно-територіальному устрої Кілійського району, до якого входить Зміїний острів, і започаткування на острові адміністративної одиниці.

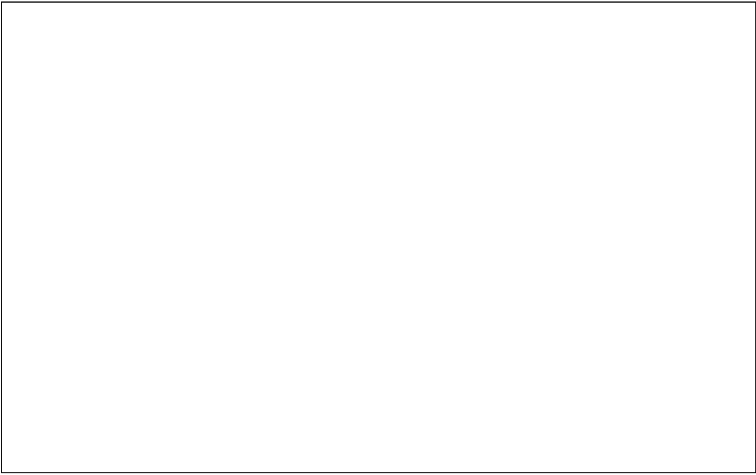
Перші згадки про Зміїний надбуємо в старогрецьких писемних джерелах у VII—VI століттях до нашої ери. На ньому височів храм героя Троянської війни — Ахілла. Румунська сторона, домагаючись перегляду лінії розмежування Чорноморського шельфу, стоїть на своєму: мовляв, Зміїний — не острів, а скеля. Така позиція не витримує жодної критики, адже площа українського острова — 20,5 гектара. Завдовжки він 615 метрів. Про яку скелю йдеться? На Зміїному живуть прикордонники, фахівці маячного комплексу, метеорологи, господарники. Сюди навідуються численні

експедиції вчених — орнітологів, ботаніків, геологів, ентомологів. На ньому діють причальний комплекс, об’єкти соціальної сфери, сюди доставляють продукти харчування, пальне, пошту. Територіально Зміїний входить до складу Кілійського району. Тому рішення про будівництво 15 житлових будинків, які започаткують новий населений пункт, доречно і вмотивоване. Серед перспективних виробництв розглядається передусім варіант із перералкою промислової риби. Важливим сегментом економіки нового населеного пункту може стати туризм. Мінтрансв’язку вивчає питання про спрощену процедуру реєстрації на Зміїному суден під українським прапором і навіть створення спеціальної (вільної) економічної зони.

Час дискусій минув, пора обживати унікальну частинку української землі.

● **Володимир НЕВМИТИЙ**

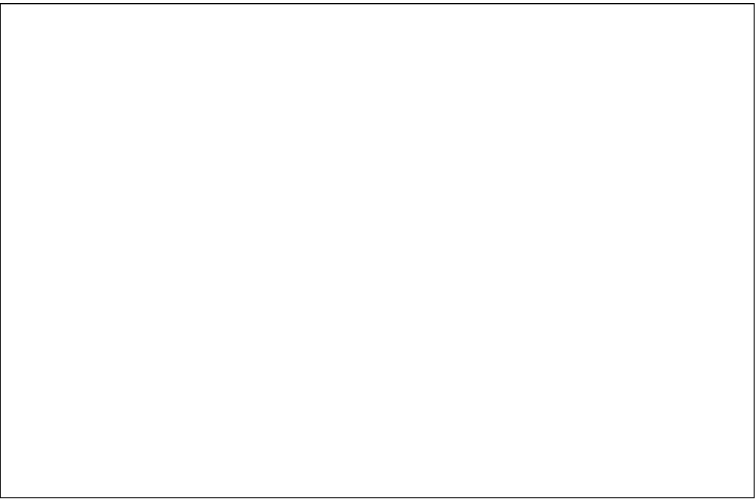
АКЦІЯ

ШАНУЙМОСЯ!

НАСТУПАЛЬНІСТЬ

ШАНОВНИЙ ПАНЕ ПРЕЗИДЕНТЕ!

•

ІНІЦІАТИВИ

•

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Закінчення. Початок на с. 5

Людина має в середньому п'ятиразовий резерв потужності. Навіть коли клітина “захворіє” (недуга первинно проявляється саме в клітинах), якщо створити їй нормальні умови, за певний час вона оновить свої структури й одужає. Детренованість — найважливіша причина патології клітини.

Тепер більшість людей прямує до здоров'я від хвороби. Причиною хворобливого стану багато людей вважає погоду. Але вона впливає тільки на незагартованих людей. Я погодних перепадів до 80 років не відчував. Найшкідливішим для людини є переїдання, брак сиров'язі. А ще детренованість серця, легенів, суглобів. Причиною діабету й ожиріння (порушення обміну речовин) є передусім неправильне схуднення і детренованість. “Увінчують” перелік різних захворювань — інфаркт, інсульт і найстрашніше — серцево-легенева недостатність (від неї і вмирають). Для лікування цих хвороб треба жити надгодов і споживати сирі овочі й фрукти, не закутуватися, багато й швидко рухатися, спати, скільки хочеться (але не менш як сім годин). Природні захисні сили організму великі.

Голодування. Як лікувальний метод, воно має сенс тільки тоді, коли подальше харчування людини буде стриманим. А найпростіший спосіб схуднути — несмачно готувати. На жаль, сіль — один із способів зробити погану їжу смачною. Навіть сирі овочі, якщо посолити, можна їсти й без олії. Та краще споживати їх без солі. Сіль спричинює розвиток гіпертонії та склероз. Добра потреба солі 2—4 грами, а люди вживають по 10—20.

Вітаміни. Одержують їх, споживаючи свіжі фрукти й овочі. Наймінімальніша доза фруктів та овочів — 300 грамів щодня. Гадаю, потрібно — 500. Ще краще — кілограм. Прашури з'їдали два-три кілограми. Заміна сирих овочів і фруктів вареними — нерівнозначна. Краще вживати квашену і свіжу капусту, моркву, цибулю, салат.

Жири. Вони не так шкідливі, як підступні. Мають надто багато калорій — дев'ять на один грам. Твердження, що жири вкрай потрібні, — міф. Можна не вживати ані масла, ані сала, і навіть тоді в організм потрапить мінімальна кількість жирів. Вони є в молоці, м'ясі, навіть у хлібі, і цього досить. Рослинні жири нібито не сприяють розвитку атеросклерозу, але й ними не варто захоплюватися.

Щодо білків. Їх теж не треба надуживати. Людям малорухливим і похилого віку молока й трохи м'яса (грамів 50—70) — цілком достатньо.

Вуглеводи. Тут порада проста: їсти менше солодкого, інакше нормальному вагу зберегти важко. Доведеться стримуватись, адже один грам цукру дорівнює чотирьом калоріям.

Про воду. Пити треба багато.

КОРОТКО ПРО МОЄ ХАРЧУВАННЯ

Напружене життя починається зранку, тому й сніданок великий, грубий і некалорійний: 300—500 грамів свіжих овочів або капусти (свіжої чи квашеної), двійко яєць чи дві картоплини і кави з молоком.

Обід нерегулярний. Першу й другу страви — без хліба, без жирів, мінімум м'яса. Кефір, чай або сік — це на третє. Вечеря — чай з медом або з цукром уприкуску, сир, трохи ковбаси. Фрукти — за сезоном. За день за об'ємом набирається багато, а за калоріями — у межах витрат. Знайте, що маса тіла зростає в період великих нервових перенапружень.

Щодо сну. Якщо людина без снодійного добре спить, — з її нервами все гаразд. Перша порада. На сні не треба заощаджувати час — у середньому бажано спати по вісім годин. Друга порада. Не лякайтеся безсоння. Великої шкоди від однієї безсонної ночі

не буде. Надвечір накопичиться дводенна втома і вас здолає сон, але вечір треба звільнити для відпочинку. Якщо “погані” ночі йдуть одна за одною, вдайтеся до снодійного, однак контролюйте, щоб це не стало звичкою. А тим часом знайте: це серйозне застереження щодо розпорядку життя. Необхідно “випасти” з нього на кілька днів, щоб облишити снодійне. А розрахунок тут такий: не відрегулюєш свого життя — втратиш усе. Один із контрольних пунктів здоров'я — це сон.

СЬОГОДЕННЯ І ГЛОБАЛІСТИКА

Чи можна передбачити майбутнє людства? І так, і ні. Головне питання: як виникла складність світу? Від Бога? Мій матеріалізм довгий час цього не міг прийняти. У диво не вірив. Та років п'ять тому познайомився з ідеями самоорганізації Нобелівського лауреата Іллі Пригожина й багато питань з'ясував.

Я кажу: Бога немає, але він існує. І виступаю за релігію, тому що без неї не буде моралі. А без моралі не може бути капіталізму. Без моралі міг бути тільки соціалізм. Тому що там була інша ідея — колективу, колективної відповідальності, колективного контролю. У вільному ж суспільстві цією керівною силою може бути тільки мораль. А мораль без заповідей неможлива, адже відчуття свободи обов'язково кидає людину в різні боки, часто — до шкідливих потреб. Тож потрібна віра в те, що Бог є, що Він усе бачить, що може покарати чи довести, що Він незалежний і вищий суддя.

А тепер розглянемо динаміку окремих показників останнього століття. Кількість населення на Землі зросла в 3,7 раза. Показники економіки — у 40 разів. “Зелена революція” підняла врожайність утричі. Усі колонії отримали незалежність. Демократія майже всюди. Є гіркий, але корисний досвід історії: дві світові війни, фашизм, соціалізм, ГУЛАГ і Освенцим.

Збільшується населення. Та є втішні ознаки. У зв'язку з визріванням цивілізації темпи зростання людності загальмувалися порівняно з 60-ми роками (минулого століття. — *Ред.*) майже вдвічі. З'явилася впевненість, що років через 50—70 кількість населення планети стабілізується на рівні 9—11 мільярдів. Це багато, але ще посилено для природи. На швидку зміну життя у планетарному масштабі сподіватися не доводиться — люди не ангели. Але визрівання триватиме: бідні країни перейдуть у середні, а середні підтягнуться до багатих.

Ядерної війни, здається, не буде. Загальні зв'язки між взаємним впливом людськими закладено великими релігіями. А це — компроміси.

Ви запитуєте, чи можу я намалювати сценарій майбутнього людства? Якщо коротко, він, на мій погляд, може бути таким. Буде продовжуватись зростання економіки високорозвинених країн, але без істотного збільшення матеріальних і енергетичних затрат. Ідеологія в цих країнах не зазнає великих змін. Тут уже пробували і “праве”, й “ліве” і збалансували міру соціальної допомоги слабким і безпорадним так, щоб і на совість суспільства не тиснути, і трудящих не детренувати. Ці розвинені країни доведуть своє природне середовище до хорошого рівня. Але чекати від них великої допомоги слаборозвинутим країнам не слід — не дозволить вроджений егоїзм, біологія.

Усі інші країни будуть іти за лідерами. Однак швидкий прогрес неможливий. Культура й демократія дозрівають від покоління до покоління довго — десятиліттями. Усе залежить від економіки. Саме вона робить ставку на освіченість. А та впливає на інтелект, духовність.

Підготувала
Таїса МОСТОВА

ДОБРА ПОРАДА

Найсприятливіша пора “схопити” хронічну втому — осінь. А страждають на неї зазвичай люди віком від двадцяти восьми до сорока п'яти років. Ті, хто постійно “горить” на роботі. На Заході цю хворобу також називають “синдромом менеджерів”, які в гонитві за кар'єрним зростанням і грошима не беруть свого організму і працюють щодня по 16 годин і більше. Тоді й з'являється підвищена втома, яка потім стає хронічною. Завідувач кафедри клінічної імунології та алергології Національного медичного університету Георгій Дранник називає те, що передусім синдрому хронічної втоми, “третім станом” — ні здоров'я, ні хвороба. Тоді й з'являється втрата сну, втома через недосягання, зниження працездатності, загальмованість у діях, немотивована тривога, швидка зміна настрою та часті депресії.

Професор каже, що в людей навіть підвищується температура. Це зона ризику, коли в людини ослаблений імунітет і на неї чатують інфекційні захворювання, передусім РВЗ та грип.

Найчастіше синдром спостерігається у компаніях із жорсткими вимогами до підлеглих, якщо керівник — диктатор. Передують хронічній втомі й інфекційні захворювання або нервові виснаження. Те, що немало українців страждають на неї, на думку медиків, не дивно. Адже не всі можуть пристосуватися до соціальної та економічної нестабільності. Дасться взнаки й погана екологія. 1989 року

група вчених із Центру клінічної імунології обстежила близько тисячі киян, які протягом трьох років не виїжджали з міста після аварії на Чорнобильській атомній електростанції, і півроку не були на лікарняному. Коли почали аналізувати дані, виявилось, що 70 % цих практично здорових людей мали дуже схожі скарги. Після додаткового обстеження виявилось, що в більшості пацієнтів була порушена імун-

СЛУХАЙТЕ ЧАЙКОВСЬКОГО І ЗАБУДЬТЕ ПРО ВТОМУ

**Перенавантаження і суворий поря-
док на роботі безслідно не минають.
Нині, за даними Американського націо-
нального інституту проблем здоров'я і
професійної безпеки, понад сорок
мільйонів людей в усьому світі хворі-
ють на клінічну форму синдрому хро-
нічної втоми. Цей синдром іще нази-
вають “чумою ХХІ століття”.**

на функція. Тоді вчені назвали це підвищеною втомою, яка згодом стає хронічною.

В Україні службу клінічної імунології, яка опікується також і синдромом хронічної втоми, створено лише сім років тому, а відповідного інституту й досі немає. Тоді як у Сполучених Штатах він існує вже понад півстоліття. У нас, правда, вже є обласні центри з амбулаторіями, а інколи й зі стаціонаром. Проте пересічні люди поки що не знають про цю хворобу і йдуть до тих спеціалістів, які, як їм здається, можуть їх вилікувати: терапевта, інфекціоніста, дерматолога чи невропатолога. Насправді в усьому світі цей

синдром лікують клінічні імунологи.

Краще не хворіти, щоб потім не лікуватися. Тож найпростіший спосіб не загубитися в гонитві за виживання — не напружуватися. Фахівці радять частіше прислуховуватися до свого організму. Треба вміти вчасно сказати собі “стоп”, вважає Георгій Дранник, узяти тайм-аут на кілька днів і вести нормальний здоровий спосіб життя. Професор також

каже, що в кожній людині обов'язково повинна бути культурна програма. Адже це позитивні емоції, які знімають стрес. А найкращим антидепресантом він вважає кохання.

Кохання — це чудово, проте не завадити правильно спланувати свій час. Спати не менше восьми годин з відкритою кватиркою, перед сном випити склянку молока з медом чи м'ятого чаю. А годинна прогулянка на свіжому повітрі — природне

шеплення від стресу. Лікарі також радять приймати ввечері теплі ванни з морською сіллю чи ромашкою, а зранку — контрастний душ. Не дасть впасти в депресію спілкування з домашньою тваринкою. Не завадить і арт-терапія. Причому бай-дуже, про хороше чи про погане життя складати вірші. Якщо і це не допомагає зняти напруження, уявіть себе оперним співаком або послушайте Чайковського. До речі, сюїта “Пер Гюнт” Гріга нормалізує сон, а “Весільний марш” Мендельсона покращує серцеву діяльність.

• **Вікторія ПАДАЛКО**

МЕЦЕНАТИ

Ніби й далеко ми відійшли в часі від старовинної Спарти з жорстоким її законом — убивати немовлят, які народилися не зовсім здоровими. Але й до справжнього гуманізму нам іще далеко. Статистичне управління не дуже охоче видає дані — скільки дітей відстають у ментальному розвитку, а тому змушені жити в закритих інтернатах, де умови далеко не завжди відповідають європейським нормам.

Але не так давно вітер благодатних змін торкнувся і дитбудинку селища міського типу Чинадієве на Закарпатті: молоді здорові українці приїхали з подарунками — іграшками і, головне, — спортивним причандаллям, щоб фізкультура і спорт внесли радість у життя маленьких вихованців. А днями в столичному дитсадку № 801 ті самі молоді люди, об'єднані у Всеукраїнський благодійний фонд прогресивного спорту на підтримку здорового способу життя, влаштували спортивне свято з призами й подарунками. Близько ста київських дітей, яких лікарі називають ментально відсталими, жваво й радісно брали участь у конкурсах, виявляючи спортивну кмітливість.

ВЕСЕЛІ СТАРТИ

Отже, молодий фонд, який очолив чемпіон України з бодібілдингу Сергій Бобчук, почасті перебирає на себе ті проблеми, яким не може дати ладу держава. У той час, як столиця стогне від непосильного тягаря реклами тютюнових виробів і алкогольних напоїв, а з телеекранів суцільним потоком летить кривава каламуть детективів і бойовиків, спортсмени конкретними справами пропагують здоровий спосіб життя.

Той, хто пізнав радість від занять на стадіоні чи у спортзалі, хто знає, яке це щастя — дихати на повні груди свіжим повітрям і бути володарем кожного свого поруху, прагне відновлювати і реконструювати, а де можна — будувати нові спортивно-оздоровчі комплекси. І дедалі більше молодих людей долучаються до заходів благодійного фонду, щоб сприяти престижу здорового меценатства і зрештою повернути славу українському спорту. На нашій пам'яті, як у дитячих спортивних школах тренери відшукували таланти для олімпійського резерву, радіючи, що виростає молоде здорове покоління.

Нині ж студенти Національного університету культу-

ри і мистецтв складають спортивний крос по кучугурах над високовольтним кабелем, прокладеним у бік бульвару Лесі Українки. А зовсім поряд, просто на колишньому стадіоні, з'явилося багатоповерхове кам'яне гето...

Тому так серйозно сприяють починання спортсменів-меценатів, які прагнуть відкрити змагання “Веселі старты”, “Мама, тато і я — спортивна сім'я”. Молоді люди думають про пільгові абонементи для малозабезпечених верств населення в ті спортивні зали, котрі зуміли захистити свої підвальчики від зазіхань торговців алкогольними напоями.

“Здоров'я — скарб кожного громадянина, стратегічний ресурс держави, запорука розвитку міжнародної спільноти в цілому”, — записано в статуті молодого благодійного фонду.

Віриться, що ці добрі починання пустять глибоке розгалужене коріння, а кроною того дерева стане вже нинішня малеча.

• **Ганна КОЗАЧЕНКО**,
член правління
Українського фонду
культури

БІОКІБЕРНЕТИКА ПІДКАЗУЄ

“Майбутнє століття очевидно, стане періодом широкого використання психології і як науки, і як практичної служби — на зразок медичної. Чому? Тому що повністю “пустити” психіку людини напризволяще, мабуть, не можна. Я це говорю не тільки як медик, а й як кібернетик. Психологи будуть керувати вихованням дітей і дорослих, добирати робочі колективи, визначати міру праці, впливати на рівень душевного комфорту громадян. І ще: навряд чи можна розраховувати на те, щоб зробити всіх людей хорошими. Та соціальні психологи мають запропонувати й змінити систему освіти й виховання дітей і дорослих.

Або ось таке твердження. Учені свідчать, а практика доводить: існує біологічна потреба у приватній власності. Особистій, звичайно. А як же бути з колективною? Вона не біологічна. На ній базуються надії тільки соціалістів. До того ж, ні багатство нації, ні духовність ніколи не виростили на ґрунті колективного жебрацтва — така істина. Бідні люди ніколи не бувають щасливими.

А далі роздуми ще сумніші. Тоді й гадаєш: може, треба спершу злякатися, щоб почати діяти?

Запитуєте, яким буде середовище в найближчі десятиліття? Кінцевої моделі не бачу, але навіть приблизне передбачення оптимізму не додає. Людство живе сьогоднішнім днем, не має розуму в поведінці. Загине воно, не встигне переселитися на чисті ще планети. І загине внаслідок своєї біологічної згубності. Потреби людські перевищують можливості планети оновлювати ресурси.

Звичайно, наука, враховуючи біологічні якості етносів, може, скажімо, урівноважити жадібність до речей страхом екологічної катастрофи. Та ж наука може змінювати й координати щастя. Громадяни стають освіченішими, далекогляднішими, їхні потреби рухаються від матеріальної сфери до інтелектуальної, якщо не до духовної. Змінюватися починає первісна природа людини. Але наскільки? І як дозувати ідеологію, щоб не зірватися, — як недавно ми зірвалися на соціалізмі й комунізмі.

Питання про людську природу на часі, як ніколи. Біологія в людині постійно чинить спротив. Біологічного більше, ніж соціального. Надію на тренування характеру можна плекати. Але, думаю, можливості перебільшені. Скажімо, такі якості особистості, як заздрощі, престиж, жадібність, за моїми даними як біокібернетика, обігнали навіть свободу і страх. Десь там ідуть переконання, інтереси. Заздрощі обганяють багато чого, залишивши далеко позаду колективізм. На альтеруїзм також не слід покладати великих надій.

І якою ж тоді має бути критична маса вихованих серед популяції, якщо не можна (а це так!) радикально, саме радикально, перевиховати?

НОВЕ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПІДРЕМОНТУЮТЬ. ЙОГО СТВОРЮЮТЬ ЗАНОВО

Про що думається на дев’ятому десятиріччі життя? Про все. Про життя і смерть, головне й другорядне, значуще для тебе й для суспільства, у якому живеш. Так і виникла моя “Ідеологія для України”, тому що зовсім небайдуже мені, як розвиватиметься, куди йтиме моя країна, яке майбутнє чекає на неї, а отже, на дітей і внуків наших.

Чому я, росіянин, який ще й досі розмовляє по-вологодському, сприйняв незалежність України? Тому що зрозумів: це — збереження українського народу. Народу, який має свою мову, свою самобутність. Саме тому він має право на незалежність. І саме тоді я зрозумів, що українці, живучи в складі Радянського Союзу, де домінували російська нація і російська мова, підсвідомо відчували свою другорядність. Нині ж триває становлення нової держави. Становлен-

ня нового народу України як єдиного народу. Вважаю, що Україні вигідна інтеграція із Західною Європою. Проте лишається й побоювання: не стати б ще меншим братом.

В Україні починалася моя серцева хірургія — справа мого життя. Тут я здобув авторитет і пошану. Тут мої корені. Мої пацієнти. І... мої могили. Адже не всіх хворих вдалося врятувати...

Що потрібно нам сьогодні? Будувати нове суспільство. Глибоко переконаний, що “підремонтувати” його не можна, його можна тільки заново створити. Нам тепер особливо потрібне сильне керівництво з пріоритетом виконавчої влади. А повернення до соціалізму вже неможливе. Чому? Займаючись комп’ютерним моделюванням

хоплення. Надзвичайно зацікавив штучний інтелект, тоді з’явилися книжки “Алгоритм розуму”, “Моделювання мислення”, “Природа людини”. Для мене людський організм — це диво-апарат, який має чудові резерви й системи дублювання. І прикро, що ставимося ми до цього апарата так, ніби змагаємося, хто швидше помре.

У ЛЮДИНІ БАГАТО БІОЛОГІЧНОГО

Світ — то вічна боротьба егоїстів із альтруїстами. Мої дослідження засвідчили: 56 % із 4 тисяч опитаних визнали, що основою етики (тобто нашої поведінки) є біологія,

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Слова, винесені в епіграф, узяті зі щоденника, у якому робив записи в останні роки життя відомий хірург Микола Амосов. Катерина Амосова, дочка видатного академіка, в інтерв’ю одній із київських газет сказала: “Батько, звичайно, усвідомлював, що життя закінчується. Закінчується реально, адже йому було вже далеко за 80”.

Це спонукало мене звернутися до своїх записів, диктофонних касет, на яких кілька років тому записала в педагогічному університеті імені М. Драгоманова та в Національній спілці письменників цикл лекцій акад. Миколи Амосова для аспірантів. Коли розшифрувала все, була вражена: це ж про нинішній день, і сказано — ніби сьогодні. Великий лікар-гуманіст, філософ, психолог, соціолог усе ж устиг сказати найважливіше нащадкам, а від чогось і застерегти.

Заслуг Миколи Амосова не перелічити. Він створив Інститут серцево-судинної хірургії. Довгі роки був його незмінним директором. Врятував життя тисячам хворих. На собі поставив унікальний експеримент: як боротися зі старістю (інакше, певно, не прожив би 89 творчих років). Написав величезну кількість наукових робіт, десятки книжок.

суспільства, я зрозумів, що соціалізм — мало біологічний, а людство живе за біологічними законами. У природі нашої закладена передусім ініціатива. Щодо ідей соціалізму, то їх вдавалося втримати лише через диктатуру. Шкода, але я також якийсь час вірив у соціалізм “із людським обличчям”. Вірив, поки не переконався, що і комунізм, і соціалізм можуть триматися тільки в країнах із тоталітарними режимами. А там, де є терор, — дуже багато бідних.

У чому ще переконаний? Праця назавжди залишиться в житті людини, і її обсяги зовсім не мають бути мінімальними. І ще: суспільство не забезпечить людині щастя, якщо ця людина слабка й не здатна на зусилля.

ПРО СЕБЕ

Мене завжди цікавили різні сфери знання. Тим-то я не став таким собі ортодоксальним лікарем, який більше нічого не знає, крім медицини. Тому на певному етапі я повернувся до устремлінь молодості — до

Я, здається, зрозумів, як влаштований світ, якими законами живе суспільство. Шкода лише, що немає ні часу, ні можливості, ні штату співробітників донести все це до людей.
М. Амосов

техніки, захопився кібернетикою, потім — психологією, соціологією. І писати почав тому, що то була природна потреба самовираження. А настирно радив мені зайнятися цим видом творчості письменник Юрій Дольд-Михайлик. Я його лікував. Старше покоління пам’ятає його прекрасну книжку “І один у полі воїн”.

Отже, потрібно було виговоритися, а також залишити на папері те, що пережив, що може знадобитися іншим. Відчуття того, що я можу допомагати людям, — дивовижне відчуття. Але якщо хірургію можна назвати моєю любов’ю (53 роки оперував, із них 35 — на серці), то кібернетика — моє велике за-

що кількість егоїстів у 10 разів переважає альтруїстів (безкорисливих людей, здатних заради блага інших зректися власних інтересів), що 80 % егоїстів властолюбці... Нашому суспільству потрібна ідеологія, здатна захопити людей, пом’якшити їхній егоїзм і зменшити потреби, неадекватні можливостям Землі. Кожного, хто приходить у цей світ, слід виховувати. Коли суспільство високорозвинене (економічно, технологічно, культурно), тоді процес виховання відбувається автоматично. Склалися така організація суспільства, що кожен новий громадянин потрапляє у виховне середовище. А коли суспільство перебуває в занепаді (от, наприклад, як ми тепер), тоді він опиняється в дуже складному становищі. Ми ще тільки на початку капіталістичного шляху, але розшарування в суспільстві досягло страхітливих масштабів. Контраст між прибутками багатих і бідних досягнув різниці у 25—30 разів. У високорозвинених країнах цей показник — 5—6. Отже, бідне суспільство стимулює активізацію негативних природних рис людського характеру: заздрощів, зла, агресивності, пожадливості.

У людині так багато біологічного, вродженого, тому далеко не до кожного треба було застосовувати радянське правило: не вмієш — навчимо, не хочеш — змусимо. Кожен вид тварин, продовжуючи свій рід, дає популяцію, де 25 % новонароджених ніколи в майбутньому не будуть здатні самостійно вижити.

Так відбувається у звірів, птахів. А як у людей? Біологічні закони ті самі. Тільки людей таких народжується не 25 %. А приблизно 20 % — людей слабких, нікчемних, у яких ніколи не виникає бажання працювати, щось творити. Кожна країна опікується такими на свій розсуд, пам’ятаючи про гуманність. І ніякі індивідуальні бесіди, трудові колективи, товариські суди не примусять їх працювати. Саме такі й поповнюють лави бомжів.

ЛІДЕР І ЗАГАЛ

Мої досліді у відділі біологічної кібернетики переконали: у наших вчинках голов-

ну роль відіграють почуття. Вони вирішальні, а інтелект лише скеровує дії. Так, людина піддається вихованню, але обмежено, лише наполовину. “Викреслити” інстинкти, агресивність, заздрощі, лінощі, пожадливість неможливо. А притлумити можна. Найкраща пора для виховання — раннє дитинство. Найінтенсивніше розвивається мозок у дітей дошкільного віку. Якби ж дорослі пам’ятали про це!

Кілька слів про характер. Він — провідний у людині. Найважливіша складова особистості — саме характер, за яким поділяю людей на **сильних, середніх і слабких**. Таким чином, співвідношення — 1:7:2. Відповідно працездатність сильних порівняно зі слабкими наші експерти оцінили як 3:1. Ось така арифметика. Для суспільства важливі сильні лідери. Вони, а не маси (колектив), визначають прогрес. Владні лідери — найчастіше амбітні, жадібні здирники. Бувають і сильні творці. Більшість лідерів егоїстичні. І все ж зрідка трапляються герої і подвижники. Влада для людини — це втілення лідерства. А слухняність перед владою — від страху й залежності. То яка ж вона — людина? Вирішуйте самі.

У світі скрізь так: усталена група (колектив) складається з лідера і підлеглих. Усередині групи лідери керують підлеглими деспотично. Або демократично. Прогрес формування людських угруповань (самоорганізація!) був не однаковим. Із тисяч племен перетворилися на цивілізації всього близько двадцяти — решта щезли.

А висновок такий: треба, щоб у суспільстві визрівала достатня кількість індивідуальностей, готових до самостійного мислення, до самостійних не тільки рішень, а й дій.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ’Я

Можливо, я надто вимогливий, однак, мені здається, потрібен ширший погляд на проблему здоров’я.

Старіти почав, коли виповнилося 79. Саме тоді я перестав оперувати хворих, тільки консультував. Як відчув старість? Хитає, коли йду, слабкість, погіршується пам’ять. Але книжки пишу й видаю.

1. У більшості хвороб “винна” не природа, не суспільство, а тільки сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й пожадливість. А часом і через нерозумність.

2. Не покладайте надій на медицину. Вона лікує багато хвороб, але не здатна зробити людину здоровою. Навіть більше: бійтеся потрапити в полон до лікарів. Вони схильні перебільшувати людські слабкості й могутність своєї науки, “створюючи” в людей уявні хвороби.

3. Людина, на щастя, така довершена, що майже завжди їй можна повернути здоров’я. От тільки для цього потрібні зусилля.

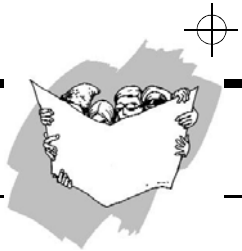
4. Для здоров’я потрібні чотири умови: фізичні навантаження, обмеження в харчуванні (їсти в режимі поганого апетиту), загартування, уміння відпочивати.

5. Природа милосердна: вистачить 20—30 хвилин фізкультури щодня, але такої, щоб спітніти і щоб пульс удвічі почастишав. Якщо цей час подвоїти, то взагалі буде чудово.

6. Здоров’я — це обмеження себе в харчуванні. Корисне те, що несмачне.

Від далеких предків ми успадкували не лише тіло, яке потребує тренування, а й психіку, точніше, біологічні відчуття, здатні перетворюватися на вади, чи делікатніше — на недоліки. Перший — лінощі, їх не треба й тренувати. Другий недолік — жадібність до їжі. Задоволення від неї — одне з найголовніших. Воно виробляється, якщо вживати смачну їжу — смажену, добре підсолену, із соусами. За задоволення розкішно й смачно попоїсти й почати відпочивати раніше, ніж втомилася, людина платить хворобами. Не можна сподіватися, що для збереження здоров’я всі дотримуватимуться суворого розпорядку, та можна спробувати бути поміркованими.

Закінчення на с. 6

ПИТАННЯ РУБА

*“Дрібніють люде на землі,
Ростуть і висять царі!”*
Тарас Шевченко

Народ, втрачаючи національне обличчя, міліє, розмиває власну культуру. Хто ж сприяє дичавінню українства в Україні? Ініціатором нівеляції, обезличення титулованої нації, що впевнено та повільно веде до знищення корінного етносу України, є Держкомстат держави під патронатом уряду.

За часів прем'єрства пана Кінаха у незалежній Україні видано та введено в дію і сьогодні чинну антиконституційну Постанову Кабінету Міністрів України від 12.09.2002 року № 1367, де затверджені нові зразки в первинних документах реєстрації актових записів. **У свідоцтвах про народження, про смерть, про шлюб, про розлучення вилучена графа національності.**

Ці зміни здійснено відповідно до вимог Наказу Держкомстату України від 29.10.2001 року № 433 “Про затвердження тимчасового порядку розробки, впровадження та супроводу комплексів електронної обробки статистичної інформації в органах державної статистики.”

Держава відмовилась офіційно реєструвати корінний етнос, що дав їй життя та назву. Тих, хто ціною життя й терпіння протягом багатовікової історії створили Україну, тих, хто є джерелом влади й державної мови.

Вилучення державою **графи національності** із первинних документів — свідомий крок до знищення українства.

Авторитет та успіх у світі без ідентифікації титулованої нації неможливі! Зневажа до автохтонів є лакмусовим папірцем ставлення найвищого керівництва України до джерела влади — народу, з 48 мільйонів якого 38 мільйонів є українцями (за останнім переписом населення 2001 року). До речі, перепис має дуже важливі для захисту державної мови дані: 32 мільйони українців визнали своєю рідною мовою — українську!

Наступні переписи вже не відтворюватимуть **графу національності**. Уже сьогодні, враховуючи, що за останнім переписом українська нація складала 80 % від населення України, за існуючої народжуваності, смертності та міграції можемо сказати, що українство втрачає (за приблизними підрахунками) понад мільйон осіб щороку. Що буде через століття? Чи не опускатиметься до 0 українська нація? Отака сумна статистика воєнних зведень із фронту інформаційної війни в Україні. Над корінним етносом зависла віртуальна коса смерті.

Хіба це не удар всередині? Той, хто вилучив **графу національності**, знає — становлення могутньої держави неможливе без особистостей, які формуються в самоідентично-

ГРАФА — ПРОКЛЯТА ЧИ БЛАГОСЛОВЕННА?

Фото О. Литвиненка

З 2004 року у “свідоцтвах про народження” **графи національності** відсутня

му етнічному середовищі, що спілкується рідною мовою.

Новому парламенту України, якщо він є проукраїнським, необхідно скасувати антиконституційну Постанову КМУ про вилучення **графи національності** з первинних документів державної реєстрації. Потрібно терміново відновити цю графу в актах первинної реєстрації органами державної статистики України, бо за два роки дії антиконституційної Постанови Кабінету Міністрів України втрати українства загрозливі.

У чому полягає головна мета державного експерименту через запобігливе вилучення з первинних документів **графи національності**? Байки про міжетнічні конфлікти є принизливою образою толерантного і гуманного українського роду. На нашу думку,

не ведення державної статистики по цій графі рівнозначне знищенню корінної нації. Згадаймо положення статті 92 Основного Закону України, **що виключно законами України визначаються:** засади регулювання демографічних і міграційних процесів (п. 10); організація державної статистики та інформатики (п. 12). Виходить, що постанови Кабміну України суперечать Конституції?

Росіяни складають близько 8 мільйонів, — це 10 % у складі населення України, але в останні роки спостерігаємо шалений наплив мігрантів в Україну, і саме з Російської Федерації. Якщо і надалі збільшуватиметься, як минулого року (понад 20 тисяч), офіційний потік російськомовного населення в нашу країну, то легко підрахувати рік затвердження російської другою державною мовою в Україні.

Позиція спостерігача: хто ко-го, за ким перемога в неоголошеній інформаційній війні є надто небезпечною!

Українству для самоідентифікації потрібна Україна. Та урядовці, схоже на те, без нас вирішили, що Україна здатна існувати без корінного етносу — титульної нації.

Чи можна захиститися регулюванням демографічних і міграційних процесів від чужих, агресивних націй? Адже процедуру отримання іноземцями українського громадянства спрощено до мінімуму. В одній із виїзних відвідок до середньої школи про те, що він розуміє українську мову.

Приєднання України до міжнародної Конвенції з визнання осіб без громадянства за відсутності в Україні Закону про міграцію тільки посилить наплив у нашу країну осіб кримінальних та небажаних емігрантів, і це при тому, що маємо високий процент відтоку з нашої країни осіб із вищою освітою.

Не в паспортах, а в свідоцтвах про народження відбудеться реєстрація держави національності особи за національністю батька, матері, — такий порядок у США, країнах Прибалтики та Західної Європи, Росії.

І сьогодні продовжується робота зі створення міжнародної статистичної класифікації. Кожна країна характеризується своїм рівнем деталізації при обробці статистичних даних. Статистична комісія ООН має низький ступінь узгодження з національними класифікаціями та стандартами.

Країни, які поважають себе, мають жорсткі вимоги щодо отримання громадянства. Скажімо, обов'язкове відповідальне складання іспитів з державної мови, і в цьому є рація. Бо хіба мали б ми сьогодні клопіт з регіональними мовами? До речі, на постійне місце проживання до Ізраїлю можуть вийти тільки євреї.

Дві офіційні мови не можуть рівноцінно функціонувати в країні, — рано чи пізно одна поглине іншу. Аналогічний процес поглинання засягне на автохтонів.

Досі ніхто не відповів за геноцид українства у війнах, голодоморах, репресіях... Хто запобігливо перейменував вистраждану ідею Інституту геноциду українства у ніяке: Інститут національної пам'яті? Тільки якої нації?

Не маючи статистичних даних з національного складу населення, урядовці не зможуть приймати правильні стратегічні рішення.

Росіяни, євреї, грузини чи вірмени мають можливість етнічної ідентифікації у своїх батьківщинах, а де етнічно ідентифікуватись українству?

І слова Василя Симоненка:

*“Можеш все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину!”*

— уже мають інший зміст: держава, в особі чинуші, розчерком пера викреслила зі свідомості українства саме поняття Батьківщина, бо що є Вітчизна для людини, яка не має національності?

Стаття в журналі “Статистика України” № 3 за 2005 рік “Процеси глобалізації в контексті модернізації національних політичних інститутів” М. Г. Ситника, аспіранта Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ при Президенті України, застерігає: **процеси глобалізації руйнують основи державного суверенітету.**

Вітчизняна демографічна статистика забезпечує реалізацію державної політики, яка ставить за мету поступове пом'якшення демографічної кризи, усунення загроз національній безпеці України в досягненні сталого демографічного розвитку та створенні належних умов для відтворення населення країни. Чому ж Голова Держкомстату України не застерігає, що вилучення **графи національності** зі свідоцтв про народження вже є помилкою уряду України?

●

Юліана БУГА

“КРУГЛИЙ СТИЛ”

ДОРОГІ
УКРАЇНСЬКІ ДРУЗІ!

Представники творчої інтелігенції, всієї прогресивної громадськості Білорусі сердечно вітають усіх, хто визнав за надзвичайно важливе і потрібне обговорити нашу складну внутрішню і зовнішню політичну ситуацію, донести до широкого кола людей правду про події, які відбуваються на білоруській землі, підтримати нас у важкій боротьбі з антинаціональним диктаторським режимом і імперськими силами Росії за збереження суверенітету нашої держави і утвердження в ній демократичного ладу.

Ми гаряче дякуємо незалежній Україні, її найкращим синам і дочкам за чудовий приклад мужності й незламності у відстоюванні ідеалів свободи, демократії і справедливості, у плідному, цілеспрямованому національному відродженні. Без такого орієнтиру нам було б іще складніше боротися і вірити в свою перемогу.

Наша країна, білоруське суспільство перебуває тепер у справді драматичній ситуації. У зв'язку із запланованим на найближчий час входженням Білорусі до складу Росії нелегітимний режим О. Лукашенка веде новий масований наступ на опозиційні сили: сотні учасників мітингів, маніфестацій, маршів і пікетів кинуті у в'язниці, відправлені в

ПРАВДА ПРО БІЛОРУСЬ

заслання, багато людей піддаються арештам, на них накладаються величезні штрафи, іде масове звільнення з роботи всіх, хто виступає проти деспотії влади. Припинили існування численні політичні партії, громадські об'єднання і організації. Відбулися суди над Спілкою білоруських письменників.

Особливий удар завдається по білоруській вільній пресі. Ліквідовано десятки незалежних газет. Ті нечисленні, які ще не закриті, придушуються заборонами передплати й розповсюдження через кіоски, економічними санкціями, судами, постійними арештами і знищенням накладів. Є випадки вбивства журналістів за загадкових і досі нез'ясованих обставин. А грубе застосування фізичної сили, безжалісне побиття представників незалежної преси стало нормою.

Нападів так званих “ескадронів смерті” зазнають багато відомих людей Білорусі: письменники, учені, режисери театру і кіно, художники, викладачі вищих навчальних закладів.

Жертвами автократії стали рідна мова і культура як головні чинники єднання нації, збереження її морального і духовного здоров'я. Чинники не тільки з відразою ставляться до них, а й публічно зневажа-

ють, нахабно витісняють їх із народного життя.

І все ж, незважаючи на тотальне залякування, жорстокі репресії, безперервне переслідування всіх прихильників свободи і демократії, політична і національно свідомі Білорусь не скорилася свавільному диктатору, який після приходу до влади на хвилі демагогії й популізму одразу заявив, що “німецький порядок” часів Гітлера — “это то, что соответствует нашему пониманию президентской республики и роли в ней Президента” (з інтерв'ю О. Лукашенка німецькій газеті). Яскраве свідчення цього — маси людей, що вийшли на вулиці й майдани Мінська, а також інших міст країни, протестуючи проти нахабної фальсифікації результатів останніх президентських виборів. На особливу повагу й захоплення заслуговує багатоденне героїчне протистояння тираниї влади нашої славної молоді на Жовтневій площі столиці, яку юні маніфестанти символічно перейменували на майдан Кастуся Каліновського, одного з найлегендарніших і шанованих велетів волеюбного народного духу, визначного керівника національно-визвольного руху в Білорусі XIX століття.

Прекрасно розуміючи важливість невідкладного вирішення зов-

нішніх і внутрішніх проблем України і для вас самих, і для всіх народів, які з вірою й надією дивляться на ваш благородний приклад, бажаємо вам, дорогі наші брати і сестри, мужності, стійкості і перемоги!

У далекій і близькій історії білоруси й українці завжди жили в мирі і злагоді, допомагали один одному у важкі часи, щиро раділи успіхам друзів. Впевнені, що так буде й надалі. Наші народи здатні відстояти демократичні зміни, побудувати цивілізоване й заможне життя, щоб зайняти гідне місце в загальнолюдській спільноті.

Слава Україні!

Живе Білорусь!

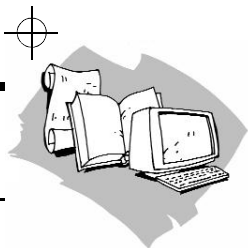
- **Зінаїда БОНДАРЕНКО**, народна артистка Білорусі;
- **Юрій ХАЩЕВАЦЬКИЙ**, кінорежисер;
- **Ніл ГІЛЕВИЧ**, народний поет Білорусі, заслужений діяч науки, професор, лауреат Державної премії імені Янки Купали;
- **Григорій БОРОДУЛІН**, народний поет Білорусі, лауреат Державної премії імені Янки Купали;
- **Сергій ХАРЕВСЬКИЙ**, мистецтвознавець, журналіст газети “Наша ніва”;

Сергій ЗАКОННИКОВ, поет, лауреат Державної премії імені Янки Купали, міжнародних літературних премій України (імені Сковороди) та Польщі (імені Гулевича);

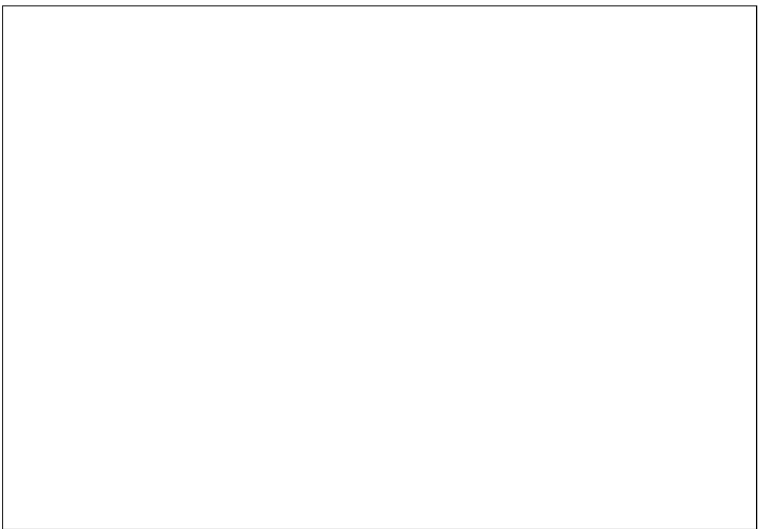
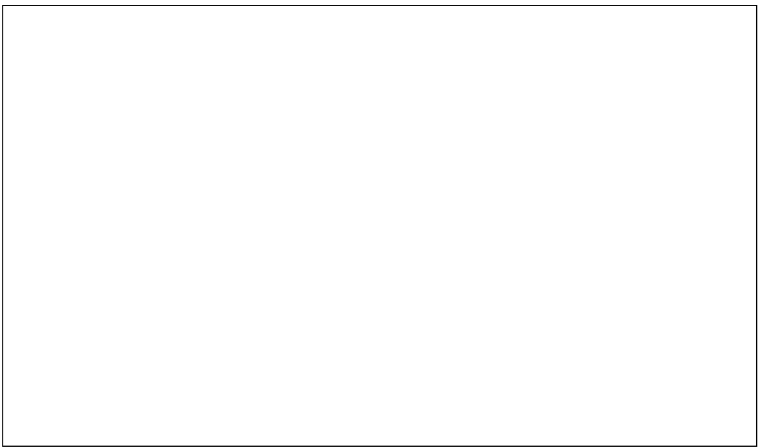
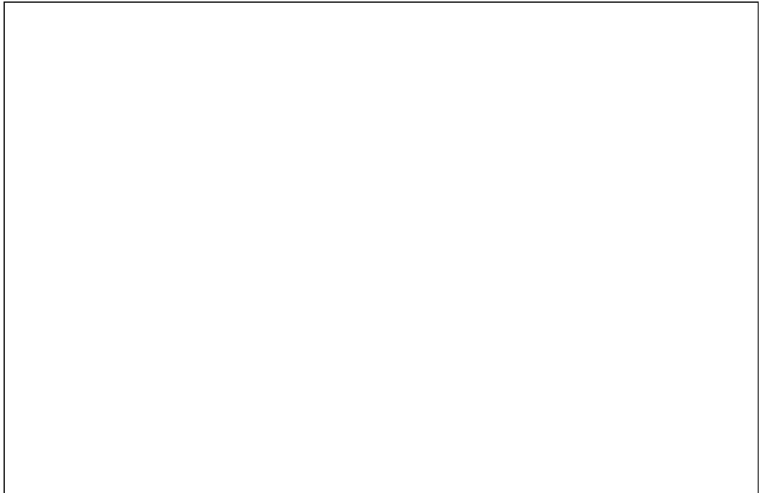
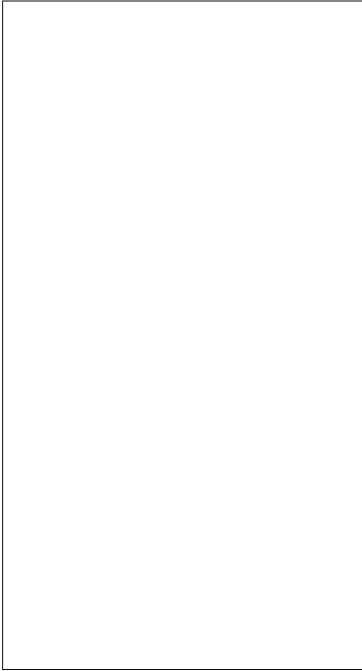
Геннадій БУРАВКІН, поет, лауреат Державної премії імені Янки Купали і премії ПЕН-клубу імені Алєкса Адамовича, Надзвичайний і Повноважний Посол; **Анатолій ГРИЦКЕВИЧ**, історик, доктор історичних наук, професор, академік Міжнародної академії наук Європи, один із засновників БНФ;

Геннадій БИКОВ, голова Вільних профспілок Білорусі; **Олексій МАРОЧКІН**, художник, голова об'єднання ЗБС “Батьківщина”, член “Ради”, заступник голови громадської організації Спілка “Пагоня”; **Радим ГАРЕЦЬКИЙ**, академік НАН Білорусі і РАН, лауреат Державних премій СРСР і БРСР, заслужений діяч науки БРСР, професор

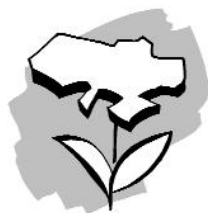
14 червня 2006 р.,
м. Київ

СВЯТВЕЧІР

“СЛОВО Просвіти” ● ч. 25 (350), 22—28 червня 2006 р.

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

Не згасає у наших читачів жага до пізнання історії свого краю. Саме завдяки таким-от небайдужим людям, як Василь Лаба, про якого йдеться у листі Ігоря Бідюка, та Володимир Проценку, що надіслав нам своє дослідження з історії корінного населення Криму, ми й починаємо усвідомлювати, хто ми і на якій землі живемо.

Найдавніші сліди людини в Криму з часів елеоліту знайдені в печері Кіик-Коба, де протягом тривалого часу було стійбище людини ашельської доби. Тут знайдено скелети неандертальців. Відкриття пізньопалеолітичних часів у Кизил-Кобі, Сюрені свідчать, що тодішнє населення — кроманьйонці — за фізичним типом наближені до сучасного. На матеріалах стоянок Фатьма-Коби, Мурзак-Коби, Заміль-Коби часів палеоліту й мезоліту основана версія, що гірську частину Криму заселяли люди, що займалися скотарством, а за часів неоліту вони розселилися у Присивашші.

У мідно-бронзовий вік у Криму жили землеробсько-скотарські племена ямної й катакомбної культури. До пізніх часів цього віку в гірській частині знайдені пам'ятники кизил-кобинської культури, пов'язаної з племенем таврів, які переважно займалися землеробством і також скотарством і рибальством. Від них походить колишня назва півострова — Таврика.

Глибини етнотаврійської культури, безперечно, засвідчують зародження її в Оріані (Україні). Один із глибинних фактів, що сягає палеолітичної доби, коли євразійська культура ще не відокремилася від африканської й *Ра* означало *Сонце, Ай-Ан — Небо, Урай — Дух Сонця*. До сьогодня збереглося цілісне поняття — *Вурій* (Світ і Творець), а ще *Урай* чи *Рай*. Назва античних шумерських міст Ур, Урук відзначена літописом Кам'яної Могили. Шумерія існувала на території сучасного Іраку з IV тисячоліття до Р. Х. і окрім вказаних міст, а ще там виникли давні міста Кіш Лагаш, Умма. Подібні назви міст мали й античні кіммерійці, що жили на території Таврії. До грецького вторгнення (VI ст. до Р. Х.) вони назвали свої міста — Кокур, Укрух і Ор (теперішній Перекоп) із кореневою спільністю, що походять від священного *Урая*.

На індоєвропейську основу античних племен вказують однозвучні й притаманні багатьом родовам вітам імена й прізвиська — Палак, Палазга — Параска.

Трагедія корінного народу Криму розпочинається з грецької колонізації. Вона для автохтонного населення була жорстокою. Корінний етнізм на території Криму не сприймає грецького поневолення, адже греки почали таврувати своїх рабів. Корінні мешканці Криму кіммерійці, що пішли від старовинного оріанського племені — айдаїнлян (у перекладі — діти неба і гір), поступо-

ТРАГЕДІЯ КОРИННОГО НАРОДУ КРИМУ

во стають рабами і змінюють свою етнічну назву — таври. Для протистояння рабовласницькій експансії племена оріанської галузі міцніше об'єднуються в Скіфську державу. В VII ст. до Р. Х. частина Криму увійшла до складу Скіфської держави, а політичним центром у III ст. до Р. Х. став Неаполь. В об'єднання вступили скити, поляни, гали, борисфени, саги, роксолани, айдаїнляни та ін., що іменували себе скотами, тобто об'єднаними (скототитися до купи).

Сколотська держава, яку Геродот назвав Скіфією, під час поневолення греками кіммерійців розділилася на невеликі царства. Роздроблення далось взнаки. Греки почали зазіхати на міста Скіфії і оволоділи скіфською твердинею Напіт. Завойовник насалжував аборигенам — айдаїнлянням свою мову, культуру, державність. Айдаїнляни (вони ж кіммерійці чи таври) жили до нашого часу в асимільованому вигляді в корінній українській, частково в кримськотатарській та грецькій народностях.

Пізніше, у V ст. до Р. Х. Пантікапей (Керч) об'єднує грецькі колонії-міста Керченського і Таманського півостровів у Боспорське царство, а в III ст. до Р. Х. у Понтійське царство з греко-перським правлінням із посиленням рабовласницької експлуатації. Наприкінці II ст. до Р. Х. у Пантікапей спалахує повстання рабів скіфських племен під проводом легендарного Савмака. Повстання охопило весь Керченський півострів, але було жорстоко придушене каральною експедицією полководця Діофанта.

Це перше повстання наших пращурів. Про це говорить дощечка “Велесової книги” “...бо були кіморії, також отці наші. А ті римляни потрясли і греків розметали, як поросят устрашених”.

Про заселення Криму праукраїнцями розповідає та ж “Велесова книга”:

“Коли наші пращури

Сурож творити почали
греки приходили купцями до торжищ
наших, прибутки шукали
і, землю нашу, розглядаючи, посилали
до нас багато своїх юнаків
і будинки будували,
і гради обміну та торгівлі.

І ось одного разу побачили воїнів їхніх
при мечях озброєних
і скоро нашу землю прибрали до рук своїх.
Отак наша земля, яка чотири віки
була наша, стала грецька”.

Клинописні асирійські джерела згадують державу Скіфію з початку VII ст. до Р. Х., а столицю айдаїнлянів — Телепілу (нині Севастополь) на століття раніше грецького Херсонесу (VIII ст. до Р. Х.). про це пише і Гомер в “Одіссей”. То ж найстарішим є Сурож, створений нашими пращурами на початку X ст. до Р. Х. Місто декілька разів перейменовувалося. Греки називали його Сігазіос, генуезці — Судак, інші етноси Сурдак, Судок, Сордая, Суренграт.

Грецький географ Страбон (63 рік до Р. Х. — 19 рік по Р.) у своїй VII книзі стверджує, що роксоланський князь із Ольвії Скилур заложив у Тавриді три укріплен-

ня: Палакіон (скитська назва *Палаклава*), Хабон (Кемерчак) і Неаполь (поблизу Сімферополя) і використовував їх у визвольній війні проти Митрида-Євпатора і Херсонесу.

Перша назва міста Балаклави — Палаклава пішла від двох слів: *Палак* і *лава*. Цар Скилур побудував фортецю для царювання свого сина Палака, назвавши її його іменем. Давнє українське слово *лава* відоме. Це — місце для сидіння. Отже, Балаклава — тронне місце Палака. До наших часів назва міста дійшла не зміненою за винятком перших співзвучних літер П і Б (Балаклава).

Створення Балаклави сягає в давнину і нараховує не менше 2150 років із дня його заснування. Під час розкопок у Неоліті знайдені мармурові рельєфи із зображеннями Скилур і Палак.

У IV тис. до Р. Х. містом заволоділи античні греки й називають його Палакіон, зберігаючи в назві ім'я молодого скіфського царя Палака. Згодом колонізатори називають місцевих автохтонів дикунами, піратами, аби виправдати розбійницьке й грабівницьке свої одноплеменників.

Із 1357 року місто Палака завоювали генуезці й збудували там фортецю Чембало. В 1457 році фортеця була знищена турецькою навалою. Турки повернули місту дещо змінену назву — Балаклава (рибний став).

Грецькі джерела II—I ст. до Р. Х. згадують кримські народності роксолан і алян (аліани, можливо — айдаїнляни). Назву роксолан виводять, як “рокс-аліани”, себто “білі-аліани, при чому назву “рокс” виводять, як похідну від Рос чи Русь.

У Скіфському Неоліті царя Скилур проведеними розкопками 1946 року виявлено могильник із розписом, що незвичайно нагадує сучасні українські розписи хат, а на стінах типи автохтонних людей — роксолан (айдаїнляни) сцени їхнього життя верхи на коні, полювання з собаками, гра на лірі. Це названі греками таври, одне з колін давнього українського роду.

Роксолани і айдаїнляни (таври) жили у своїх античних містах на півострові до їх падіння під ударами готів, гунів, сарматів.

Із письмових джерел таври відомі в Тмутараканському князівстві до XI століття й князівстві Феодоро до XV століття.

Тмутараканське князівство було засновано Київським князем Святославом після розгрому Хазарського каганату. Причина визволення Таврії — письмове звернення Таврійського топарах (управителя) у січні 963 року, який подав Святославу в Київ, де говорив: “Учасники віча, як увесь народ півострова прагнуть незалежності від кочівників-хазарів, тому що не відрізняємось за звичками й побутом від жителів “північної країни”, де править північний князь Святослав”.

Щоб там хто не говорив, а етнічні корені народу Криму ведуть до Києва. Отже правдавне українське населення Криму — ніхто інший, як роксолани й айдаїнляни півтисячоліття назад.

● **Володимир ПРОЦЕНКО**, голова Севастопольського міського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

ІМЕНА

Із діда-прадіда ми, українці, не були байдужими до своєї минувшини. Це засвідчують літописи, усна поетична творчість — легенди, перекази, бувальщини, які компенсують брак писемних відомостей, знищених лихоліттям воєн і пожеж. На особливий пошанівок заслуговують історики і краєзнавці, які десятиліттями добровільно позбавивши себе права на відпочинок, дошукуються в архівах і бібліотеках, розпитують у старожилів, звідки походять назви міст, містечок, присілків, хуторів. І роблять це не задля того, аби вдолжити особисту допитливість, а щоб донести до свідомості громади розмаїтий спектр інформації: як жили наші пращури в давнину, як традиції і обряди вшановували, як боронили рідний край.

Ще тоді, коли до здобуття нашої Незалежності залишалося довгих сім років, розпочав свою подвижницьку працю історик і краєзнавець, викладач Львівського автошляхового технікуму Василь Лаба, уродженець села Серники на Перемишлянщині. З року в рік наповнюється його

Історик і краєзнавець
Василь Лаба

творча скарбничка, з року в рік розширюються далекоглядні горизонти його зацікавлень. На порозі п'ятидесятиріччя (народився 22 червня 1956 р.) у його активі близько 150 історичних досліджень про населені пункти Галичини; співучасть у проведенні першої обласної олімпіади з

ЛІТОПИСЕЦЬ ГАЛИЦЬКОГО КРАЮ

історії України для студентів технікумів Львівщини; підготовка навчального курсу “Краєзнавство”; кілька видань календаря українця-патріота; створення Центру краєзнавчих досліджень за місцем роботи. Яка воістину велетенська працездатність, яка щира залюбленість у минувшину рідного краю!

Герої нарисів Василя Лаби — доблесні звияжці Українських Січових Стрільців, вояки і партизани УПА, підпільники ОУН. На зорі нашої Незалежності побачило світ його дослідження “Хорунжа з Вишнівчика”. Невелика за обсягом, інформаційна за жанром ця публікація про хорунжу легіону УСС Олену Степанів була першою ластівкою, яка започаткувала повернення із забуття імені славної українки.

“У піснях — історія народу”, — стверджує Василь Лаба, збираючи і

записуючи мелодії, які линули з уст вояків УПА, що діяли на теренах Перемишлянщини, Миколаївщини. І це щира правда, бо бойовим побратимом українського патріота завжди була пісня. Вона возвеличувала героїв-оборонців, давала людині розраду, коли нею опановував смутком чи печаль, дарувала піднесений настрій, коли хотілося радіти і було чим тішитися.

Простір зацікавлень краєзнавця не має кордонів чи обмежень: це також і розповіді про такі осередки, як “Січ”, “Сокіл”, “Просвіта”, які згуртовували у своїх рядах широкі верстви свідомості громади, передували національно-духовному відродженню українців.

Прикметно, що проголошення нашої Незалежності послужило для нього новим імпульсом, дозволило розширити тематичне й жанрове

розмаїття. Саме тоді, приміром, виходять із-під пера дослідника нариси про Хрести Свободи. Ідеться про те, як вшановували наші земляки ліквідацію кріпацтва в Галичині 1848 року.

Завдяки дослідженням Василя Лаби маємо нагоду дізнатися багато повчального, наприклад: як наші предки намагалися вберегти від хмільного тринку, а отже, — шанували своє здоров'я, здоров'я своєї родини? Цікаво прочитати його матеріали про “створення осередків “Братства тверезості”, заснування у Львові 1909 року українського антиалкогольного товариства “Відродження”.

Останнім часом побачили світ його історико-краєзнавчі нариси про села Жидів, Солонку, місто Моршин; ось-ось увінчається успіхом праця над “Словником топонімів Перемишлянського району”. Літопис рідного краю ще не завершено... Тож хай повняться стиглим колосам обжинки його історичних досліджень!

● **Ігор БІДЮК**, журналіст

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмалцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових країв у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто закохується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевілля! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми неприємно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ЩЕ РАЗ ПРО ПЕНСІЇ

Лист Олени Русин із міста Мукачєво, вчительки з 39-річним стажем, порушує одну з найбільш актуальних проблем сьогодення — проблему хліба насущного.

“Усі ми знаємо, що таке пенсійне забезпечення людей, які свої молоді роки віддали щоденній праці, щоб на старість про них подбала держава. А прийшла старість, і залишається лише жакнутися, як влада оцінює твою роботу, якої припускається несправедливості при розподілі коштів на пенсійне забезпечення своїх громадян.

Хочу навести лише кілька прикладів отої “турботи” про громадян похилого віку, які щомісяця з нетерпінням очікують на пенсію. Правда, є й такі, яким вона не дуже й потрібна, бо забезпечені вони непогано. Але переважна більшість з нас чекають на неї, кращої, і не можуть дочекатися.

Мій сусід В. відпрацював майже 40 років на господарській і профспілкової роботі, пішов на заслужений відпочинок, як його тепер можна вважати, двадцять років тому із зарплати 230 карбованців. За безперервну роботу одержував персональну пенсію місцевого значення 132 крб. Що це були тоді за гроші? Буханець хліба коштував 14—16 коп., молоко 25 коп., кілограм цукру — 80 коп., кілограм ковбаси 2 карбованці. Навіть газета коштувала 4 копійки.

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжкомісце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількох годинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учати перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітнянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полиці моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місяця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знущаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

НАРЕШТІ Й У ЗАПОРІЖЖІ

Є листи, які надихають і дають усвідомлення того, що наші зусилля не проходять марно.

Ось що пише нам Світлана Мартинова з Запоріжжя: “Щиро зраділа, коли минулого тижня побачила в поштової крамниці Запоріжжя газети “Слово Просвіти”, “Україна молоді”, “Українське слово”. Нарешті сталося, як-то кажуть. Нарешті й запоріжці зможуть читати справді українські газети. Бо, як відомо, в нашому регіоні і українські книжки, і газети — рідкість. Живеш і не розумієш: чи то в Україні, чи десь у російській провінції. Тож дуже вам дякую за те, що ви робите, й за те, що маю можливість тримати в руках цікаву пресу. І не треба більше їхати в Київ (а то й далі), щоб придбати українські часописи і книжки.

Через улюблену газету хочу подякувати волинському письменникові Петру Боярчуку, який пише чудові книжки, присвячені боротьбі українців проти загарбників нашої землі. Це й повість “Бій під стінами храму” — захоплюючий твір про жертвну боротьбу українських повстанців проти німців, і книга “Дорогами болю” — про долі українців, безневинно засуджених за любов до рідної землі й вивезених далеко за її межі. Всі твори засновані на реальних подіях, прочитання й усвідомлення яких іноді просто шокує. Вражає героїзм, мужність, жертвність, безмежна любов до своєї землі, до своєї нації.

Фото О. Литвиненко

няними дітьми — чесними працівниками. Тому і сміється моя сусідка з мене.

Дивує ще одне. Чому працівників райкомів партії, профспілок не прирівнюють до працівників райвиконкомів чи міськвиконкомів, до “державних службовців”? Невже працівники райкомів і міськкомів партії менше працювали? Хто вигдавав таку різницю між працівниками у нашій “демократичній державі”? Невже працівники профспілок, які захищали працюючих, не державні службовці?

Ну що ж, у супереч досвіду будемо сподіватися, що новообрана Верховна Рада зробить кроки назустріч людям, і пенсійна реформа стане втіленням логіки і справедливості”.

ністрація має проводити хоча б елементарне анкетування при поселенні в гуртожиток щодо кола інтересів, розпорядку дня, особливо болючого питання мови та ін. Це б значно зменшило конфлікти в кімнатах.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастішали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не призведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиші та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...”

● Софія, студентка КНУКіМ

Фото О. Литвиненко

Дуже хочеться, щоб за допомогою “Слова Просвіти” якомога більше людей дізналися про ці книжки, про нашу історію, про трагедії України, свідки й жертви яких ще є серед нас. А це — не далекі пращури, а наші батьки й діди, наші рідні.

Вважаю, така література конче потрібна нашому суспільству, оскільки висвітлює правдиві сторінки історії України, спонукає замислитися над тим, ким ми є, до якого народу, до якої нації належимо, на якій землі живемо.

Раджу всім читачам улюбленої газети придбати та обов'язково прочитати “Бій під стінами храму”, а також інші твори П. Боярчука. Можна звертатися безпосередньо до автора творів за адресою: 45700 Волинська обл., м. Горохів, вул. Б. Хмельницького, 20, кв. 18, Петру Боярчуку.

Ще раз велика подяка колективу редакції за те, що ви є”.

Де, заламавши руки сині,
рятує кличе ніч намарне,
колишуться п'яниці й тіні
біля кульгавої ліхтарні.
Знічев'я плачуть горлорізи
і сповідаються горілиці.
І, мов павук, у горло лізе
забутий спів, подертий в кільця.
Богдан-Ігор Антонич

Цивілізовані країни відрізняються від “диких” систематичним виданням довідників, словників, дорожніх карт, географічних атласів тощо — всього, що допомагає кожній “людській одиниці” позиціонувати себе в світі і на своїй вулиці. Статистичний щорічник Держкомстату України є джерелом інформації не лише для фахівців, а й для кожного, хто хоче не лише бачити очима, а й розуміти душею. Насичуючи свої публікації числами, сподіваюся, що вони не сприймаються читачами як нудний бухгалтерський звіт збанкрутілої фірми. Є, втім, три теми, цікавість до яких ніколи не минає: алкоголь, секс і кримінал. На тому заробляють “жовті” газети — але це, зрештою, віддзеркалює особливу соціальну гостроту кожної з цих проблем. Ні в чому так не проявляє себе наша подібність до тварин, як у фізіології статі, і ні в чому ми так кардинально не відрізняємося від “менших братів”, як у психологічних регламентаціях поведінки.

“А С ПОЛЕЙ ДОНОСИТЬСЯ: “НАЛЕЙ!”

Про алкоголь говорять і пишуть у двох дуже різних тональностях — або так, як Омар Хайям (сонце, виноградна лоза і кохання), або так, як мій дід по матері Яків: “Без горілки нема говірки, а як нап'ються — або поб'ються, або вс...тяться”. Сам дід чарки не цурався, але п'яним я його ніколи не бачив; із весни до осені пас череду, а всю зиму гібів за своїм шевським знаряддям. П'яниці були завжди і скрізь, але радянській владі (яка з непохитного, як мур, у своїй працелюбності українського господаря зробила недолугого колгоспника) маємо віддати належне. До речі, варто порівняти асортимент напоїв: самогонка чи “казьонка” проти... Пам'ятаєте, що Еней побачив у раю? “Сиділи, руки покладавши, Для них все празники були; Люльки курили, полягавши, Або горілочку пили — Не тютюнкову і не пінну, Но третьопробну, перегінну, Настояню на бодяні; Під челюстями запікану, і з ганусом, і до калгану В ній був і перець, і шапран”. Утім, цар Латин пригослав Енея трохи інакше: “Пили сикизку, деренівку і кримську вкусную дулівку, Що то айвовкою зовуть”. “Деренівку” настоювали на терні чи кизилі, “дулівку” — на айві, а що воно таке “сикизка”, Котляревський не пояснив.

Місто, в населенні якого вагомою була частка маргіналів і люмпенів, завжди пило більше; сьогодні, здається, все навпаки.

Фото О. Литвиненка

ЧАРКА БЕЗ ДНА

Табл. 1 віддзеркалює вершечок проблеми; йдеться насамперед про хворих, які “допилися до чортиків” (*Delirium tremens*, біла гарячка). Справжня кількість питущих у 5—10 разів більша (залежно від критеріїв, які ми оберемо для того, щоб розрізнити “просто людину, яка багато випиває” від хронічного алкоголіка). Йдеться, як свідчить таблиця, насамперед про чоловіків (хоча існує тенденція до зростання кількості жінок у цій сумній когорті). Загальні втрати здоров'я, працездатності і прожитих років, спричинені алкоголем (травми, отруєння сурогатами, цироз печінки, психічні розлади, серцево-судинна патологія, деякі різновиди злоякісних пухлин і самогубства), дозволяють говорити про справжню пошесть. Окремо треба сказати про кримінал. Із 21 різновиду правопорушень, матеріали щодо яких публікує Держкомстат, алкоголь причетний принаймні до 8: злочинів проти життя та здоров'я особи; проти її честі та гідності; проти статевих недоторканості; проти власності; проти безпеки виробництва; безпеки руху та експлуатації транспорту; проти громадського порядку та моральності; у сфері обігу наркотичних засобів. Певною мірою цей аспект проблеми засвідчує табл. 2. За 1985—2004 рр. за злочини, скоєні в стані алкогольного сп'яніння, пішли за ґрати більше 280 тисяч осіб. Важко сказати, що стоїть за очевидною тенденцією до зниження частки питущих серед контингенту “зони”; найпростіше пояснення — на їхнє місце прийшли наркомани...

ДЖИН, ЯКОГО ВИПУСТИЛИ З ПЛЯШКИ

Етиловий алкоголь (C_2H_5OH) є органічною сполукою, фармакологічна дія якої на

людину узгоджується і з радісною концепцією Омара Хайяма, і з похмурою приказкою діда Якова. Стільки разів і стосовно такої кількості хімічних речовин було сказано, що навіть незручно повторювати, але дітись нікуди: все визначає доза. Чутливість до алкоголю і якісні відтінки реакції на нього мають індивідуальні коливання, але загалом можна говорити про рекреаційний ефект (гарний настрій, гумор, усмішки й поцілунки), рекреаційний (фізіологічне і психологічне розслаблення) і токсичний — затруєння, яке викликає відхилення в роботі внутрішніх органів і мозку; на цьому тлі може формуватися неадекватна поведінка, зокрема — кримінального типу. Соціопатія легко формується у людей, які потерпають від найгіршої з фармакологічних властивостей алкоголю, — його здатності викликати психологічну й фізіологічну залежність (патологічне звикання), котру лікарі й називають хронічним алкоголізмом. “Хроніки” відчують гострий психологічний дискомфорт і різноманітні відхилення фізіологічних параметрів якраз тоді, коли дія алкоголю закінчується (це називається “абстиненція”); вкрасти чи вбити заради грошей на пляшку вони можуть саме на тверезу (але хвору) голову.

Із десяти метрів страшно стрибати у воду, проте стрибнути десять разів із метрової висоти не лячно навіть на бетон. У стосунках з алкоголем реалізується зазвичай саме такий “легкий” сценарій — пити починають потроху і нечасто... Але варто відкоркувати пляшку, і за рік, чи два, чи десять може з'ясуватися, що чарка не має дна.

“НА ЦІМ СВІТІ ПИЙ, СОКОЛЕ...”

Кажучи спрощено, всі знають, що пити — погано, але всі п'ють. Єдиного ставлення до алкоголю суспільство не має, бо не є однозначним вплив спиртних напоїв на людину. Французький гігієніст Еміль Дюкло більше 100 років тому сформулював кілька тез (“Соціальна гігієна”, 1904), довкола яких ми топчемося й сьогодні. Цитую за російським (СПб, 1912) виданням: “П'янство не болезнь, это страсть, т. е. нечто совсем другое. Борются с ней не дело гигиены, а дело философии и рассудка”. Груба помилка. Алкоголізм є не пристрасть, а хвороба (хай буде “хвороблива пристрасть”). П'яниці є люди на клінічно хвора, і саме так до неї треба ставитися. “А навіщо він п'є?” — питання некоректне, бо він п'є не “навіщо”, а “тому що”. Тим, хто цього не розуміє, варто нагадати

про голод: хворий на алкоголізм прагне випити так непереборно, як шматком хліба мариш той, хто вмирає від голоду; такою є тонка біохімія клітин мозку, і на це немає ради. Що стосується філософії й розуму, то Дюкло сам себе спростовує, пишучи далі: “Когда укоряешь пьющих, слышишь в ответ: “Вы не знаете, до какой степени эта рюмка бывает нужна. Алкоголь — самое быстрое и самое дешевое средство, чтобы быть в силах тянуть свою лямку”. Це — свята правда. Алкоголь підфарбовує сіру буденність і гасить фарби занадто “кольорового” життя, сповненого психологічних напружень. Питуще плем'я можна умовно поділити на “бідних”, “багатих”, “працьовитих”, “нешасних”, “зляканих” і “богему”. У кожній когорті знайдемо властиві саме їй риси стилю життя (і притаманних йому психологічних стресів), які провокують пошук рекреаційно-релаксаційної дози; залагоджуючи певні суб'єктивні проблеми, алкоголь поступово стає об'єктивною причиною виникнення нових. Зрештою, горілку починають пити, щоб заховатися від родинних чи службових проблем, саме горілкою ж і спричинених. Це — типовий приклад того, що в теорії систем називається “позитивний зворотний зв'язок”; якщо говорити про логічну схему, то саме такий механізм спричинив, наприклад, вибух Чорнобильського реактора.

Усі народи, пише Дюкло, усвідомлюють, що алкоголізм стає загрозливим явищем, усі стали боротися з ним, — а більшість дійшла химерного висновку, що треба застосувати силу. “Но сильно ударить не всегда значит ударить точно”. Це — правда. Якщо йдеться про засоби державного регулювання, то “сухий закон” Горбачова—Лігачова вкотре довів, що заборона має очевидний, але скоро минулий ефект. Єдиним довготривалим наслідком цієї законодавчої дурниці стало створення і подальше “клонування” організованих злочинних груп; сьогодні вони заробляють капітал виготовленням дешевої сурогатної горілки.

Якщо сила застосовується для лікування хворого, то і тоді вона безперспективна. Не раз і не два я спілкувався з “вихованцями” колишніх лікувально-трудових профілакторіїв (ЛТП; на жаргоні — “льотно-танковий полк”), яких — якщо не гратися словами — посадили в тюрму для примусового лікування. Психологічна домінанта цих людей — виїти на волю й напиться... Невизнання своєї хвороби і небажання лікуватися входять у симптоматику хронічного алкоголізму, і це головна перепона на шляху до одужання. Чи можливе одужання взагалі? Так — але в тих (на жаль, нечисленних) випадках, коли щастить поєднати власні (свідомі, доброхочі) зусилля пацієнта, його родини й розумного лікаря; вже з'явилися перші медикаменти, хімічна дія яких на рівні мозкових нейронів здатна якоюсь мірою блокувати алкогольну залежність. Не знаю — правда чи ні, але ходять чутки, що подальші зусилля фармації в цьому керунку гальмуються надпотужними фірмами, які продукують алкоголь; у різний час про це мені доводилося чути в Німеччині, Чехії та США.

Той, хто лежить під парканом чи мусить триматися за нього, щоб не впасти, не викликає ні симпатії, ні співчуття. Але мусимо пам'ятати, що п'яниці народилися такими, як і ми; лише недосконалість людських стосунків і функцій мозку зробили їх каліками; мусимо пам'ятати, що делікатність душевної організації підштовхнула до пляшки багатьох із тих, чий прізвисько ми сьогодні зустрічаємо в енциклопедіях.

Насамкінець ще раз повернемося до Еміля Дюкло: “Вопрос об алкоголизме — не частный вопрос, так как он представляет один из симптомов всеобщего ленивого разгильдяйства и ослабления общественной энергии. Народ болеет алкоголизмом, как болеет политикой, как болеет коррупцией, как болеет всякими социальными мечтаниями, заставляющими верить, что спасение заключается в наименьшем количестве всяких усилий”. Дуже точно — і не лише про Францію на початку XX ст., а й про Україну на початку XXI ст. “Суспільна енергія” є ознакою колективного психологічного здоров'я, яке дозволяє, запрошує і навіть спонукає жити по-людськи.

● Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Таблиця 1. Кількість хворих на алкоголізм, узятих на облік з метою лікування і реабілітації (2004 р.)

Категорії хворих	Тисяч		Осіб на 100 тис. нас.	
	Обидві статі	Жінки	Обидві статі	Жінки
Уперше взяті на облік	56157	8390	118,8	33,0
Усього перебувають на обліку	655988	82367	1392,7	325,0

Таблиця 2. Кількість засуджених за вироками, що набрали чинності

	1985 р.	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2004 р.
Всього, тис. осіб	173,9	104,2	212,9	230,9	204,8
У т. ч. осіб, які скоїли злочини в стані сп'яніння, тис.	66,3	45,4	60,5	55,2	53,3
на 100 засуджених (%)	38	44	29	24	26

НЕБЕЗПЕЧНА ТА ЗАГАДКОВА

Улітку 1998 року на Кременчуцькому нафтопереробному заводі пролунав вибух велетенської сили. Вибухнув “десятитисячник” — великий резервуар для зберігання нафтопродуктів, який вміщає до 10000 кубічних метрів бензину чи інших продуктів нафтопереробки. Він був майже повністю зруйнований, оскільки в нього влучила кульова блискавка, яка проплавилася його товсту металеву поверхню. Не допомогла сучасна система захисту від блискавок, встановлена на заводі. Пожежу вдалося локалізувати й ніхто не загинув лише тому, що “десятитисячник” був недозаповнений бензином. У ЗМІ повідомлялося також про загибель військовослужбовців унаслідок вибуху на складі боеприпасів та про пошкодження літака-богатиря “Руслан”, що ледве не призвело до катастрофи. Обидва випадки були спричинені влучанням кульової блискавки. І вони — не поодинокі, кульова блискавка доволі часто руйнує важливі об’єкти, які вважаються надійно захищеними від блискавок громовідводами. Не кажучи вже про побутові “зустрічі” людини та вогняної кулі. Зовсім недавно, у листопаді 2005 року вона знищила цілу будівлю в селі Ялтушків Барського району Вінницької області, позбавивши помешкання родини 12 співробітників науково-дослідницької станції, розташованої неподалік. У Новосілки-Опарські, що на Миколаївщині, вогняна гостя завітала двічі. У хаті родині Мельників налякала дітей, бо з шипінням проповзла по стіні, повибивала внутрішні шибки, спалила і поворивала “з м’ясом” усю електропроводку, розетки, вимикачі, вивела з ладу новенький телевізор, “підсмажила” килим. Справжній гармидер непрошена гостя вчинила на горіщі — вирвала балку, до якої кріпився “стілець”, навіть повитягала цвяхи з дерева. Дах кілька секунд ходив ходором, немов під час землетрусу. І лише тоді, коли небесна bestія зсередини протаранила покрівлю і вирвалася на волю, “Армагеддон” припинився.

Під час тих “візитів” довкола довго й голосно вили собаки, а перелякані коні падали на землю... Таких історій багато відбувається по всьому світу. Інколи людям здається, що кульова блискавка з’явилася їх покарати. Так, одного разу вона “наздогнала” грабіжників і змусила їх кинути крадене.

Опитування в “Інтернеті” виявило цікаві результати: на нього відгукнулося чимало людей. Скажімо, з подивом помітили кульову блискавку.. у фотоателє, отримуючи надруковані фотографії: знімали на плівку звичайні блискавки, а на фото зафіксувалася кульова, що існувала якусь мить, тож для людського ока лишилася непомітною. А от дівчинці Наталі, можна сказати, пощастило — вона бачила кульові блискавки 3 рази, і жодного разу не постраждала. За її словами, вони просто собі летіли десь на відстані 50 метрів від землі.

У Харківському районі Києва, на проспекті Бажана, кульова блискавка з’явилася в підземному переході, перелетіла крізь нього і вилетіла з іншого боку.

А от у Тайланді, на березі ріки Нага, щороку відбувається яскравий, наче салют, парад кульових блискавок. Вони з’являються у той день десятками — жовті, помаранчеві, малинові, і нікого не чапаючи, здіймаються в повітря. На це загадкове явище приїждить подивитися чимало цікавих з усього світу.

Але все ж таки, більшість зустрічей кульової блискавки і людини небезпечні. Приблизно 9 % випадків зустрічі людей із вогняною кулею закінчуються трагічно: контузіїми, каліцтвами, інколи смертю (1,3 %). Тому важливо виконувати поради фахівців: якщо побачите кульову блискавку — поверніться до неї обличчям і заміріть. Опустіть руки і киньте все, що ви тримаєте. Якщо їдете транспортом, то зупиніть його і приберіть руки з керма — це підвищує шанси вижити.

ПРИМХЛИВА ТА МІНЛИВА. ЯКА ВОНА БУВАЄ?

Відомо, що фізична природа звичайної, так званої лінійної блискавки була встановлена близько 250 років тому, коли В. Франклін в Америці та М. Ломоносов у Росії виконували свої відомі дослідження з атмосферною електрикою. Вони встановили, що блискавка має ту саму природу, що й електрична іскра, яку тоді вже навчилися одержувати в наукових лабораторіях.

Але виявилося, що кульова блискавка має зовсім інші властивості, ніж звичайна блискавка. Найвразливіші люди, фантазери й фантасти схиляються до того, що кульова блискавка створена іншопланетянами або нечистою силою.

Кульова блискавка як явище природи, пов’язане з грозою, згадується ще в роботах давньогрецького філософа Арістотеля (IV століття до нашої ери). Вважають, що першим ученим, який безпосередньо зустрівся з кульовою блискавкою і загинув від неї, був Г. В. Ріхман, який спільно з російським ученим М. В. Ломоносовим у 1753 р. досліджував атмосферну електрику.

Перша збірка спостережень кульової блискавки (близько 30 випадків) міститься у книзі французького астронома та фізика Ф. Араго “Грім і блискавка” (1838 р.). Але перший систематичний опис властивостей цього явища з’явився лише у XX сторіччі, коли В. Бранд у книзі “Кульова блискавка” (Гамбург, 1923 р.) проаналізував 215 свідчень із відомих йому 600 випадків спостережень вогняної кулі (ос-

Кульова блискавка
(малюнок невідомого художника XIX ст.)

7 % — складну внутрішню структуру (хаотичний рух усередині кулі яскравих крапок або ниток та ін.).

Колір кульової блискавки може бути помаранчевим (24,8 %), жовтим (19,9 %), білим (18,2 %), червоним або рожевим (17,1 %),

блакитним або фіолетовим (12,4 %), зеленим (1,4 %) або це може бути суміш кольорів (6,2 %).

Яскравість кульової блискавки порівнюють із яскравістю електричної лампочки, потужність якої може бути і меншою за 10 Вт, і більшою за 500 Вт, але в середньому вона наближається до 100 Вт.

Про відчуття тепла повідомляє лише незначна частина свідків, біля яких проходила кульова блискавка. Разом із тим, інколи повідомляється про опіки від кульової блискавки (навіть під одягом), подібні до дії ультрафіолетового або м’якого рентгенівського випромінювання.

Інколи свідки відчують різкі запахи (сірки, озону, окислів азоту) та слабкі звуки (шипіння, потріскування, свист).

Кульова блискавка може плавити й випаровувати метал, розщеплювати колоди, нагрівати воду і т. ін., але може й не залишити слідів. Енергію кульової блискавки оцінюють у середньому значенням 30 кДж, але іноді вона сягає до 5 МДж і більше.

Імовірність появи кульової блискавки визначити чи не найважче, бо значна її частина лишається непоміченою. Останнім часом цю імовірність оцінюють значеннями 2—200 випадків на 1 кв. км поверхні Землі за рік. Для деяких районів це може перевищувати ймовірність удару лінійної блискавки у Землю.

НАУКА: ГІПОТЕЗИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Звідки вона з’являється й куди зникає? Чому може вбити на відстані, а може доторкнутися й не завдати жодної шкоди? Чому здатна рухатися проти вітру й проникати крізь скло, не пошкоджуючи його? Чому іноді зникає непомітно, а іноді — з потужним вибухом? І звідки вона бере свою енергію?

Лише у другій половині XX століття почалося наукове дослідження цього природного феномену.

Було запропоновано близько 300 гіпотез щодо фізичної природи кульової блискавки, але жодна з них не могла навіть наближено пояснити її властивості. У монографії Дж. Баррі (1980 р.), де проаналізовано низку гіпотез, список літератури з проблеми кульової блискавки містить близько 2000 найменувань.

Із усіх гіпотез можна виокремити лише дві невеликі групи, які підкріплені експериментами й дозволяють пояснити певну частину властивостей цього явища. Перша група розглядає кульову блискавку як електричний розряд, а друга — як хімічний процес (наприклад, горіння).

Найбільш досліджена гіпотеза лауреата Нобелівської премії, академіка Капіци (1955), який спочатку вважав, що джерелом енергії кульової блискавки є електромагнітні хвилі дециметрового діапазону, що виникають при електричних розрядах у хмарах, відбиваються та фокусуються поверхнею Землі. При цьому утворюються стоячі хвилі, у пучковостях яких унаслідок високої напруженості електричного поля існує плазмова куля. Незважаючи на те, що споряджена ним у гори Кавказу спеці-

альна наукова експедиція (1967 р.) не зафіксувала дециметрових хвиль, тривалість та інтенсивність яких були б достатніми для підтримки кульової блискавки, Капіца не відмовився від своєї гіпотези. Але в Нобелівській лекції (1978 р.) він сформулював гіпотезу ширше: кульова блискавка — явище, що створюється високочастотними коливаннями, які виникають у грозових хмарах після звичайної блискавки.

Суттєве заперечення проти всіх гіпотез, що розглядають кульову блискавку як електричний розряд, висловив І. П. Стаханов (1985 р.): аналіз властивостей кульової блискавки дозволяє зробити висновок, що вона рухається як автономне тіло, не пов’язане із будь-якими струмонесучими чи хвильоведучими каналами.

Тому значний розвиток одержали гіпотези, що розглядають внутрішнє хімічне джерело енергії, переважно — процеси горіння. У лабораторіях вдавалося одержувати вогняні кульки, що вільно рухались. У цьому напрямку найбільш відомі роботи Дж. Баррі (1980 р.), І. П. Стаханова (1985), Отсуки та Офуртун (1988), Б. М. Смірнова (1988, 1990). Але в межах цих гіпотез не вдається пояснити процес виникнення у вільному повітрі значних концентрацій речовин, які необхідні для горіння, а також пояснити багато із вказаних вище властивостей кульової блискавки (проходження крізь скло, рух проти вітру, виникнення “з нічого”, пошкодження електроапаратури та ін.).

Таким чином, незважаючи на певні експериментальні докази, жодна з вказаних двох груп гіпотез не могла бути покладеною в основу теорії кульової блискавки. Тривалий час ці групи гіпотез вважали альтернативними, що заперечують одна одну. Але нещодавно з’ясувалося, що ці дві групи гіпотез не суперечать, а доповнюють одна одну, і обидві частково можуть бути використані при побудові теорії кульової блискавки.

Разом із тим, головне питання у проблемі кульової блискавки — про джерело її енергії у природних умовах — лишалось нез’ясованим.

ШЛЯХ ДО РОЗГДКИ

Міжнародні симпозіуми, присвячені дослідженням кульової блискавки, проводяться з 1988 року по всьому світі. Були там вже представлені і доповіді українських учених. У Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут” проведено дослідження, що розкривають сутність кульової блискавки. За розробками кандидата технічних наук Олега Степановича Ільєнка вона є замкненою електромагнітною хвилею — “електросолітоном”. Така хвиля здатна існувати тривалий час і може містити в собі необмежений запас енергії та інформації, поки що недосяжної для розуміння. Річ у тім, що численні невдачі побудови теорії, яка б не суперечила тій чи іншій частині фактів, описаних очевидцями, привела до тенденції відмови від спроб пояснити явище кульової блискавки загальною. Автори гіпотез почали свідомо моделювати лише окремі нюанси цього явища і аналізувати його окремі властивості. Але при цьому фактично ігноруються значна частина фактів, які не вписуються в дану гіпотезу.

І лише використання нового поняття про “електросолітон” дозволяє знайти шлях побудови теорії, яка вільно від протиріч зі свідченнями очевидців і не ігнорує жодну частину цих свідчень.

На жаль, наукові розробки вченого завершили на стадії вдало проведеного комп’ютерного експерименту і припинилися через відсутність фінансування. Ініціатива співробітників кафедри Техніки високих напруг НТУУ “КПІ”, де й працює Ільєнок, зі створення сучасного центру дослідження блискавок була згорнута з тих самих причин.

Поміж тим, неважко здогадатися, які практичні перспективи і вигоди криються за розвитком цих досліджень. По-перше, надійний захист від круглої шибениці. По-друге, розробку нового, альтернативного джерела енергії, що в часи енергетичної кризи може практично озолотити нашу країну. По-третє, використання руйнівної енергії феномену у оборонній галузі. Хоча наші мирно налаштовані вчені й не хотіли б іти цим шляхом. До того ж, на той час, коли у держави знайдуться кошти на фінансування науки, всі війни у світі, напевно, давно скінчатися...

● За науковими роботами
О. С. Ільєнка підготувала його донька

Кульова блискавка вражає Ріхмана
(малюнок свідка випадку)

танні свідчення Бранд вважав нереальними, ненадійними).

Сучасні уявлення про властивості кульової блискавки ґрунтуються на свідченнях кількох тисяч очевидців із різних країн. Кількість очевидців безперервно збільшується, що дозволяє підвищувати точність кількісного визначення параметрів кульової блискавки. Але це вже мало змінює сучасні уявлення про загальні властивості кульової блискавки, головні з яких такі.

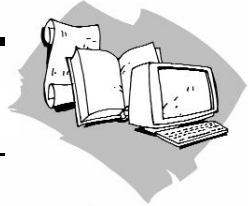
Діаметр кульової блискавки може бути як меншим за 1 см, так і більшим за

1 м, але в більшості випадків він лежить у межах 10—30 см. За час існування кульової блискавки її діаметр, як правило, майже не змінюється.

Тривалість існування кульової блискавки може бути і меншою за 1 секунду, і більшою за хвилину, але переважно вона лежить у межах 5—15 с.

У більшості випадків (близько 91 %) форма кульової блискавки нагадує сферу, але може бути й еліпсоїд (3,7 %), стрічка (1,8 %), груша (0,9 %), диск (0,6 %), кільце (0,4 %), циліндр (0,2 %) або й узагалі форма може бути невиразною (1,5 %). Іноді (6,5 %) кульова блискавка змінює форму, наприклад, куля перетворюється в стрічку або стрічка — у кулю, або куля деформується при підстрибуванні біля землі чи витягується в напрямку до провідника.

Кульова блискавка переважно сприймається як однорідне утворення, але близько 11 % кульових блискавок мають напівпрозору оболонку, близько 6 % — хвіст, близько

ЕКСПОЗИЦІЯ

Ми мали можливість бачити портрети двох великих християнських сподвижників нашої землі, її Патріарха — Йосипа Сліпого і Володимира Романюка. Вони були знайомі, підтримували добрі стосунки. Обидва Патріархи родом із Галичини, Патріарх Йосип — із Тереховлянщини, а Патріарх Володимир — уродженець Косівщини. Обое зазнали комуністичного переслідування і багаторічного заслання до Сибіру. В обох надзвичайно подібні долі, адже в їхньому житті були ув'язнення, судилища, допити та знущання. Катування і голод. Але вони були сподвижниками ідеї братської любові Українських Церков. Наш тернопільський владика Кир Василій Семенюк розповідав, що Патріарх Йосип надсилав допомогу Патріархові Володимиру, коли той бідував в Україні після заслання.

Патріарх-кардинал Йосип Сліпий і ректор Духовної семінарії та Богословської академії, засновник Українського Католицького університету в Римі, запалив не тільки вогнища науки. За його сприяння та з Божої Волі постав Собор Святої Софії та монастир Студитів, місця молитов і східно-християнського благочестя. Як і патріарх Володимир, Патріарх Йосип змагав за те, щоб піднести Києво-Галицьку Митрополію і всієї України до патріархальної гідності, «об'єднавши всіх на твердій основі Патріархату Київського і всієї Руси». Патріарх Йосип заповідав: «...в підземельній гробниці оновленого Собору Святої Софії Київської спокійно спочив би я, коли буду

ЗУСТРІЧ ПАТРІАРХІВ

Це стало новою назвою літературно-мистецького проекту, експозиція якого була представлена в Тернопільській вітальні Співки художників 19 лютого 2006 року. Поважне товариство духовних і світських людей змогло не тільки побачити експозицію картин київського митця Леоніда Гопанчука «Явлення» і нашого земляка Степана Нечая «Йосип Сліпий», а й почути літературне слово. Автори проекту з Києва — кандидат філологічних наук Ірина Олійник і художник Леонід Гопанчук.

плоттю померлий!» Перша частина його заповіту втілена — Патріарх Йосип спочиває на рідній землі, у храмі Святого Юра у Львові.

Могила ж Патріарха Володимира, який мріяв служити Великодню літургію в Софії Київській, сьогодні біля її воріт, бо, як відомо, кучмівська влада силою і побоями зупинила волю Церкви і мирян поховати Патріарха на території Собору. Тому виконання волі Патріархів, їхнього заповіту означати-ме ще один крок до єднання. Вони не просто великі люди нашої України. Вони її Патріархи.

Слово авторам проекту літературно-мистецької презентації.

Ірина Олійник: «Проект «Історія одного портрета» ми презентували в Тернополі як «Зустріч двох Патріархів». Фактично він вилився в зустріч трьох Патріархів української душі, бо портрети Йосипа Сліпого, Володимира Романюка у цій залі органічно вписались у виставкову Шевченкіану. Як і духовні віртуальні паралелі об'єднують цих людей, що зазнали заслання і переслідувань? Віра в Бога і Україну!

Мене вразив вислів Патріарха Володимира: «Будьте обережні зі

Леонід Гопанчук, Ірина Олійник, Ігор Дорош, Павло Федик

словами, не руйнуйте людських душ». Так складається в людському житті, що найбільше ми потерпаємо не від дій, а від слів людей, які руйнують наші душі. Часто-густо ми страждаємо й через власні слова, кинуті зопалу, необережно чи спересердя.

На портреті «Явлення» ми бачимо добре впізнаний інтер'єр

Софії Київської. На передньому плані Патріарх Володимир, його рука піднята з жестом благословення. Зосереджений погляд печальних і мудрих очей. Як багато він пережив, як багато знає про людську природу, таку незбагненну... Він хотів передати людям своє вище знання, хотів засстеретти, допомогти. Незважаючи

на те, що Володимир не може заспокоїтися, бо він міг ще

Леонід Гопанчук: «Розпочав я писати портрет «Явлення» ще за життя Патріарха Володимира, а завершив через півтора місяці після його похорону «чорного віторка». Патріархи думали про весь український народ. Вони прекрасно розуміли, що релігійний міжконфесійний розбрат і роз'єднання завдають величезної шкоди нашій нації.

Патріарх Володимир планував зустріч із Володимиром (Сабоданом) і хотів сказати йому: «Нам уже не двадцять, і скоро ми постанемо перед Небесним Суддею, який нас запитає: «Що ви зробили з Україною і українським народом?» І нам доведеться дати відповідь». Тому він намагався якщо не об'єднати, то хоча б порозумітися з усіма християнськими конфесіями, щоб це було на користь нації і всього українського народу. Під час Майдану, коли на душі було дуже неспокійно й тривожно, я виставив портрет у майстерні, і він стояв там увесь час. Тому я впевнений, що він має силу, і Патріарх Володимир із нами, — такі люди не помирають.

Безперечно, діяння наших Патріархів рано чи пізно проростуть. Я певен, що постаті цих справжніх героїв України і надалі матимуть вплив і на політику, і на релігійне життя, і взагалі на український дух. Такі речі не минають, бо зерно посіяне, і воно обов'язково благодатно проросте.

● Павло ФЕДИК

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

**На моїй могилі посадить
молоду яворину
І не плаче за мною —
за мною заплаче рідня.
Я любив вас усіх, та
найдуچه любив Україну,
В цьому, мабуть,
найбільша провина моя.**

Йому б ще жити й жити, але за ті 74 роки, відведені Божим Провидінням, залишив по собі добрий слід, ким би не працював. Блаженної пам'яті пан Дмитро Федик народився 21 травня 1931 року в селянській родині Павла Федика і його дружини Розалії. Змалку пізнав тяжку селянську працю, ціну хліба й вартість добрих слів і вчинків.

Здобув дві вищі освіти, три роки служив в армії. Навіть в умовах комуністичного режиму відстоював свою національну гідність, патріотичні погляди, носив значок із зображенням Т. Шевченка, вишиванку, що було в ті часи ознакою явного українського націоналізму. Керівні особи називали його націоналістом номер один у Козівському районі. Був звільнений із посади директора школи за дотримання релігійних обрядів під час похорону тещі.

Ніколи не замислювався над тим, які негативні наслідки можуть мати його слова і вчинки на захист рідної мови, інтересів України, мав власну оцінку політичних подій. Був винятково безкомпромісним і рішучим, коли справа стосувалася рідної землі. Не шукав кар'єри і звань, так і пішов на пенсію без урядових нагород, учителем.

З усією відданістю працював інспектором відділу освіти, у тяжкі повоєнні роки залучав дітей до школи, для чого пішки пройшов район уздовж і впоперек десятки разів. Ось такий красномовний приклад для його характеристики.

У часи більшовицького терору начальником РВ МДБ був сумнозвісний Дм. Ковальов. Одного разу на засіданні райвиконкому Д. Федик подав на затвердження список сиріт і напівсиріт, яким була потрібна матеріальна допомога. У цьому списку були прізвища дітей загиблих воїнів УПА та репресованих. Присутні були вражені, настала мертва тишина, бо всі боялися грізного Ковальова. Та пан Дмитро пояснив, що діти ні в чому не винні, що сам Дзержинський, який за ленінських часів очолював ВЧК, дбав про сиріт і безпритульних, незважаючи на те, чиї вони діти. Начальник МДБ підняв руку — за, усі члени виконкому наслідували його приклад.

ДО ВІНКА ПАМ'ЯТІ ПАТРІОТА

5 лютого 1989 року пан Дмитро організував районне об'єднання Товариства української мови ім. Т. Шевченка, що стало першою ластівкою національного відродження Козівщини. Був головою районного об'єднання 12 років, організував осередки в усіх селах, у більшості підприємств та установ, а в школах — «Молоду Просвіту». Завдяки його зусиллям Товариство в 1990 р. домоглося 17 депутатських місць усіх рівнів, у тому числі одне до Верховної Ради (К. Завадська). Такої перемоги на той час не домоглося жодне національно-патріотичне об'єднання в Україні. Партократи району та області називали цю організацію «кублом націоналізму». Він був ініціатором створення пам'ятника Кобзареві в Козіві, безпосередньо керував його спорудженням і відкриттям 23 травня 1993 року.

Покійний пан Федик був винятково скромним. Висунутий крайовою конференцією Товариства ук-

раїнської мови в депутати обласної ради (1989р.), він відмовився балотуватися на користь К. Завадської, щоб вона, як голова районного Руху, мала депутатський захист. Удруге, в 1990 р., Рух висунув його, тоді заступника голови районної організації НРУ, кандидатом у депутати до Верховної Ради СРСР. Передвиборний марафон він використав для пропаганди ідеї незалежності України й перед самими виборами відмовився балотуватися на користь Г. Петрука — Попика, поета, одного з організаторів Руху на Тернопільщині.

Він був одним із 13-ти представників району, які 24 серпня 1991 року в Києві вимагали проголошення Верховною Радою дер-

жавної самостійності України. Ще за радянського режиму під час святкування 550-річчя Козової (1990) виступив у районному будинку культури з доповіддю про злочини комуністичної системи, про боротьбу ОУН—УПА на Козівщині. Люди пам'ятають його яскраві, полум'яні виступи на мітингах, на урочистих академіях у багатьох містах України і районах, зокрема в Донецьку, коли в складі агітаційно-пропагандистської групи агітував за референдум 1991 р.

У 1990 р. створив районну організацію ДемПУ, був її головою. Та коли кучмівським силам при допомозі недалекоглядних політиків і зрадників удалося захопити керівництво партії і головою Національної ради обрати Г. Антоньєву, керівника ВО «Артеміда» в Кіровограді, пан Федик із дружиною і ще трьома однодумцями вийшли з цієї партії і стали членами Українського народного руху (пізніша назва — Українська народна партія).

У 1992 р. був призначений першим заступником представника Президента в районі. Вклав немало праці для функціонування гімназії ім. В. Герети, шкіл, лікарень, організував один із перших в області геріатричний центр у с. Денисові. За його ініціативи й при безпосередньому керівництві було урочисто відзначено перше в області свято — 50-річчя УПА.

Блаженної пам'яті пан Дмитро, навіть будучи тяжко хворим, вислав численні статті до газет, звернення і заяви до найвищих посадових осіб України, де відстоював різні, важливі для народу проблеми: державність, функціонування української мови, політичні події.

Дізнавшись про смерть Дмитра Федика, 28 серпня 2005 року, його друзі й колишні учні висловлювали свою повагу до нього й щирий жаль за ним. Видатний громадський і політичний діяч, письменник і вчений, академік Анатолій Григорович Погрібний, який знав померлого особисто,

написав: «Господи! І так України в нас мало, а тут не стало ще й таких непохитних її патріотів, як світлої пам'яті пан Дмитро. Він із тих, кого повинна тримати в серці вся Україна, не тільки ті, хто його знав, без нього — в черговий раз — України поменшало. Та вірно, що ще втішиться його патріотична душа — втішиться саме тим, що ще і в Україні буде свято».

Ми, колеги і друзі блаженної пам'яті пана Д. Федика, вклоняємося його світлій пам'яті! Нам не вистачає його порад, його мудрості. Будемо пам'ятати його як добру Людину і Патріота України.

● Друзі:

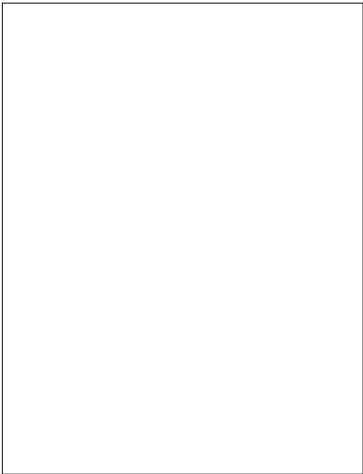
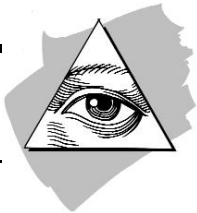
**Юлія ПРОХАНОВСЬКА,
Мирон ПРОХАНОВСЬКИЙ,
Стефанія СОЛТИС,
Омелян СОЛТИС,
родина ПІВСЕТКІВ**

Ми рідні письменниці, б. п. Іванни Блажкевич із с. Денисовка, знаємо й не забудемо ніколи добродія б. п. Дмитра Федика як однопідприємця і щирого приятеля старенької галицької письменниці й громадської діячки, котру покійний пан Дмитро Федик у час більшовицької окупації звеличав і морально підтримував, незважаючи на утиски тодішньої влади.

Із великим признанням за внесок у відродження нашої держави України й ідейно-націоналістичне виховання молоді з вдячністю схиляємо свої голови як данину пам'яті достойного вчителя-патріота, ревного борця за добру долю нашої України — пана добродія б. п. Дмитра Федика. Сумуємо:

**Дарія БЛАЖКЕВИЧ-
П'ЯТКІВСЬКА
Марія П'ЯТКІВСЬКА-
ДЕРЖИЛО
Ярема П'ЯТКІВСЬКИЙ
Іван П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ігор П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ірина ДЕРЖИЛО-РУТИЛО**

КРИМ

— Сергію Олександровичу, Президент одним із пріоритетів державної політики назвав боротьбу з раковими захворюваннями. Нещодавно відбувся XI з'їзд онкологів України, тож хотілося б знати, які питання і проблеми стоять перед Інститутом онкології АМН України і перед Вами, директором цього Інституту?

— Інститут наш великий, багатопрофільний, головний в Україні з проблем онкозахворювань і виконує всі обов'язки — як організаційно-методичні, так і наукові, — разом з Академією медичних наук та Міністерством охорони здоров'я. І, звичайно ж, тут здійснюється практична допомога населенню всієї України. Наш заклад протягом 85-ти років займається вивченням, профілактикою і лікуванням онкопатологій.

Інститут відомий не лише в Україні, а й у світі, ми тримаємо широкі міжнародні зв'язки, наші співробітники, принаймні 30 % з них, є членами різних міжнародних організацій, постійно беруть участь в міжнародних з'їздах та конференціях. Підвищують свій рівень, діляться досягненнями, бо в нас є що показати й розповісти. Але найголовніше — це ті люди, які у нас лікуються, — 10,5 тис. хворих щороку отримують найповнішу кваліфіковану допомогу на достойному рівні, що й вимагається від такого Інституту, як наш. Маємо досить сучасну апаратуру, яка дозволяє здійснювати як діагностику, так і лікування хворих всіх категорій.

— Та державна програма "Онкологія", яка нині діє, передбачає розвиток онкологічної служби, піднесення спеціалізованої допомоги на рівень міжнародних стандартів, покращення якості життя хворих...

— Питання реформ охорони здоров'я в Україні стоять ось уже 15 років, упродовж яких ми робили все можливе для розв'язання проблем профілактики, діагностики, лікування раку.

Кожен із нас на практиці знає, як важко хворому потрапити до гарного спеціаліста, як важко лежати в лікарнях ось у цих умовах, — по 4—5 людей у палаті без будь-яких зручностей. Це вже минуле сторіччя, давно вже треба було відійти від цього, бо хворий повинен перебувати в нормальних умовах, бути впевненим, що отримує сучасні медикаменти, а не позавчорашні, слабкої дії. А коли необхідна операція, то вона має відбуватися в сучасній клініці, обладнаній за останнім словом техніки. Пацієнти повинні все це отримувати, аж до ефективної соціальної реабілітації включно.

На жаль, у найближчі часи ми не можемо пообіцяти всього цього українським хворим, тому слід працювати щодня для того, аби це було. І ми, практично єдині в Києві, змогли закінчити будівництво нового корпусу, розрахованого на 240 ліжок. Там буде сучасна операційна, сучасна апаратура, одно- і двомісні палати з усіма зручностями для хворих. Адже санітарно-гігієнічні умови підвищують результати лікування, психологічний стан хворого.

Отже, ще раз підкреслюю, — ми здійснюємо високоякісну допомогу найважчим хворим.

— Так, я знаю, що хворі намагаються потрапити саме до Вас в Інститут...

— Більше того, ми нікому не відмовляємо. У нас нема випадку, щоб лікарі відмовляли хворим, яким потрібна кваліфікована допомога, сучасна консультація, лікування. Ми нікому не відмовляємо! Ні хворим, ні колегам: провели міжнародні з'їзди онкологів, десятки науково-практичних конференцій, в яких взяли участь понад 10 тисяч медичних робітників, видали близько сотні методичних видань, отримали близько ста патентів на нові методи діагностики й лікування раку...

Інститут у нас справді народний. Він достойний того, аби бути національним. І ось, замість такого визнання, невідомо звідки постає питання про ліквідацію нашого Інституту, є проект постанови Кабміну про ліквідацію Інституту і створення на його базі Інституту раку.

— Очевидно, йдеться про ідею головного онколога МОЗ Ігоря Щепотіна про вертикаль — науково-методологічну, управлінську, де, за його словами, координуватиметься вся робота. Ось як, згідно з повідомленням в Інтернеті, Ігор Щепотін бачить майбутній Інститут раку: "Цей заклад не буде госпіталем, це буде мозковий центр, в якому працюватимуть найкращі фахівці, розроблятимуть програми, ... вирішуватимуть розподіл фінансування та інші загальні проблеми. Центр раку стане такою державною установою, яка сконцентрує всі ресурси для вирішення онкологічних проблем".

ПРОФЕСОР СЕРГІЙ ШАЛІМОВ: «РАК І В ПАРИЖІ, І В ЖМЕРИНЦІ ТРЕБА ЛІКУВАТИ НА РІВНІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ»

За останніми даними ВОЗ (WHO, Geneva) у світі щороку захворюють на рак 10 000 000 і з цим діагнозом вмирає приблизно 6 000 000 людей. Прогнози на майбутнє невтішні, отож, питання раку остаточно вийде за межі охорони здоров'я, набираючи масштабів і значення глобальної соціальної проблеми, — адже це захворювання підстерігає людину в основному у віці найпліднішого професійного й творчого розвитку (45—65 років). Рак завдає помітного удару світовій економіці, позбавляючи мільйони людей можливості віддати їй максимальний ефект у своїй діяльності.

Згідно з національним канцер-реєстром України, річне ураження населення злоскисними новоутвореннями досягло 160 000 громадян, а показник захворюваності склав 341,2 на 100 тисяч населення (Інститут онкології АМН України).

В Україні система онкологічної допомоги населенню представлена 46-ма спеціалізованими закладами: онкологічними диспансерами, онковідділеннями в лікарнях. Кабінетом Міністрів створена і діє Державна програма "Онкологія" на 2002—2006 роки, у березні 2004 року відбулися парламентські слухання Верховної Ради України "Онкологічні захворювання в Україні. Проблеми та шляхи подолання", де відзначалось, що в державі зберігається тенденція до зростання онкологічних захворювань, а чи не найактуальнішими проблемами в галузі онкологічної допомоги є несвоєчасне виявлення захворювань, незадовільне забезпечення закладів лікувально-діагностичною апаратурою, дорожнеча і недостатня кількість лікарських засобів і т. ін. Верховна Рада рекомендувала Кабінету Міністрів України продовжити терміни дії Програми "Онкологія" до 2010 року.

Одним із батьків програми 2002—2006 року є відомий учений-онколог, заслужений діяч науки і техніки України, директор Інституту онкології АМН України, доктор медичних наук, професор Сергій Олександрович ШАЛІМОВ, розмову з яким я пропоную увазі наших читачів.

Даруйте за цитату, але я хочу, аби наші читачі знали, про що йдеться. І Вам, Сергію Олександровичу, пропоную виступити в ролі експерта...

— По всій Україні діє чітка система онкологічної допомоги, яка свого часу була розроблена і визнана найкращою в світі. І ламати цю систему абсолютно не доцільно, більш того, пропонувати ліквідацію нашого Інституту. Ліквідація, а потім яка вже там буде вивіска, і що під ту вивіску комплектуватимуть. Інститут буде ліквідовано, а потім організовано інший. Колектив — звільнено, а хворих — виписано...

Розумієте, це рішення, з яким виступає Кабмін, не правомірне! Свого часу наш Інститут став ініціатором програми "Онкологія" (2002—2006 рр.). Вона успішно виконувалася, 18 березня 2004 року відбулися парламентські слухання, де ми виступали з доповіддю про її виконання. Учасники слухань відзначили високий рівень діяльності нашого закладу.

— Вибачте, Сергію Олександровичу, можливо, когось приваблює ще й територія, яку займає Ваш заклад, його матеріальна база?

— Так, територія у нас примітна — 8 гектарів землі. І якщо раніше це була околиця (вул. Ломоносова), то тепер це майже центр міста, сюди підвели метро... Ми звели новий корпус, який оцінюється в десятки мільйонів доларів, у нас є старі корпуси, які можна модернізувати і використовувати.

Автори проекту "Інститут раку" хочуть вивести свою структуру із підпорядкованості Міністерству охорони здоров'я і Академії наук і передати її Кабінетові міністрів. Але ж фактично вони не підлягатимуть нікому! Безконтрольна структура, ось що це буде!

— Вочевидь, цей інститут буде зорієнтований на закордон, на престиж, на зразки, які являють світові Національний інститут раку в Америці, французький Національний інститут по боротьбі з раком, подібні заклади в світі, яких, здається, близько тридцяти... Якщо стільний українсько-французький проект зі створення "Національного інституту раку" здійсниться, то це значить, що...

— ...наш інститут, який має гідне минуле і нинішній авторитет, забезпечений високим класними науковими кадрами і майстерним медичним персоналом, з експериментальною і клінічною базою, що робить його незамінним в системі організації онкологічної допомоги населенню, його тісні контакти із закладами онкодпомоги, — буде зруйновано в ім'я цієї ідеї.

До речі, насамперед постраждають хворі. У нас же інститут народний, — сюди йдуть хворі, яким усі відмовили, не допомогло лікування деінде. Хворий звертається до нас, як в останню інстанцію. І ми, незважаючи на це, беремося — завжди! — до лікування. Результати нашого лікування такі, що ми неоперабельні пухлини переводимо в операбельні, а потім оперуємо хворого і отримуємо добрі результати. А в тих випадках, коли хворі зверталися вчасно, у нас взагалі прекрасні результати. 50—70 відсотків хворих переживають п'ятдесятирічний вік, тобто практично видужують.

Держава пішла назустріч хворим — щорічно виділяється 114 мільйонів гривень на медикаменти і близько 80-ти мільйонів на обладнання. Це величезна допомога. Якщо раніше гроші для придбання медикаментів для хворих не виділялися, все лягало на родичів, бо лікарняний бюджет не витримував, то тепер в онкозаклади препарати надходять, і в більшості випадків лікування хворих можна проводити. Це велика допомога. І важливо не збавляти темпу, а тут йдеться про ліквідацію! Чому ж не створювати структуру Національного інституту раку деінде? Бо вони хочуть усім цим процесом керувати. Будуть займатися не лише програмами, міжнародним співробітництвом, але, найголовніше, самі проводитимуть тендери, розподілятимуть медикаменти. Вони вважають, що їм це вдасться краще. Розумієте? Що ж це за науковий заклад, який забирає на себе всі гроші й буде керувати їхнім розподілом в усій Україні? Адже будь-який заклад знає, які медикаменти потрібні їхнім хворим.

— Лікуватися завжди дорого, а онкохворим — і поготи! Оригінальні препарати — до-

рогі, а генерики, тобто, аналоги, виготовлені у нас, дешевші на кілька порядків, але, кажуть, не завжди ефективні. Що робити?

— По-перше, хочу сказати, що нема раку українського, французького чи німецького. Є рак, який лікується одними й тими ж медикаментами. І якщо виробляються ефективні препарати, то вони потрібні всім, у всьому світі, а не в Жмеринці чи у Франції: методи-ки відомі, вони загальноприйняті. Медикаменти — всі онкопрепарати, всі хіміопрепарати — виробляються міжнародними фірмами; на наших українських заводах виробляються генерики, тобто, препарати, які дозволено застосовувати в Україні, і добре відомі. Але іноді від їх застосування відмовляються в цивілізованих країнах. Там беруться за друге, третє покоління медикаментів. А у нас через 10—15 років дозволяють застосовувати ті препарати, які зняті з виробництва за кордоном. Вони малоефективні, але дешеві, їх можна дати більшому числу хворих. А препарати нового покоління, виходить, уже для нас, українців, недоступні. Ось яка ситуація! І хай ця думка не популярна, але ми хочемо, аби застосовувалися нові препарати, ефективні, хоч і дорогі. Тому позицію нових керівників в онкології: тільки генерики і лише малоефективні препарати — я не поділяю. Частотним хорошим препаратом можна вилікувати хворого! А генерики не вирішують проблеми, якщо покладається лише на них, посилюючись на фінансові можливості держави. Якщо рівнятися на міжнародні стандарти, то вони мають бути в усьому.

— Сергію Олександровичу, чи відчуває якийсь тиск на Інститут?

— На щастя, ніхто до нас претензій не висловлює, — ні Міністерство охорони здоров'я, ні Кабінет Міністрів, — жодних претензій! Був з'їзд онкологів, була доповідь про реформування онкології — спільна доповідь Гайдаєва і Шепоткіна, де було сказано про це. Але... Вони ввели в оману і громадськість, і онкологів України. Вони сказали, що Інститут онкології АМН України ліквідувати не будуть. Що Інститут раку організується при Міністерстві охорони здоров'я, і буде займатися організаційно-методичною роботою, міжнародними зв'язками. І Міністерство доручає їм проводити тендери на закупку медикаментів. Наш Інститут на показаному ними стендовому слайді, так само, як й Інститут проблем онкології, залишалися поза їхньою структурою. Тобто, вони позиціонувалися як Інститут громадського здоров'я при Міністерстві. Онкологи, в тому числі і я, були не проти: Міністерство охорони здоров'я має право робити в себе будь-які надбудови, має право доручити одному зі своїх відділів вести закупки, проводити тендери і т. ін. Але коли ми познайомилися з документами в Кабміні, що стосуються створення Національного інституту раку, то побачили, що там написано абсолютно інше, ніж доповідалося на з'їзді. Ліквідація-реорганізація нашого Інституту і виведення з-під контролю Академії медичних наук і Мінздоров'я майбутньої структури, підпорядкування лише Кабміну, — тобто, наче будується Міністерство раку...

— Відомо, що онкозахворювання, на щастя, займають не перше місце в Україні. Є ще судинні захворювання, діабет тощо. То, можливо, варто створити Міністерство судинних захворювань, Міністерство діабету і т. ін. Скільки системних захворювань, стільки й міністерств... Але ж нація від цього здоровішою не стане...

— Звичайно! Держава йтиме шляхом правильних рішень: коли гостро постала проблема серцево-судинних захворювань, Інституту кардіології, який кияни називають Інститутом Стражеско, було надано статус Національного, що допомогло успішніше працювати цілій системі.

Доцільно, аби нашому Інституту було надано статус Національного, щоби нас залишили в системі Академії медичних наук, — ми маємо бути там, де діє наука, де медицина служить людям, бо всі наші знання, практика, досвід мають об'єднуватися для тих, хто страждає від онкозахворювань. Рак — не вирок, але для перемоги над ним треба працювати спільно, не руйнуючи напрацьоване, а шукаючи шляхів, які б зробили новаторське, індивідуальне лікування доступним для хворих. До речі, цю думку поділяє й професор Девід Хаєт, президент Французького Національного інституту раку.

Розмову вела Любов ГОЛЮТА

КОЛОМІЙСЬКА ФРАНКІАНА

КОНФЕРЕНЦІЯ

Наближається ювілей Івана Франка — великого трудівника на ниві Красного Слова, письменника і вченого, який своєю титанічною творчою працею відкрив перед молододо українською літературою щонайширші європейські обрії. З цієї нагоди маленький прикарпатській Коломії випало на два дні стати центром франкознавчих студій: під егідою Академії мистецтв України тут відбулася науково-практична конференція “Мистецька Україна Івана Франка”.

Велика подяка за гостинний прийом Івано-Франківському обласному управлінню культури і туризму та Дмитрові Чибораку — художньому керівникові Коломийського обласного драматичного театру, який надав приміщення театру для проведення запланованих заходів.

У роботі конференції взяли участь провідні українські мистецтвознавці, академіки АМУ: Олександр Федорук виголосив вступне слово, в якому окреслив масштаби Франкового генія, Богдан Козак оцінив успішність франківських постановок на сцені Львівського національного академічного драматичного театру ім. Марії Заньковецької, спираючись на статистичні дані (кількість вистав і кількість проданих квитків), Неллі Корнієнко зупинилася на теоретичних аспектах драматургії Франка, приділивши особливу увагу драмі “Украдене щастя”, а Оксана Мусієнко провела цікаве порівняння трьох кінематографічних прочитань цього твору.

Якось невимушено й органічно “Украдене щастя” стало лейтмотивом конференції. Ірина Волицька, режисер творчої майстерні “Театр у кошику”, розповіла про власні принципи постановки цієї п’єси і представила публіці актрису “Театру в кошику” Лідію Данильчук, яка продемонструвала ці принципи на практиці. Основне організуюче начало постановки — ритм: кожен із трьох персонажів — Анна, Ми-

кола Задорожний і Михайло Гурман — супроводжують свої репліки ударами в барабани, що покликано підкреслити вагу кожного слова, яке наближає фатальну розв’язку. Л. Данильчук ще й проспівала “Пісню про шандаря” — джерело сюжету драми, покладену на мотив бойківських балад.

Баладна тема була підхоплена молодшим науковим співробітником АМУ Оленою Бросаліною: вона проаналізувала Франкові переклади двох англійських балад про королеву Елеонору з укладеної письменником наприкінці життя рукописної збірки перекладів “З епічної поезії народів світу”.

Заступник начальника організаційно-методичного відділу АМУ Оксана Ваврик висвітлювала сторінку культурницької діяльності Франка, пов’язану з плеканням феномену традиційної української культури — кобзарства: 1906 року, коли Гнат Хоткевич тимчасово емігрував до Галичини, Франко всіляко сприяв популяризації кобзарського мистецтва.

Ольга Шлемко, доцент кафедри режисури Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва, сфор-

мулювала концепцію народного театру, окреслену у Франкових театрознавчих розвідках. Ганна Веселовська, старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського, познайомила слухачів зі своїми пошуками рис модернізму в драматургії Івана Франка, а Уляна Рой, аспірантка Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, розглянула невідомі театральні рецензії Франка, опубліковані у львівській пресі.

Зацікавила доповідь Ю. Ямаша, старшого викладача кафедри театрознавства та акторської майстерності Львівського національного університету ім. І. Франка: він порівняв Франкові портрети пензля Івана Труша з фотографіями письменника, ілюструючи виклад репродукціями з екрана ноутбука.

У ході конференції було показано дві вистави: “Білі мотилі, плетені ланцюги...” — моновистава “Театру в кошику” за мотивами листів і новел Василя Стефаника (режисер І. Волицька, виконавиця Л. Данильчук) та “Voа constrictor” — за однойменним твором Франка. Остання — дипломна робота студента КНУТКІТ імені І. К. Карпенка-Карого Максима Голенка, вихованця члена-кореспондента АМУ Ростислава Коломийця, поставлена на базі Коломийського театру. Молодий режисер не просто інсценізував Франкову повість, а написав за її мотивами оригінальну п’єсу, побудувавши її як низку епізодів із життя Германа Гольдкремера зі своєрідним пластичним рефреном — танком Смерті в образі молодої дівчини, яка один за одним вихоплює дійових осіб із потоку життя, поглиблюючи самотність головного героя.

Загалом коломийська конференція засвідчила, що неосаяна Франкова спадщина залишається джерелом цікавих знахідок або й справжніх відкриттів для кожного митця, для кожного науковця-гуманітарія, — чи то молодого аспіранта, чи то маститого академіка.

●

Олена БРОСАЛІНА,
м. Київ

БУДИТЕЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

ШТРИХ ДО ПОРТРЕТА

27 серпня відзначатимемо 150-річчя з дня народження Івана Франка. Із цієї нагоди Музей М. Лисенка організував концерт, в якому взяли участь солісти високого класу — Маркіян Свято та Люба Рац, студентка консерваторії ім. П. Чайковського. Глядачі отримали від концерту справжню насолоду. Науковець музею Ірина Щербатюк — ведуча концерту, розповіла про деякі штрихи з біографії Франка та про тісні взаємозв’язки між ним і Лисенком.

Іван Франко — видатний письменник, перекладач, філософ, учений-енциклопедист, громадсько-політичний діяч. Він, виходець із селянської родини, став виразником думок усього українського народу. Неперевершений велет духу України, будитель української національної думки. Франко безмежно любив Україну, дуже багато зробив для відродження української нації.

1875 р. І. Франко вступив до Львівського університету. Серед студентів було багато москвофілів. І коли в Росії 1878 р. уряд заборонив українську мову, галицькі москвофіли зраділи тому, вбачаючи в забороні засіб якнайшвидшого викорінення “мазепинства” та “хлопоманії”. Адже вони не знали ні справжньої російської мови, ні мови українського народу. Створені ними сурогати викликали огиду у передових людей української і російської інтелігенції. Москвофіли не хотіли й слухати про справжню українську літературу, про таких

письменників, як Т. Шевченко, П. Куліш, Ю. Федькович та ін. Такою була духовна атмосфера в Галичині. Із часу вступу Франка до університету розпочалася його публіцистична, літературна і громадсько-політична діяльність.

Іван Франко — вічний революціонер, будитель українського руху, громадської активності. Він будив свободу думки, нашу приспану гідність, був душею народу.

Франко тягнувся до передових людей із великої України (М. Лисенка, М. Старицького, Б. Грінченка, М. Вороного, Є. Чикаленка, М. Коцюбинського, М. Міхновського та ін.). Він дуже прихильно ставився до Миколи Міхновського, поділяв його погляди і зав’язав із ним теплу дружбу.

Наймолодша з-поміж дітей Франка дочка Анна Франко-Ключко відзначає: “...багато з написаного про нього зовсім не згідне з правдою, багато перекрученого, видуманого”.

Велика й многогранна творчість Каменярка. Уся вона просякнута глибокою любов’ю до рідного народу. Він мріяв здобути “хоч синам, як не собі, кращу долю в боротьбі”.

Творчість Франка актуальна і сьогодні. Вона відіграла велику роль у розвитку передової української культури, філософської думки, наукових праць, публіцистики та ін. Він — глибокий знавець психології і педагогіки. Сам Франко про себе писав, що він у пошуках правди й добра багато блудив, але у серці зберіг свободу, любов до правди й рідного народу.

●

Петро БУДИЧ,
м. Київ

НЕЗАБУТНІ

Олекса Тихий народився у січні 1927 року на хуторі Їжівці Костянтинівського району Донецької області. Навчався у школі, потім вступив до Московського державного університету на філософський факультет. Після закінчення МДУ працював учителем. Увесь час Олекса аналізував радянську дійсність, розмірковував над життям свого народу. Вирішальними для його долі стали висновки: “Демократії у СРСР не існує”, “Рівні права для всіх — це лише гасло” та інші. Він не знайшов нічого кращого, ніж поділитися своїми міркуваннями з функціонером Костянтинівського райкому партії. Комітет держбезпеки того ж дня одержав від партійного діяча повідомлення з повним переказом бесіди з Олексою Тихим. Працівники держбезпеки ніколи не скаржилися на нестачу уяви, що дозволило легко кваліфікувати провінційного шкільного вчителя (з 1954 р. Олекса Тихий працював у школі в селі Олексієво-Дружковка) як небезпечного злочинця. У лютому 1957 року його було заарештовано. До звичайного в таких випадках звинувачення “антирадянська агітація” було додано ще й “український буржуазний націоналізм”. В’ячеслав Чорновіл, потрапивши у подібну ситуацію, казав: “Якщо у країні немає буржуазії — то звідкіля ж може взятися її націоналізм?” Але такі думки нікого не хвилювали. Олексі Тихому в провину поставили те, що він розмовляв українською мовою (схоже звинувачення пізніше почув і Василь Стус) та його гострі запитання: чому в Донецькій області, яка є територією України, майже немає українськомовних шкіл? А ті, які є, — у невеликих селах?

ЛЮДИНА, ЩО НЕ ЗРАДИЛА МОВИ

Для початку Олексі дали 7 років поміркувати над цими питаннями. Покарання він відбував у Володимирській в’язниці та у Дубовлагу. Звільнився “небезпечний державний злочинець” лише 15 лютого 1964 року. Повернувся до Костянтинівки, але влаштуватися на роботу за освітою вже стало неможливо. Перебивався випадковими заробітками — працював вантажником, слюсарем, пожежником. У вільний час багато писав. Олекса взявся за укладання словника української мови, думав над удосконаленням шкільної освіти. Але головним болем його життя став етноцид (цілеспрямоване винищення української нації) на Донеччині. Він писав: “У нашій республіці державною мовою є українська (згідно з

Практично непоміченою пройшла сумна дата — 5 травня. У цей день виповнилося 22 роки відтоді, як 1984 року в тюремній лікарні помер колишній сільський учитель, видатний українець, справжня Людина — Олекса Тихий.

Конституцією як СРСР, так і УРСР). Таким чином, українська мова — не вигадка українських націоналістів і не “антирадянщина”, а мова народу”. Радянська влада, підписавши Гельсінську угоду про дотримання прав людини, говорячи сучасною мовою, “підставилася”. Водночас виникла правозахисна Гельсінська спілка, члени якої почали ставити незручні питання: а де ж саме у СРСР ті права людини, про які так багато говориться?! І чи можна взагалі називати людиною того, кому заборонено навіть розмовляти своєю мовою?! Єдине, чого вимагали члени спілки, — це лише виконання того, що записано у Конституції. Тобто дивно було чути на судових процесах, організованих проти її членів, звинувачення у “антирадянщині” — складалося враження, що звинувачували Радянську Конституцію!

9 листопада 1976 року Олекса Тихий також вступив до Гельсінської спілки. Герой-одинаки поставили проти системи. Біль за долю народу не давав Олексі зійти з обраного шляху. Він написав близько 20 відкритих листів, у яких описував реальну ситуацію, що склалася з українською мовою в Донбасі, в редакції газет та вищим посадовим особам. Так, лист під назвою “Думки про рідний Донецький край” отримав Голова Президії Верховної Ради УРСР І. С. Грушецький. Надзвичайно актуально для Донеччини

звучать думки Олекси навіть зараз — в умовах незалежної України. “Дружба ґрунтується на взаємній симпатії, взаєморозумінні, — підкреслював він. — Чи можна говорити про дружбу, коли значна частина жителів Донецької області зневажливо ставиться до української культури та мови, дивиться на українців як на щось відживаюче, неповноцінне, не вчать їхньої мови, не болять за їхнє теперішнє становище та майбутнє... Сьогодні українська мова в Донецькій області є другорядною, нижчою, небов’язковою для вивчення, приреченою на злиття”. Як це все актуально сьогодні! Не дочекавшись відповіді, Олекса відправив відкритий лист під назвою “Думка про рідну мову” у Верховну Раду СРСР. Лист справив належне враження і повернувся в Україну з чіткою резолюцією-вироком: “Розібратися!” Але ні, не зі станом мови і не з долею народу, приреченого на зникнення, а виключно з автором листа. І вже 4 лютого 1977 року Олексу Тихого знову заарештовано. Справа “найнебезпечнішого злочинця” складалася з 48 томів! Суд відбувся у місті Дружківці Донецької області. Разом із Олексом судили також іншого правозахисника — Миколу Руденка. За іронією долі одним зі свідків звинувачення став громадянин, якому 1947 року ставили у провину відсутність патріотизму (тобто космополітизм). І тоді саме

Микола Руденко був єдиним, хто заступився за обвинуваченого. На цьому ж процесі, через 30 років, ніхто не виступив на захист підсудних. Навіть адвокат підкреслював, що вина підсудних хажлива і не потребує доказів. У заключному слові Олекса сказав: “Я не визнаю себе винним у жодному пункті обвинувачення. В силу умов, які склалися у судовому засіданні, мені треба захищатися не тільки від прокурора, а й проти нав’язаного мені адвоката, який не захищав, а діяв на шкоду свого підзахисного... Завжди в своїх вчинках я користувався своїми переконаннями — ні, жодного закону я не порушив. Вважаю, що всі епізоди мого обвинувачення вигадані, не обґрунтовані”. У відповідь було оголошено новий вирок: 10 років таборів і 5 років заслання...

Концтабори не зламали волі Олекси Тихого. Він брав активну участь у голодуваннях та в інших акціях протесту, спрямованих проти знущання табірною керівництва. Під зверненням в’язнів мордовських таборів серед 17 підписів був і підпис Олекси Тихого.

Однак і табірні кати не дрімали та сумлінно “відпрацьовували” свої криваві зарплати: частий карцер, каральна психіатрія, утримання в одній камері з небезпечними карними злочинцями, постійні знущання, — поставили остаточну крапку у цій сфальсифікованій справі знищення Людини. 5 травня 1984 року в табірній лікарні помер один із великих українців, “східняк”-донеччанин, украї “небезпечний злочинець”, людина, яка розмовляла у своїй країні мовою свого народу, — Олекса Тихий.

●

Костянтин НІКІТЕНКО,
м. Донецьк

9 травня у приміщенні львівської СЗШ № 99 відбувся Перший львівський дитячий Фестиваль художнього перекладу. Організаторами та засновниками його виступили Львівська обласна організація НСПУ, видавництво “Каменяр”, львівська СЗШ № 99, літературно-перекладацька студія “Голос”. У Фестивалі взяли участь 28 школярів із 11 навчальних закладів міста. Серед них були вихованці трьох літературних студій — “Галиця” (Зоряни Гладкої), “На горищі” (Оксани Копак) і літературно-перекладацької студії “Голос” (Наталі Трохим). Цей конкурс знайшов і добродіїв, які радо зголосилися надати чудові подарунки переможцям. Це обласне товариство “Просвіта”, видавництво “Каменяр”, фірма “Діал-Контакт”, політична артія “Батьківщина”, фірма “Галка”.

Учасники фестивалю подали на розгляд журі переклади з англійської, польської, німецької, чеської, французької та російської мов. У секцію перекладу з української на іноземну мову потрапило лише дві роботи, і це були переклади з української та чеської мов польською. Ціка-

МОЛОДЕ ГРОНО МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

во, що навіть серед наймолодших учасників знайшлися такі, які пробують перекладати з двох, а то й трьох мов: англійської, польської та чеської. Наймолодший учасник конкурсу було лише дев’ять років, найстарший — сімнадцять, тож роботи оцінювалися у трьох вікових категоріях: молодша — 4–7 класи; середня — 8–9 класи; і старша — 10–11 класи.

Фестиваль відвідали поважні гості, серед яких були представники засновників Фестивалю — Дмитро Іванович Сапіга, директор видавництва “Каменяр”; Ліліана Косановська, секретар Львівської обласної організації НСПУ. Серед гостей були письменники, перекладачі, науковці, зокрема, Андрій Содомора, відомий перекладач античної літератури, письменник, поет, викладач ЛНУ ім. Франка; Богдан Чепурко, поет, літературознавець, автор чудового букваря “На білому світі”; Роман Дідула, письменник, заступник редактора журналу “Дзвін”; Тетяна Хоменко, поет, доцент ЛНУ ім. Івана Франка; Сергій Зверев, перекладач, науковець, видавець; Зоряна Гладка, поет, керівник літературної студії “Галиця” при Львівській обласній Малій академії наук; Оксана Копак, письменниця, керівник студії “На горищі” тощо.

Фестиваль проходив у два етапи. Спершу учасники по-

давали на розгляд журі власні переклади разом із оригіналами, а 9 травня відбувся заключний етап, на якому діти виступали зі сцени зі своїми перекладами і журі виставляло остаточні оцінки, враховуючи ще й артистизм учасників. Хотілося б назвати абсолютних переможців у кожній номінації. В молодшій віковій категорії (4–7 класи) І місце посіла Юлія Анатольова, 4 клас СЗШ № 99 (перек-

Ярина Черняк — переможниця конкурсу

лади з польської). У середній віковій категорії (8–9 класи) І місце — Петро Рудик, 9 клас, СЗШ № 100 (переклади з англійської). У старшій віковій категорії (10–11 класи) І місце — Ярина Черняк, 11 клас, СЗШ № 99 (з англійської, польської, чеської польською).

На фестивалі панувала тепла атмосфера. Дорослі й

діти уважно й зацікавлено слухали виступи, широко раділи знахідкам, охоче аплодували. Було багато гарних і зворушливих моментів. Усі: і учасники, і гості, і члени журі — відзначали високий рівень дитячих перекладів. Адже всі розуміють, що виплекати скрипалю-віртуоза можна лише в тому разі, якщо почати його вчити змалку. А художнім перекладом у нас чомусь починають цікавитися аж у студентському віці й пізніше, хоча цілком логічно припустити, що й перекладачів-віртуозів легше виплекати з 9–10 річних дітей.

Переважає більшість юних (щоб не сказати малих!) учасників фестивалю перекладачів — це творчі діти, які пишуть власну поезію і прозу, співають, танцюють, малюють. Може, в цьому і криється розгадка успіху фестивалю. Марія Габлевич, член журі фестивалю, людина досвідчена й вимоглива, сказала: “Тут немає неталановитих дітей. Я не чула жодного бездарного перекладу”. Звичайно, це дуже доброзичлива оцінка, — але правдива. Бо справді, жоден текст, не залишив нас байдужими. Бо діти не вміють бути байдужими, і коли вони роблять щось охоче, то це виходить цікаво, а щоб виходило по-справжньому добре — треба вчитися. Тому в заключному виступі кожен, хто брав слово, — і Андрій Содомора, і Богдан Чепурко, і Галина Крук, і Марія Габлевич, — говорив про гарні враження від фестивалю і про потребу подальшої праці в цьому напрямі.

- **Наталія ТРОХИМ**, організатор фестивалю

ЯКИЙ ЖЕ В ЛОНДОНІ АЕРОПОРТ — ХЕТРОУ ЧИ “ГІТРОУ”?

Про особливості перекладу та правопису деяких власних назв

У сучасних газетах, журналах чи інтернет-виданнях, на екранах телебачення нерідко натрапляємо на камінь спотикання, що обтяжує сторінки багатьох засобів масової інформації та вуха й очі слухачів. Ідеться про неузгоджені, костьотрубаті й часто суперечливі назви іноземних компаній, що подаються українською мовою.

ЗМІ відтворюють назву відомого англійського аеропорту (Heathrow Airport) так, що можна вхопитися за голову. Скажімо, “5 канал” і телекомпанія “Ай-Сі-Ті-Ві” лондонський аеропорт називають “Хітроу”. Інтернет-видання “Кореспондент” і “Британські обрії” подають назву *Хітроу* (без лапок, хоча “Кореспондент” час від часу вагається, вживаючи це слово й у лапках). Телекомпанія ж “1+1”, а з нею “Дзеркало тижня” та “СТБ” вважають, що варто писати *Гітроу* (без лапок, з іншою літерою на початку слова). Лишень кілька видань, зокрема, львівська суспільно-політична газета “Високий замок” та інтернет-видання “Львівська газета” написали “Гітроу”. “5 канал”, щоправда, вагається, поєднуючи в одній статті дві різні назви одного й того самого аеропорту: в заголовку — “Гітроу”, далі у тексті — “Хітроу”.

Як бачимо, в сучасних засобах інформації годі натрапити на еталон, гідний наслідування. Адже навіть коли видання й подає назву правильно, все одно виникають сумніви через наявність варіантів. То який же в Лондоні аеропорт?

Для того, щоб поставити крапку над “і”, звернімося до сучасного правопису української мови. Передусім з’ясуємо, як передається англійська літера “H”. На початку слова, як правило, літерою “Г”: Гельсінкі, Гвінея, гіпотеза, гандбол. Кажемо Гарвардський університет (Harvard University), а не Харвард тощо. Винятками є *хобі, хоккей, хол*; вирішується доля Хемінгуея — чи бути йому Гемінгвеем. У будь-якому разі, пріоритет надається літері “Г”. Отже, англійську назву “Heathrow” слід передавати “Гітроу”. Англійський дифтонг “ea” подаємо українською “і” (а не “е” — Гетроу), бо саме так він звучить мовою оригіналу. Як відомо, сучасний переклад тяжіє до транскрибування й наближення до такого звучання, яке є в першотворі (Айрін, а не Ірен тощо).

Виникає наступне питання: у лапках чи без? У тому ж правописі чітко зазначено, що назви іноземних фірм, компаній, банків і т. ін. беруться в лапки, за винятком номенклатурного слова (або “родового означення” чи “загального елемента” — компанія, аеропорт), що пишеться з малої літери. Таким чином, має-

мо аеропорт “Гітроу”, а з ним і компанію “Соні”, корпорацію “Майкрософт”, телекомпанію “ТЕТ” і т. ін.

Дивують заяви про те, що “спостерігаються тенденції написання іноземних компаній без лапок, а то й літерами іншої мови”, наприклад: компанія Соні й компанія SONY; корпорація Майкрософт і корпорація MICROSOFT... Такі “зразки” є навіть у деяких підручниках... Що ж, українська мова таки передбачає написання певних назв без лапок, але йдеться тільки про іноземні телеграфні агентства, не про аеропорти!

На якій підставі з’явилася така тенденція? Як відомо, саме англійській мові властиво не брати назву в лапки — для цього існує означений артикль *the*, а в сучасній англомовній публіцистиці автором статей достатньо виділити назви курсивом. Усі ж номенклатурні слова (загальні елементи) у складі назв, як і самі назви, пишуться з великої літери. Тому й читаємо англійською: SONY Corporation (корпорація “Соні”), The CNN Channel (телеканал “Сі-Ен-Ен”) і т. ін. Стає очевидним, що тенденція виникла на кшталт англійської мови і не має жодного стосунку до української!

Наша мова має свої особливості й закони правопису власних назв. Отож перекладачам і журналістам слід дбати, аби власні назви звучали й писалися по-українському.

Чи мають право іноземні назви, що передаються англійськими літерами, взагалі з’являтися на сторінках українських видань? Коли йдеться про елементи графіки — емблеми, логотипи, фірмові знаки і т. ін., тобто коли іноземна (чи навіть українська) назва сприймається як складова графічного об’єкта, то так. Наприклад, назва газети “Народознавство”, обрамлена калиною чи орнаментом, не братиметься в лапки, бо це графічний об’єкт. Прапорець із написом “SMS”, що вискакує на якомусь сайті, очевидно, не потребує лапок. До того ж, відоме правило: в заголовках, на обкладинках і титульних сторінках друкованих видань назви в лапки не беруться. Отже, пишемо: журнал “Всесвіт”, видання “Таймз”, роман “Собор”, але на обкладинках і титульних сторінках подаємо ці назви без лапок.

Отже, коли назва вживається в писемному мовленні, то пасивне калькування іноземних конструкцій та ігнорування особливостей рідної мови неприпустимі. В українських текстах будь-які іноземні назви мають підпорядковуватися законам української мови.

- **Олесь ДМИТРЕНКО**, перекладач, м. Київ

ШЕВЧЕНКІАНА

Допоки політики Києва сварилися та з’ясовували стосунки в численних судах, політики в місцях тихцем прийняли “регіональні закони” про надання російській мові статусу другої державної... Звісно, читач уже знає, про які області йдеться. Що ж, помяленку “розвалюємось” морально, роз’єднуємось на ласі шматочки для сусідів. Аби легше нас було потім “бити”. А що накажете західним регіонам? Областям, що сусідують із Польщею, — запровадити польську другу державною? А чому б і ні? Поляків лише в Долинському районі Івано-Франківщини стільки, що... Діти з Долини безкоштовно навчаються у Варшаві, співають у хорі при костелі, польський священник проводить численні турне по сусідній країні, Долина й Опілля дружать повітами. Іздимо в гості до них, вони — до нас... Закарпаття ж може претендувати — на угорську, Верховинський район Прикарпаття — на румунську... Є за кого дбати, чи не так? Окрім самих себе...

Кожен наш необачний крок саме нині стане непоправним і катастрофічним завтра. Як той Чорнобиль, 20-ліття якого ми відзначили недавно. Сумне “свято”. Трагічне. То невже на честь цього сумного 20-ліття ми почнемо закладати основи руйнування нації? Адже про духовний Чорнобиль говорять давно, та до катастрофи глобальнішої, вважаю, вестимуть саме дії тих, хто править і правитиме нині. Як би там не було, слово, як відомо, не горобець. Особливо в руках (чи вустах і руках одночасно) липких, неширих, воно (слово) ще й набуває не лише мінливого змісту, а й мінливого... статусу. А що говорили перші люди нації — керівники блоків і партій колись? Як приклад — цитати деяких політиків про Т. Г. Шевченка з книги “Шевченко в моєму житті” (Київ, “Фенікс”, 2004), упорядником якої є письменник О. Шарварок. До речі, про

А СЛОВО — НЕ ГОРОБЕЦЬ...

цю книгу свого часу писала газета “Слово Просвіти”. Так-от, саме зараз не зайве нагадати, що говорили народні депутати про мову й Шевченка, в тому числі й нинішній Президент Віктор Ющенко, який тоді ще не був президентом. Цитую: “... 20 рукописних сторінок, поданих до цензурного комітету, стали Шевченковим проектом національної ідентичності українців. Він говорив до свого народу як Єзекіїл до сухих кісток, розсипаних на долоні: “Я введу у вас духа — і ви оживете!” Його книга поставила питання не про українську мову, а про українську державність...”

Рационалісти вважають, що море, яке розступилося, і гори, якими рухає віра, є лише поетичними образами. Вони ніколи не збагнуть, що віра поета створила незалежність України” (Віктор Ющенко, 2002 рік).

А ось слова іншого нардепа Олександра Мороза (з наведеної вище книги про Шевченка): “... Поза всяким сумнівом, найважливішою з ознак тональності є знання мови. Хто нею пристойно володіє, не зміг би обійтися без Т. Шевченка, бо “Кобзар” — як коріння калини, що не дозволяє замулитися мовній криничці, як саме джерело в ній. ...Вгамуймося в демонстративних турботах про мову та робімо: книговидавництво, кінематограф, телевізю, радіо. Не чудуймо людей віднесенням Гоголя до зарубіжної літератури, але запроваджуймо нормальну українську мову повсюдно, розпочинаючи з першого кабінету, де її найбільше бракує. Оце й було б по-Шевченковому” (Олександр Мороз, квітень 2003 р.).

Письменник Шарварок зібрав у своїй книзі докупи еліту нації не лише аби ми говорили про Шевченка і “заговорювалися”. Посилання на цю книгу ще будуть, і в часі не загубляться. Та хто їх почує, коли

всі наче поглухли? А в передмові до книги “Шевченко в моєму житті” народний депутат, поет Б. Олійник на початку наголошує: “Хоч би як ми крутили чи вертіли, але коли йдеться про Шевченка, то не обминемо питання національне”.

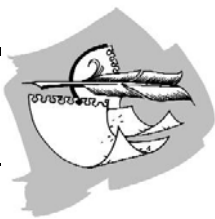
Тож бо й воно! Травень чи червень, вересень чи січень, весна чи осінь, літо чи зима, — мова, як і національне питання, завжди актуальні! І слово — такі не горобець! Хоча... Ми вже так звикли “пурхати” словами, вчинками, дешевими анекдотами, брудною лайкою, що... За промовистою трикрапкою годилося б трохи помовчати й подумки помолитися. За здоровий глузд новообраної Верховної Ради також. А ще... Знову прочитати Шевченка. Бо як наголосувати народний депутат, поет, голова “Просвіти” Павло Мовчан: “...Його слово нас адресує до вічності, до минулого часу і в безмірність майбутнього. Саме тому наше Слово — безсмертне, але воно потребує постійного вібрування, доторкування нашого артикуляційного апарату до Слова Т. Шевченка: потрібно його декламувати, співати, читати, охоплювати думкою, чуттєво його забарвлювати.

І кожне нове покоління прочитує це Слово по-своєму. Озвучує його по-своєму, трактує його по-своєму, співвідносячи свій час із Великою національною Позачасовістю” (Павло Мовчан, “Шевченко в моєму житті”, 2004 р.).

Додам, що, як відомо, і Б. Олійник і П. Мовчан — лауреати Національної премії України ім. Т. Шевченка.

То хай же такі слово і розбудить, і полюбить, і розрадить, і порадить!.. Бо хто ж ми без Нього?

- **Надія ДИЧКА**, член НСНУ, м. Долина Івано-Франківської обл.

ПОЛЬСЬКИЙ РЕПОРТАЖ

Король Казимір Великий

Чергове й останнє перед літніми канікулами заняття нашої школи журналістики в Польщі було присвячене темі історії та культури. А де його ще можна провести краще, аніж у духовному центрі Польщі — Кракові. Місто, якому понад тисячу років. Місто, яке кілька віків було столицею Польщі. І навіть після офіційного перенесення столиці до Варшави протягом наступних століть поляки резонно вважали, що це друга столиця їхньої держави. Саме тут проходила коронація всіх королів, тут їх і ховали в майже тисячолітньому королівському замку Вавель, — історичному серці Польщі.

Звичайно, організатори програми нашої школи, а це Південно-Східний інститут наукових досліджень у Перемишлі, Генеральне консульство США в Кракові, Фундація для едукції (Варшава) і медіа-програма “Партнерство для демократії”, прагнучи показати зміни в Польщі після вступу до ЄС, тему занять сформулювали так: “Модерне управління культурою”. Але йшлося про всю духовну сферу. Тим паче, що Краків сотні років перебував на перехресті східної і західної, північної і південної культур. А ще — завжди був осередком інтелектуальної свободи. Не випадково тут жили і живуть найвидатніші вчені, літератори, митці, духовна еліта Польщі. Наприклад, обидва сучасні лауреати Нобелівської премії з літератури поети Чеслав Мілош і Вєслава Шимборська — краків’яни. Один із найвидатніших кінорежисерів Польщі й світу Анджей Вайда теж мешкає в Кракові, щойно відзначив 80-річчя. Адам Міцкевич. Юзеф Пільсудський. Папа Римський Іван Павло II. Усе це — в історії Кракова.

Про це йшлося на відкритті нашої програми в Міжнародному центрі культури, річний бюджет якого — 5 мільйонів злотих, з яких 70 % надходить із державного бюджету. Решту центр заробляє сам. 15 років існування. 100 виставок, які відвідали 330 тисяч осіб, 76 міжнародних наукових конференцій і семінарів — така коротка статистика. Численні друковані видання. Багатовіска бібліотека, в тому числі з українським відділенням. Щоправда, близько 90 % цих українських видань присвячені одній-єдиній області — Львівській. І так практично в усьому: решта 24 регіони України для Польщі — ніби біла пляма. Хто винен? Поляки чи ми самі?

ТЕАТР У ЗАВОДСЬКОМУ ЦЕХУ

Історія і сучасність, традиції і модерн. Досить оригінальне поєднання цього ми побачили в наступному пункті програми. Для цього поїхали в Нову Гуту. Я запитав у організаторів, чому в програмі Нова Гута названа “прокляттям Кракова”. І тут ціла історія. Нова Гута — це промисловий район Кракова, збудований кілька десятиліть тому, в найглухіші часи соціал-комуністичного режиму в Польщі. Власне, збудований був величезний металургійний комбінат ім. Леніна, а задля цього заводу — і сам район міста. Чи, скоріше, місто при місті, як щось неорганічне для Кракова. Смісл був не економічний, а політичний. Краків як центр духовної свободи залишився вогнищем вільнодумства, інтелектуальної опозиції і в часи соціалізму. Ось і виник задум “розбавити” інтелектуальний, духовний, урешті, релігійний Краків соціалістично-пролетарською масою. Так виріс комбінат і Нова Гута, куди приїжджали з усієї Польщі новітні пролетарі з учорашніх селян. Усе на кшталт радянської індустріалізації в СРСР, на

КРАКІВ. У СЕРЦІ ІСТОРІЇ

Щомісяця у складі групи з 15-ти журналістів України я їжджу до Польщі на так звані “Варшати дзеннікажські”, цебто школу журналістики. Мета цієї програми під назвою “Партнерство для демократії” — показати, що змінилося в Польщі за останні роки зі вступом країни до Євросоюзу.

Краків. Старе Місто

кшталт індустріальних конгломератів Донбасу. Типові московські “Черьомушки” з сірими 4—5-поверхівками. Типовий уклад життя від заводського гудка до гудка. У “соціалізації” Нової Гуті, а відтак Кракова, дійшло до того, що в цьому пролетарському місті у місті було заборонено будувати костьоли. І це у всуціль релігійній католицькій країні.

Усе це вже позаду. Металургійний комбінат, як і подібні монстри в СРСР, дихає на ладан. Але життя триває. У Новій Гуті, тепер одному з районів Кракова, досить просторому, зеленому, число мешканців уже перевищило 200 тисяч (загалом у Кракові 800 тисяч). Саме тут виник дивний театр “Лазня Нова”. Точніше, театр переселився сюди торік із Казиміжу — центральної історичної частини міста. Цей професійний і приватний театр існує 7 років. Із нами зустрівся його керівник Бартош Шидловський. Молодий режисер, директор і водночас шеф театрального товариства “Лазня”. А товариство — це не лише театр, а й цілий спектр культури. Виставки, свята, навіть започатковується власна кіностудія.

Бартош Шидловський з натхненням розповідав про мистецький задум, явно протилежний металургійно-соціалістичному. Зруйнувати імідж Нової Гуті як району п’яниць, бандитів, району бездуховності. У сміливості експериментаторам не відмовиш. Бартош і його молоді колеги, такі ж ентузіасти, якщо не сказати фанати Нової Гуті, розмістили театр... у заводських цехах. Точніше, у виробни-

чо-навчальній базі колишнього профтехучилища при комбінаті. Цех переобладнується під зал для вистави. Під однією зі стін — імпровізована сцена. У залі розставляють стільці для глядачів. Калейдоскоп декорацій, гра світла, музичне оформлення. Грають цілком професійні актори із солідних краківських театрів — за ангажементами. Але до гри залучаються і мешканці Нової Гуті. Є навіть спектакль без професійних акторів. Ще цікавіше — пропозиція до мешканців приносити в театр свої сюжети з життя. Так народився хіт минулого сезону — спектакль “Едіп”. Так, отой самий, за класичною давньогрецькою трагедією. Але дійство химерно переплітається з долею реального польського підлітка, який проходить непростий шлях від тюремної камери до нормального життя. Сюжет із життя, цей хлопець і зараз мешкає в Гуті. На цей спектакль у залі виставляється рівно 270 місць, і щоразу — аншлаги.

ТУРИСТИЧНА ПОДОРОЖ У СОЦІАЛІЗМ

Ми ще трохи затримаємося в Новій Гуті, щоб побачити, як у країні, що першою із соціалістичного блоку рішуче порвала з соціалізмом, можна робити бізнес на соціалістичній історії. Випускник юрфаку Краківського Ягеллонського університету Міхал Островський створив своєрідну туристичну фірму, побудовану на одному проекті: “Тур у соціалізм”. Почалося з того, що Міхал кілька років тому

Королева Ядвіґа

на прохання свого знайомого з Англії зробив йому маленьку екскурсію по Новій Гуті, дещо показав і розповів, як жило покоління його батьків при соціалізмі. І тут народилася ідея: створити такий туристичний маршрут. Саме по Новій Гуті. Міхал орендував звичайну квартиру в звичайному сірому будинку, понашому “хрущовці”. Тут тепер його офіс і тут один із головних “експонатів” туру — сама квартира. Звичайна, двокімнатна. Але не зовсім звичайна. Усе — в стилі 70-х років: меблі, картинки на стінах, навіть посуд, навіть керамічні сувеніри з Болгарії — єдиної країни, куди тоді могли їздити польські туристи, окрім СРСР.

Міхал продає і сувеніри. Наприклад, червоні бюсти Леніна, які йдуть по 40 злотих (60 гривень). Або шапка, в якій ходили польські робітники у Новій Гуті. Коштувала на теперішні гроші півзлотого (75 копійок), тепер охоче розкуповується за 50 злотих.

По Новій Гуті розроблено 2-годинний і 4-годинний маршрути. Туристів возять “драбантами”, примітивними, але популярними в 70—80-ті роки легковими авто з НДР (Німецької Демократичної Республіки, хто вже забув). Маршрут передбачає відвідини ресторану “в стилі Герека”, це був керівник польської компартії. Туристів розважає музичний гурт “із сільського весілля”. Словом, від іноземців немає відбою. Переважно туристи з Англії, Німеччини. Трапився якось із Росії. З України Міхал не пам’ятає.

Я розповів Міхалові, що для нас, українців, це ще не історія. В Україні мільйони людей жили і живуть у таких самих квартирах і ще не так далеко відскочили від отого самого соціалізму, який для людей з інших країн, як і для самих поляків, стає екзотикою.

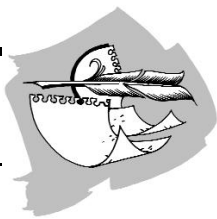
НА ПЕРЕХРЕСТЯХ КУЛЬТУР

Знову ми в старовинній центральній частині Кракова. Наступний блок програми присвячений синтезові культур світу, яким завжди було відоме місто. Журналіст і фотограф з Англії Кріс Шваж своїм коштом і зусиллями створив “Музей Галіції”. Провідна тема музею, а тим паче недавно відкритої тут виставки “Сліди пам’яті” — єврейська культура Галіції. Зауважу, що цей географічний термін тут трактується досить розширено, до Галіції зараховують і західноукраїнські землі, і східні та південно-східні польські.

Кріс Шваж пройшов із фотоапаратом слідами проживання євреїв у Східній і Південній Польщі. А саме в цій країні була найбільша за численністю єврейська громада в Європі. Була до Другої світової війни, яка, власне, й почалася нападом Німеччини на Польшу 1 вересня 1939 року. За роки окупації було знищено не лише мільйони поляків, а майже повністю — єврейську громаду в країні. Сумнозвісний Освенцім — теж на краківській землі. А ще були тисячі освенцімів у містах, містечках і селах. Залишилися руїни. Руїни осель, синагог, кладовищ. Усе це — на виставці. А ще — розповідь про тисячі поляків, українців, людей інших національностей, які, ризикуючи власним життям, врятували від знищення життя тисяч євреїв. Тепер вони відзначені званням “Праведники світу”.

Потім була цікава екскурсія старовинним районом Кракова — Казиміж. Назва на честь короля Польщі Казимира Великого. Цей

ТА КУЛЬТУРИ

Старе Місто. Сценки вуличного життя

один із найвидатніших монархів держави (правив у 1333—1370 рр.) зміцнив державу після десятиліть міжусобних війн, пишався тим, що, подібно до римського імператора Августа, прийняв столицю, Краків, дерев'яною, а залишив її мурованою, створив розвинене правосуддя. Між іншим, закони великого короля захищали насамперед простих людей, за що він був прозваний “королем холопів”. А ще Казимір на руїнах створив могутню економіку держави. Він першим призначив міністром фінансів єврея, котрий вірою і правдою служив Польщі і багато зробив для її економіки. А король спорудив поряд із Краковом спеціальне місто — Казиміж. За однією версією — для євреїв, яким він усіляко сприяв, за іншою — як те, що нині звуть “вільною економічною зоною”. Тепер це старовинний район Кракова.

Вілла “Деціюш” на околиці Кракова — старовинний 400-річний палац, типова садиба багатого й знатного польського роду. Таких дворянських обійсть у Польщі — сотні. Збережені, відреставровані, перетворені в дитячі будинки, туристичні об'єкти чи центри культури. Цей палац у власності комерційної структури “Товариство Вілла Деці-

юш”. Директор Данута Гльондіс із гордістю повідомила, що кілька років тому в палаці Віктор Ющенко, тоді прем'єр-міністр, зустрічався з польським керівництвом. Такі візити тут не рідкість. Але головне, звісно, інше. Це Літня академія мистецтва, численні семінари, конференції, фестивалі, в тому числі Дні української культури в Польщі. Щодо “модернового управління культурою”, цебто функціонуванні “Деціюша”, то тут усе на комерційній основі.

Нарешті, ще одне перехрестя культур — відвідини Центру японського мистецтва й техніки. Модерновий палац на березі Вісли, якраз навпроти Вавелю. Дітище Анджея Вайди. Історія така. Свого часу Вайда отримав кінопремію в Японії. Грошовий еквівалент — 360 тисяч доларів. Із симпатії до Японії, до мистецтва Сходу, Вайда вклав кошти у створення центру. Уряд Японії також допомагав фінансувати проект. І ось виріс центр. Виявляється, ще понад 100 років тому в Кракові були фанати японського мистецтва, які зібрали чималу його колекцію. Частина її експонується тут. А головне — центр став осердям польсько-японських контактів, насамперед у царині культури. Кожен артист чи колектив з

Японії обов'язково виступає в центрі. Виставки, наукові контакти, видавнича справа — все це також робота центру.

**НІЧ МУЗЕЇВ
У КРАКОВІ**

А що ж власне польська культура, особливо історія? Для цього в нас з вами попереду ціла ніч. Це свято так було й назване — “Ніч музеїв у Кракові”. Щорічне велелюдне свято проводилося втретє. З сьомої вечора до другої ночі десятки музеїв міста — і державні, і приватні — відчинені, і вхід туди безкоштовний. Коли нам вручили програму “Ночі...”, то заохотилося побігти одразу в десятки боків одночасно. Але почали з офіційного відкриття в самісінькому центрі, на Ринку Гловнім, у Музеї історії Кракова. Президент міста відкрив свято, повідомивши, що кількість відвідувачів музеїв цієї ночі може досягти 80 тисяч осіб, цебто по кілька тисяч на музей.

У цьому я пересвідчився дуже швидко. Посеред центральної площі, в палаці “Сукенніца” (очевидно, колись виробляли або продавали сукно) розміщений ще один музей — польського мистецтва XIX століття. Але до картин Яна Матейки та інших майстрів стояла вже така черга, що на моє запитання “чи на дугу та колейка”, мені пояснили: на годину. Стояти в “колейце” не хотілося, і я побрів вечірнім Краковом, переповненим людьми. Усе-таки встиг побувати в кількох музеях. Окремо скажу про Музей кардинала Краківського Кароля Войтили. Ви, звісно, знаєте, що цей кардинал відомий світові як Папа Римський Іван Павло II. Саме з краківської кафедри він пішов на Ватиканський престол, де правив 27 років. Народившись неподалік, у містечку Вадовіце, саме в Кракові Кароль Войтила жив, навчався в знаменитому Ягеллонському університеті, почав і продовжив свій шлях служіння Богові і людям. У Музеї — все життя видатної людини планети, від народження до упокоєння рік тому.

Побачив я і знаменитий Ягеллонський університет. Заснувала його королева Ядвіга за сприяння її чоловіка — короля Владислава Ягайла, засновника династії Ягеллонів. Це кінець XIV століття, понад 600 років тому. Важко повірити, але в Музеї університету повністю збережені студентські аудиторії більш як півтисячолітньої давнини, навчальне приладдя. Наприклад, те, яким користувався студент університету, ще один знаменитий поляк — астроном Миколай Коперник.

**ВАВЕЛЬ —
У СЕРЦІ ПОЛЯКІВ**

Не знаю, з чим порівняти Вавель. Королівський замок, що на височезному пагорбі, домінує над містом. Щось схоже на Московський Кремль? Але менш помпезне й еклектичне. Принаймні компартійний Палац з'їздів тут збудувати нікому б не спало на думку. Червоні кам'яні стіни в багатьох місцях вищі від кремлівських. Башти з бійницями, редути — справжня фортеця, якою і був Вавель мало не тисячу літ.

Домінує над замком, над містом Вавельська катедр — головний костіол замку, а відтак і королівства. До дому Господа примикають королівські пала-

Центральна площа Кракова — Ринок Гловний. Величний Маріїнський костел

ци. Тут мешкали владики Речі Посполитої, однієї з наймогутніших держав середньовічної Європи. Тут вони й поховані. Десятки королівських усипальниць у підземеллях Вавельського замку.

Вавель як головна святиня Польщі — раз головний музей країни. Він структурований на кілька музеїв: окремо усипальниця монархів, окремо їхній палац, музей катедр, скарби корони польської — всі регалії, найцінніші державні реліквії, коштовності, окремо — королівські сади. За день усе докладно оглянути неможливо.

Мене вже не дивує, як усе це можна було зберегти протягом періодів лихоліть, які пережила Польща в самісінькому центрі Європи. Збережено, бо це — найцінніше, найголовніше, це душа і серце народу.

І знову сумна аналогія з нашою історією. Немає могили Богдана Хмельницького. На чужині, невідомо де, похований Іван Мазепа. Немає пантеону наших видатних князів і гетьманів. Немає княжих і гетьманських палаців. Єдиний в Україні гетьманський палац у Батурині “реставрується” чи то 20, чи то 200 років. А самого господаря палацу, нашого останнього гетьмана Кирила Розумовського ще в 20-ті роки тут же, в Батурині, було викинуто з могили. Ось де наша “історична пам'ять”.

Найвидатніший поет Польщі Адам Міцкевич помер і був похований 1855 року в Парижі, та в 1890 році Польща перепоховала свого великого сина тут, на Вавелі, в підземеллі кафедрального храму. Там, де упокоїлися Казимір Великий, його батько, збирач польських земель Владислав Локетек, юна 25-річна королева Ядвіга і її чоловік, син Великого князя Литовського і король Польщі Владислав Ягайло. Їхні серця там, де зараз серце кожного поляка.

...Я стояв біля високих стін Вавеля. Вийшов із замку, в який уже поспішали натовпи туристів із Польщі й усього світу. Таблички на стовпчику сповіщали, що звідси до Парижа, Буенос-Айреса чи Токіо стільки-то кілометрів і що 750 кілометрів до Києва. До столиці нашої держави, нашої землі, яка така ж красива, як і польська земля, і народ якої вартий нормального життя, якщо, звісно, цей народ не забуватиме, хто він і яке коріння пов'яже його з цією чудовою землею.

●

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Вавель — історичне серце Польщі

Якщо скористатися мовою літописця, то слава про Сергія Архипчука пройшла по всій Україні. Його творчий діапазон вражає. Він досвідчений діяч фестивального руху в Україні, керівник та ідеолог колективу поетичного театру “Мушля”, викладач Університету культури й мистецтва. Він уміє ставити оперні й драматичні вистави, фестивалні дійства, концерти, ювілейні свята і церемонії. І це, певно, не від всеїдності, а від творчого азарту й широкого кола уподобань.

У Сергія гарний родовід (він народився 1960 року на хуторі Ганнівка на Рівненщині в сім’ї сільських трударів) і чудова освіта — Дніпропетровське державне театральне училище (актор драматичного театру) і Московський державний інститут театрального мистецтва ім. А. Луначарського (режисер музичного театру).

Сергій Архипчук — лауреат Міжнародного конкурсу режисерів естради (Москва, 1989 р.); “Режисер року” (фестиваль “Нові зірки старого року”, 1994 р.); Вагнерівський стипендіат (Байройт (ФРН), 1997 р.).

Серед розмаїття його постановок “Юланта” П. Чайковського і “Набукко”, “Отелло” Верді (Донецьк), “Мачуха Саманішвілі” Г. Канчелі, (Дніпропетровськ, краща вистава 1987 року), “Пан Коцький” М. Лисенка (Коломия, 1991 р., лауреат I Міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка), “Аїда” Верді (Львів), “Пігмаліон” Б. Шоу (Ніжин), шоу-вистави з Гуцульським естрадно-фольклорним театром-студією “Заграва” (головний режисер, гастролі в містах: Вроцлав, Москва, Монреаль, Торонто та інші) тощо.

“НАЙБІЛЬШИЙ ПРОКОЛ — ЦЕ РОБОТА, ЩО НЕ ДІЙШЛА ДО ЛЮДЕЙ”

— Сергію, цікаво дізнатися, яким є Ваш режисерський конёнок? У чому Ви найбільш потужно почуваетесь?

— Є так звані кордони і береги, які відокремлюють Сергія Архипчука від іншої режисури. Є знакові речі в різних жанрах, — це опери “Аїда” і “Набукко”, рок-фестивалі “Мазепа-фест” і “Тарас Бульба”, фестиваль авторської пісні та співаної поезії “Оберіг”, авторський вечір поета Павла Мовчана тощо, в яких проглядається мій почерк. Як за кісткою можна зрозуміти, що це динозавр, або засць, або мамонт, чи якась інша істота, так, мабуть, можна сказати, що це я, а не хтось інший.

Для мене найважливішими є національна визначеність, глибинне й чітке усвідомлення того, на якій землі я живу і хто зі мною поруч стверджується. Мені здається, що цей нерозривний зв’язок, жива судинна система відчутна в різних моїх постановках, які зроблені в різних формах і різних жанрах.

А взагалі я дипломований оперний режисер, але завжди готовий до будь-якого іншого матеріалу. Життя привчило мене до того, що треба казати тільки те, що можеш сказати тільки ти, незалежно від матеріалу: чи то мелодрама, дитячий твір, поетична вистава тощо. І цим ти будеш цікавий.

— Чому оперний режисер узався за рок-фестивалі? Це замовлення чи Вами рухає внутрішнє знання жанру?

— Тут інше. Для мене це питання більше культурологічної справедливості, тому що при абсолютно безпардонній, безапеляційній ситуації з окупованим інформаційним простором в Україні, рок і бард-фестивалі були громадянськими вчинками. Наприклад, полтавський “Мазепа-фест” заснований колишнім дисидентом Миколою Кульчинським, мною і музикознавцем Олександром Євтушенком. Для нас ідеологія фестивалю — оприлюднити те, що є сьогодні цікавим у часі, є образом цього часу, формує цей час. Ми вивели на світло ті гурти, які існують, але яких ніби немає.

— Чим Ви пояснюєте змову мовчання навколо них?

— Тим, що відбувалося і сто років тому: національною розмитістю, продажністю, зацикленістю на сусідському городі. Політики,

певні мас-медійники, приходячи додому, заглядають у власний холодильник, а не в сусідський, але на інформаційному городі вони порпаються у сусіда, а той тільки радий, бо просуває свою продукцію за наші гроші.

Поруч із нами живуть угорці, австрійці, поляки, німці, словаки, румуни, які мають свою неповторну культуру, а ми відверто зациклені на старшому браті. “Зацаровані на Схід”, — сказав колись Тичина, ці чари досі багатьох надихають, вони дивляться через зачаровані окуляри, і найгірше, що ті окуляри на серці й у голові.

— Якими роботами Ви найбільше пишаєтеся? Чи траплялися провали?

— Мене вельми тішить одна з останніх робіт — “Заповітне” Миколи Вінграновського в поетичному театрі “Мушля”. Ми безупинно говоримо про відродження, хоча є речі, котрі

був жажливий ляп, особливо з огляду на зміст задуманого. Я б не побажав такого нікому з режисерів.

Найбільші ляпаси — у снах. Мені досі сняться режисерські сні про те, що все зривається: декорації, світло й звук вийшли з ладу, ведучі або захворіли, або не вивчили тексту. Сон повторюється у різних варіаціях і чомусь пов’язаний із фестивалем “Тарас Бульба”.

“КОЛИ ТИ НЕ Є, ЦЕ ЗНАЧНО ТЯЖЧЕ, НІЖ КОЛИ ТИ Є”

— У мене складається враження, що Україна потерпає від дефіциту режисерів. Наприклад, більшість провідних театрів очолюють літні режисери, які часто запрошують для постановок молодших колег з інших країн, наприклад, із Росії, Грузії, Італії. Ваша думка з цього приводу?

— Можна узагальнювати і не узагальнювати. Якщо говорити про Національний театр опери та балету імені Шевченка, то там ситуація з режисурою більш ніж кризова. Замість того, щоб вираховувати, підтримувати своїх фахівців, вірити в них, театральні керівники намагаються взагалі обходитися без постійних режисерів, як це донедавна було в Львівській опері, як нині є в Донецьку, в Одесі, схожа сумнівно-непевна ситуація в Харкові, в Дніпропетровську...

СЕРГІЙ АРХИПЧУК: «ДЛЯ МЕНЕ НАЙВАЖЛИВІШОЮ Є НАЦІОНАЛЬНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ»

Сцена з опери Д. Верді “Аїда”

вже не можливо реанімувати, а от щодо поетичного театру, традиція якого існувала впродовж багатьох десятиліть, я нутром відчуваю, що цю прогалину треба засівати, і мені здається, те, що ми зробили, дозволяє побачити й наш час, і наші проблеми, і по тому, як глядач реагує на певні моменти, можна зрозуміти чимало про самого глядача.

І найголовніше те, що від Рівного до Донецька, від Полтави до Києва, незалежно від мови і традицій, цей поетичний колаж Вінграновського сприймався людьми, він потрібен, і саме в такій динамічній сценічній формі.

Пишаюся постановкою опери “Аїда” у Львові, пишаюся фестивалями, які мали своє обличчя, драматургію, сценографію, концепцію, стилістику.

А щодо провалів і проколів... Це ж найкращі наші вчителі! Найбільший прокол — це втрата роботи, коли вона не відбувається взагалі. А відверті провали я забув (сміється).

Хоча... Згадую таке. Ще за радянських часів ми робили дуже трагічне дійство, пов’язане з десятиліттям із дня смерті й сорокаріччям із дня народження Володимира Івасюка. Тоді було дуже багато опору, чимало кадебістів нишкли в залі. Дирекція театру імені Заньковецької дала нам на поміч дещо невірноважену жіночку. Вона відкрила завісу в невідповідний момент, коли на сцені не все ще було готове, хтось зопалу побіг тощо. Це

цим театром. Він багатожанровий, там панує російська трагікомедія, латиноамериканська й індійська мелодрама, італійська комедія, американські бойовики тощо. Український театр, і режисура в тому числі, часто-густо живе не тим життям, яке вирує в приміщеннях цього космополітичного театру. Як легко, наприклад, була затоптана вистава Галини Тельнюк “УБН” (“Український буржуазний націоналізм”) у театрі імені Заньковецької. Можна сперечатися щодо вартості драматургічної, акторської, музичної, але те, що ця вистава була найактуальнішою для мене за всі роки незалежності, — це факт (слава Богу, вона досі йде у Львові). Але дуже легко й швидко київські псевдознавці від театру, люди в червоних халатах і з великими тесаками її зарубали й затоптали.

— Є думка, що українська драматургія слабка, інакше б п’єси наших авторів ставилися по всьому світові.

— Не треба робити зі “всього світу” супераргумент. Колись Катерина II дала добрячий “сармак” французьким літераторам, щоб вони писали про Московію, а інший російський можновладець дав гроші, щоб утворити назву Росія, а не Московія. Це все можна купити і зробити. У світі підробних цінностей, імітації коштовностей не так уже важко роздуть бульку на весь світ.

Із другого боку, згадаймо, як п’єси Коломійця, Корнійчука, Левади, Канівця йшли в театрах по всьому СРСР — це була ідеологія. А те, що зараз відбувається, — теж багато в чому ідеологія: дехто не хоче визнати український театр.

— Сергію, Вас часто можна побачити у філармонії, на виставках художників, на книжкових ярмарках, в опері, в драматичних театрах тощо. Це від всеїдності, чи відбувається акумуляція певних ідей?

— До всеїдності далеко, я б значно більше хотів бачити, ніж можу, до того ж баланую між навалюю інформації і внутрішніми табу, щоб не переїсти тієї інформації.

Під час навчання в ДІТІСі однією з “технологій” було ведення щоденника вражень. І коли мій художній керівник курсу побачив, що один день я в цирку, другий — на концерті італійського співака Джанні Моранді, третій — у Дюссельдорфській опері, четвертий — у драматичному театрі Марселя Марішала, далі — на камерній виставі, на джаз-фестивалі, він сказав: “Я не можу зрозуміти, де ти, а де не ти”. А потім промовив: “А-а, вибач, скільки тобі років? Вісімнадцять?”

Тепер мені далеко не вісімнадцять, але намагання відчувати різні мистецтва не згає, бо вони щільно поєднані з життям. Це як закон сполучних судин. Якщо одну судину підняти, то рівень рідини в іншій обов’язково зреагує. Рок-фестивалі цікаві не тільки як стихія, а як частина життя мого народу, молоді, виникає намагання зрозуміти й підкласти своє вміння, досвід, і не тільки тому, що є біла пляма у висвітленні цього явища, а й тому, що йти незнаними шляхами цікавіше. Ось, наприклад, Андрій Жолдак, вельми яскравий режисер, і той, хто піде його шляхом, буде приречений повторювати. Є люди, які постійно щось повторюють. Для мене цікаво йти своїм шляхом. Є така французька приказка: “Я п’ю з маленької чарочки, але зі своєї”. Я не знаю розмірів моєї чарки, але мені є що сказати і як сказати, і це може бути почуто.

Для того, щоб побачити всі хибі, відхилення, нахили і ракурси режисера або актора, для цього не треба в нього брати інтерв’ю, треба, щоб відкрилася завіса, і ви почали всотувати дійство. Справжнє мистецтво — найбільша винагорода, найбільший гонорар для митця, це той трунок, який не зрівняється з ніякими алкогольним напоями й допінгами.

— А що таке режисура?

— Режисура — це культура. Коли її немає, це відчують усі. А коли є, режисуру можна не помітити, всі подумують, що це так природно: людина вихована, все злагоджено працює. Я люблю вислів Довженка, де йдеться про його мрію поставити такий фільм, щоб у глядача було враження, що сценарист не писав сценарію, режисер не керував знімальним процесом, оператор — камерою, актори не вчили ролей. А все вийшло ніби само по собі, як яблуко, котре росло, дозріло, пригрілося на сонечку і впало.

●

Спілкувався
Володимир КОСКІН

ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

“Я БУВ ЧЛЕНОМ КПЗУ...”

“Територія, де я проживав (с. Пасіка Грубешівського уїзду Люблянського воєводства), була зайнята німцями, коли ж почала на польські війська наступати Червона армія, німці в цей час відступили. ...Вже коли встановлювався державний кордон СРСР, місцевому цивільному населенню, яке брало участь у сільських комітетах і сприяло Червоній армії, запропонували виїздити в її тил. У жовтні 1939 нас, біженців, повантажили в залізничні вагони, і ми попрямували в Україну. 10 листопада наша сім'я (йдеться про Йосипа Лукасюка, його дружину Ніну та сестру Марію, синів Антона і Анатолія, старенька мати та трирічна донька Лукасюків залишилися у рідному селі) прибула в радгосп Рози Люксембург, що в Бобринецькому районі”.

Дуже схожа історія прибуття у наші краї і родини Полюхів: “Коли під час військових дій польську армію розбили і вона втекла, у нас виявилось безвладдя, по селу ходили різні банди, грабували населення. Їх ніхто не переслідував. Нам стало відомо, що недалеко (йдеться про с. Мачте того ж Грубешівського уїзду) перебувають частини Червоній армії, громада вирішила послати туди делегата, аби отримати допомогу для наведення у селі елементарного порядку. Делегат Антон Копач, повернувшись, сказав, що треба організовувати місцевий комітет, збирати зброю, боротися з бандами. Після цього ми, організувавшись, обеззброїли кілька банд, Червона армія всіляко нам сприяла. Тоді із села в СРСР виїхало більше 50 сімей, з них десять — у радгосп Рози Люксембург”. Із великої родини Полюхів багато хто лишився у Західній Україні, але крім нього ще дві сестри з чоловіками теж виїхали до СРСР.

Не можна сказати, що Лукасюкам і Полюхам так уже сутужно жилося за старого ладу. Йосип вів своє господарство, мав шість десятин землі, дві коняки, корову, телицю, хату, сарай. Але при цьому, очевидно, був небайдужий до соціалістичних ідей, бо ще 1931 року (розповідав під слідством) його односельці, як виявилось, члени КПЗУ Йосип Грицюк, Леонтій Мазниця та Володимир Марамон часто зверталися до нього, аби він допомагав їм у партійній роботі (цікаво, чи жалкував про те?). За дорученням Грицюка 1932 року сім днів переховував у себе працівника окружкому партії. Якось у його оселі проводили парт-

ВОЗЗ’ЄДНАННЯ. БОБРИНЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ

Про золотий вересень 1939 сказано й написано чимало. Тоталітарна система, опанувавши Західну Україну, відразу ж почала підганяти її під свій копил: нищила тисячі людей, цілими селами виселяючи їх до Сибіру, розстрілюючи інтелігенцію, не один рік борячись із УПА, доки так-сяк пристосувала вільнолюбних західняків до себе. У тих краях теж було чимало таких, які беззастережно вірили комуністичній ідеї, всіляко намагалися допомагати Червоній армії, добровільно переселялися у тодішню Радянську Україну. Але й вони, трохи поживши у соціалістичній дійсності, часом виявлялися “ворогами”, — комуністична система не могла сприйняти їхні життєві мірки, розуміння суспільних статусів, урешті, наявність елементарної людської гідності.

Серед таких переселенців до Бобринецького району опинилися і двоє теслів — Йосип Лукасюк та Олександр Полюх.

збори. Але офіційним членом КПЗУ, хоча й стверджував це, Лукасюк не був, мабуть, просто співчуваючим. Пізніше, як і Олександр Полюх, став членом місцевого комітету. Але ж у Західній Україні вони тоді створювалися швидше не з ідейних міркувань, а для наведення елементарного порядку. До речі, те, що Олександра обрали членом такого комітету, цілком логічно, адже він свого часу три роки був сільським старостою. Жив також небідно — мав хату, два сараї, чотири десятини землі, троє корів, свиней, гусей, курей.

ХТО Ж ЗНАВ, ЩО СОЦІАЛІЗМ — ЦЕ ЗЛИДНІ?

“Спочатку ми працювали, як належить, — пояснюватиме слідчому Йосип Лукасюк, — а потім вирішили виїхати, бо адміністрація радгоспу не створила для нас, переселенців, жодних умов для життя і праці. Більше того, мали місцеві факти просто нелюдського ставлення до нас. Я зі своєю родиною і Ядилюк Микола зі своєю (всього 12 осіб) розміщались в одній квартирі, неблагоустроєній, холодній, звідки зимою доводилося сніг виносити. Моя дружина була на останньому місяці вагітності і мала народжувати. Коли їй стало зовсім погано, я поїб до директора радгоспу, аби допоміг відправити її в лікарню. Однак автомашини він не дав, дозволив узяти коней. Дружина народила в дорозі, і дитина померла. Інша дитина у мене хвора — гостре малокрів'я. Я не раз просив директора радгоспу виписати нам за гоїтвку якихось жирів, але він відмовив. Топлива абсолютно не було, навіть соломи, аби набити матра-

Фото О. Литвиненка

ци, ніде було взяти. Попросив директора залізну пичку — немає, коней, аби підвезти глини та хоч трохи поремонтувати те приміщення, — не дає”.

Не можна сказати, що приїжджі не знали, що таке злидні. Очевидно, і в їхніх краях бідних людей було доволі, але щоб людина не могла розпорядитися заробленим, своїм власним, придбати те, що життєво необхідне — це було їм незрозуміло. Як і те, що заробітну плату не видавали вчасно. Про це на слідстві говоритиме Олександр Полюх: “Я зарплати не отримав ще за грудень 39-го. А наші гроші, які ми мали в польських злотих, можна було обмінити у Держбанку, але для цього треба було поїхати у Кіровоград, а директор радгоспу не дозволяв доти, доки обмін не припинився, і наші гроші пропали. Топлива не було — за весь час я зміг придбати тільки чотири відра вугілля, доводилося

після роботи розгрібати сніг і діставати бур'ян, щоб хоч трохи протопити. Житло холодне, їсти нічого. Найближчий базар у Бобринці, це 12—15 кілометрів від радгоспу”.

Але були й такі, хто вважав: переселенці із Західної казяться з жиру. Їх, мовляв, прийняли, як належить, забезпечили, три дні годували безплатно, дали житло, меблі, а вони... Місцеві мешканці свідчать, що сім'я Лукасюків, продавши двох своїх коней, жила добре — мали перини, подушки, ковдри, постільну білизну. Ймовірно, що так воно і було. Але наявність цих елементарних речей, які для будь-якого європейця не були ознакою достатку, для наших земляків-степовиків, тодішніх будівників соціалізму, забитих і пригнічених, пограбованих і опущених несамовитою більшовицькою владою на саме дно людського виживання, здавалася розкішшю...

ської гідності і люмпенської свідомості та передаванні останньої у спадок наступним поколінням, а також її вплив на формування суспільства, його внутрішньої культури, конфліктності, протиріч майбутніх нерівностей. Але, мабуть, Бог вирішив, що українці настільки сильні, що зможуть і це пережити, перемолоти, подолати...

Більшість свідків у справі Лукасюка і Полюха підкреслювали, що вони, оцінивши наші чорноземи, дуже хотіли, аби їм дали по кільканадцять десятин. Але таке в Радянському Союзі було неможливо, тому вони, мовляв, і казали, що життя в СРСР гірше тюрми і що далі так жити не можна, треба повертатися додому.

Як би там не було, але коли в середині січня Йосип отримав листа від свого двоюрідного брата Василя Дудки, такого самого переселенця, працівника станції Хирівка Знамянського району, який повідомляв, що біженців із Західної України відправляють назад, але для цього треба їхати до Києва, чимало людей вирушило пішки до Кіровограда. Там, на вокзалі, зустріли ще кількох братів по нещастю, з якими разом поїхали до столиці. У Києві їм нібито пояснили, що слід повернутися у Кіровоград і через обласну владу отримати дозвіл. У Кіровоградському облвиконкомі вони звернулися до якогось Омельченка, який записав усі прізвища і пообіцяв, що до 1-го лютого їх відправлять. Не дочекавшись цього, десять сімей найняли підводи і поїхали на станцію Долинська, аби вирушити звідти до Києва. До речі, попередили про своє рішення директора радгоспу, здали все надане їм (ліжка, столи), сподівались отримати і розрахунок, але не дочекались. Радянська влада з тими, хто хотів жити інакше, розраховувалася по-своєму. Квитків їм не дали, три дні вони пробули на станції, аж доки Лукасюка і Полюха, очевидно, як призвідників, заарештували.

Звинувачення стандартні — саботаж, антирадянська агітація. Вини своєї вони не визнали, весь час твердили одне: просто хотіли мати для своїх сімей людські умови проживання. Для тодішньої влади це теж було злочином...

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

ПРО-ЧИТАННЯ

Історія України в радянські часи була безликою. З неї викинули імена борців за волю народу, починаючи від гетьманів і закінчуючи “дисидентами”, позначивши їх ярликами “націоналістів”, “сепаратистів”, “ворогів”.

Не вдалося оминати цієї долі й багатьом українським компартійним керівникам. Із 153 членів і кандидатів у члени Політбюро ЦК Комуністичної партії України, 47 були репресовані або доведені до самогубства сталінським режимом, їхні імена були віддані комуністичній анафемі й забуттю. Нині вони, за винятком двох, реабілітовані, їхні імена повернуто історії, незалежно від їхнього місця і ролі в долі українського народу. Поява книги “Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918—1991)” В. Лозицького, кандидата історичних наук, директора Центрального державного архіву громадських об'єднань України, несе цікаву й корисну інформацію завдяки осмисленню документального історичного матеріалу. Є й галерея персоналій найвищої партійної верхівки Ра-

дянської України, аналізуються рецепти політичної “кухні”, в якій готувалося “вариво”, що ставало сутністю республіканської політики — за цими найважливішими науковими параметрами праця є унікальною, за що дякуємо київському видавництву “Генеза” (2005 р.).

ІСТОРІЯ ЗБАГАЧУЄТЬСЯ

Пізнавальне значення праці полягає й у тому, що багатий документально-фактологічний матеріал дає можливість глибше зрозуміти сутність політики, яку проводив В. Ленін, а потім Й. Сталін щодо України. Особливо актуально звучить сьогодні розкриття автором цілеспрямованої політики Кремля на викорінення в Україні будь-яких “самостійницьких ухилів”, на витравлення самого духу “націоналізму”. Як свідчать наведені в книзі документи, для цього використовувалися різноманітні методи — організаційні й навіть репресивні щодо окремих керівників і всього українського народу. Варто навести хоча б окремі з них. Ось Політбюро ЦК РКП(б)

своєю постановою від 20.03.20 р. розпустило склад ЦК КП(б)У, законно обраний IV конференцією КП(б)У (березень 1920 р.).

Причина? Делегати конференції не підтримали списку членів ЦК КП(б)У, підготовленого й запропонованого Москвою. Вказане рішення Політбюро ЦК РКП(б) невдовзі було проштамповане пленумом ЦК РКП(б). Серед інших організаційних заходів, які розкриває автор, була “допомога” Москви в “зміцненні” української парторганізації. Під приводом цієї “допомоги” вже в травні 1920 р. ЦК РКП(б) направив із Росії в Україну на постійну роботу 674 комуністів. Подібна “допомога” Москви Україні російськими кадрами мала постійний характер, вона здійснювалася до кінця існування КНРС, а її сутність полягала в русифікації України, посиленні впливу російського елементу в Україні.

Як свідчать архівні документи, аналізовані В. Лозицьким, для тіс-

ного прив'язання української партверхівки, комуністів республіки до есересерівської імперської колісниці, утвердження в суспільстві тотального жаху перед Москвою, Сталін і його поплічники не зупинялися навіть перед масовим терором. Ідеться про штучний голод, органі-

зований Сталіним у 1932—1933 рр., що став справжнім геноцидом проти українського народу.

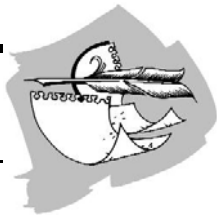
Можна було б зупинитися й на інших подібних аспектах проведення В. Лозицьким наукового дослідження. З них видно, що Ленін, Сталін, верхівка КНРС із самого початку створення КПУ крок за кроком обмежувала, звужувала її внутрішньопартійні права, перетворювала і таки перетворила її на звичайну обласну організацію Російської Федерації. Цей статус КПУ був закріплений і в Статуті КНРС. Як свідчать документи, наведені в книзі, в цьому Москві активно допомагала частина росіян, що були в КПУ, і зрусифіковані українці.

Історичні факти, що аналізує автор, переконливо свідчать: національна політика Кремля щодо України була далеко не “братерською”.

Книга подає науковцям важливий документальний матеріал для заповнення “білих плям” на історичному тлі України, допомагає глибше побачити ту тяжку “національну” й іншу спадщину, яку отримала незалежна Україна, й оцінити масштаби й складність роботи. Вона допомагає зрозуміти “політику зигзагів” в українсько-російських відносинах та їхні справжні причини, розпізнавати сутність демагогії керівників нинішньої КПУ.

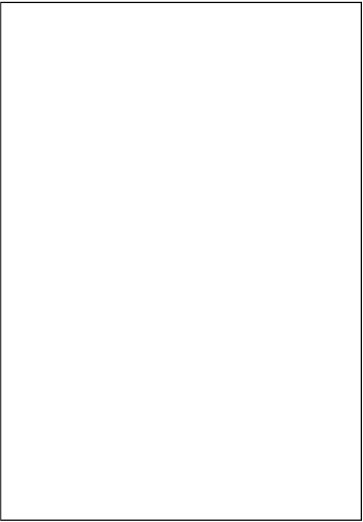
Та В. Лозицькому не все вдалося, зокрема хотілося б знайти на сторінках його книги відповідь на питання, чому компартійна верхівка України не стала на бік незалежної України. Автор, по суті, обійшов мовчанням ту негативну роль, яку відіграв В. Щербіцький (досить згадати його запам'ядливе проведення русифікації української освіти, науки тощо). Але вказане не зменшує наукової та інформаційної цінності видання.

● **Олексій ГАВРИЛЮК,**
кандидат історичних наук

ПОЕЗІЯ

Закінчення. Початок на с. 11

НАРИС

